

11 Feb

Tractatus Tres ;
Quorum qui prior
ANTE-NICENISMUS
DICITUR ;

Is exhibet
Testimonia Patrum Ante-Nicenorum :
In quibus elucet sensus Ecclesiæ Primævo-Ca-
tholicæ, quoad Articulum de Trinitate.

In Secundo,
Brevis RESPONSIO
ORDINATUR

Ad D. G. BULLI Defensionem
Synodi Nicenæ.

Authore *GILBERTO CLERKE* Anglo.

Argumentum Postremi :
Vera & antiqua Fides de Divinitate Chri-
sti, explicata & asserta, contra D. Bulli
Judicium Ecclesiæ Catholicæ, &c.
Per Anonymum.

Anno Domini **MDCXCV.**

92e

Ante-Nicenismus,

SIVE

Testimonia Patrum,

Qui scripserunt ante

CONCILIIUM NICENUM,

unde colligi potest sensus

Ecclesiæ Catholicæ,

Quoad Articulum

De TRINITATE.

Cosmopoli, *Anno* 1694.

London

P R Æ F A T I O.

NEMO non videt, quàm pleriq; omnes sibi adblandiantur, si senserint Patres antiquos secum consentire; & quàm sint proni in opinionem de isto consensu, nemo est qui non intelligat, velit modò animadvertere, quòd Trinitarii, cujuscunq; Ecclesia, quotquot sint, tam Protestantes, quam Pontificii, confidenter asserunt, & firmiter credere videri volunt, non modò Papas omnes, sed & Patres, ab ipsis Apostolorum temporibus, & deinceps, suos esse in articulo Trinitatis, absq; vel minimà discrepantià. Soli Unitarii, qui cum Socino sentiunt, se veteres scriptores, sibi non prorsus consentientes, (ea est illorum aperta ingenuitas) liberè profitentur: Ideòque ad sacro-sanctas scripturas, tanquam ad Asylum confugiunt. Nec minùs tamen illi, (quòd solum jure queant) Doctores, centurias priores tres qui non exceßerint, Patrem solum, & alium neminem esse supremum illum Deum, quem super non est Deus alius, tenuisse, sibi que eatenùs homodoxos fuisse, gloriantur. Quinetiam ab Euseb. l. 5. c. 28. alijsq; didicerunt, magnum, si non maximum, Episcoporum numerum, in duabus centuriis primis, tradidisse, Christum, quoad essentiam, fuisse hominem tantùm: Et per ista seculatùd licuit simplicem veritatem, populo simplicis veritatis studioso, aperire, absq; horrendis blasphemiarum impactis criminibus, quas sequioris ævi scripto-

PRÆFATIO.

res, Zelo malo (ut non dicam dolo) evomere haud erubuerunt: Consule Tertul. de præscript. Quis nescit quibus mendacibus calumniis Protestantes per Hispaniam ab adversariis iniquis excepti fuerint? Neq; est ut hac quis miretur qui genium generalis Apostasie, & Apostatarum indolem paulo attentius secum perpenderit. Curcellæus Institut. p. 25. scribit, quod pædo-baptismus duobus primis à Christo nato seculis inauditus fuerit, seculo autem tertio, & quarto irrepfit, sed usus ejus, tunc temporis, infrequens, in quarto quidam robur collegit, & sequentibus passim obtinere cœpit: Itidem qui Presbyteriani audiunt, validissimis rationibus contendunt, per prima duo secula, Ecclesia regimen fuisse penes presbyteros, unicuiq; presbytero unicam fuisse Ecclesiam, in communem Christiana religionis curam consilia sua plures conferre solitos, urbium majorum dignitatem præeminentiam presbyteris suis primò conciliasse, postea verò ut hæresibus & schismatibus occurreretur, unum aliquem de presbyteris electum ceterisq; præpositum, ut Paternam scilicet Ecclesie curam ageret, non tamen ut quicquam decerneret, nisi ex communi presbyterorum consensu, nomina Episc. & Presby. promiscuè accipi in scripturis, necessariam diocesanam primò usurpatam esse Romæ, & Alexandria, per orbem deinde Christianam pessimi exempli contagia statim diffusa, donec Episcopi in Episcopos Episcoporum confractiliter superinædificati essent. Quid mirum igitur si, unâ cum disciplinâ, etiam doctrina Christiana religionis depravata fuerit? Nimirum callido Serpente in Mysterium Trinitatis ipsum se insinuante, ut credulam mulierem a simplicitate fidei transversam abriperet, & sic Christus, essentia sue ratione homo tantum, vilescere cœpit. Unitarii verò, in Christo,

PRÆFATIO.

non tam Essentiam, quam Persona dignitatem expendunt, atq; hominis illius Jesu Majestatem & gloriam venerantur: Credunt enim hominem, (hominem, inquam) illum Jesum Nazarenum, fuisse filium Dei, & quidem unigenitum, idq; primò, quoniam divinâ virtute in Maria Virginis utero conceptus fuerit, tum propter paternum & singularem Dei amorem, juxta illud Math. 3. 17. & 17. 5. Hic est filius meus dilectus in quo acquiesco; propter sanctificationem & missionem à Patre, Joh. 10. 36, 37. propter virtutem divinam illi perpetuò inhaerentem, quâ miraculis, ab origine mundi antè inanditis, inclaruit, quâq; isòthous, Deo similis, exiit, Phil. 2. 6. propter hæc locuta illa divina, quibus præ filiis hominum spectabilis refulsit, Ps. 45. 2. Justin. Mart. Apol. 1. videt. δὲ θεὸς ὁ Ἰησοῦς λεγόμενος, ἔστι καὶ κοινὸς μὴτραι ἀνθρώπων, δὴ σοφίαν ἔχει οὗτος υἱὸς θεοῦ λέγεται, Jesus Dei filius dicitur, quinimo si solus homo fuerit, propter tamen sapientiam, dignus qui filius Dei vocaretur, præcipuè autem ob novam generationem, viz. per resurrectionem è mortuis, ex terra visceribus, & divinum illud imperium, quod ad Patris dextram, ex summi Dei dono, atque ejus ad gloriam, obtinuit, Phil. 2. 9. Psal. 2. 7. collat. cum Act. 13. 13. Heb. 1. 5. & 5. 5. Hæc Trinitarii malâ fide reticere, & callidè occultare solent, præ se ferentes, quasi Unitarii docerent, Christum esse ἄνθρωπον ἀνθρώπων, merum hominem, creaturam veram. Quos modos loquendi quidam duriusculas, (ne unquam sanctâ interpretatione defendi possint) Unitarii tamen de industria refugunt, quin & abominantur. Verum enimvero filium aliquem Dei, antè omnia sæcula, tem negare Jesu Christi, supra omnes creaturas, excellentiam.

Videtur enim ista phrasis, mera creatura, distinguere naturam finitam ab infinitâ, non autem

PRÆFATIO.

nedum ab omni æternitate genitum, id uno omnes ore reclamant; uno etiam omnes ore profitentur, se jugiter disputare contra Theologos Primitivos, etiam Ante-Nicenos, qui non ex Scripturis, sed sui-ipsorum cerebro, & Scholâ Platonis, sententiam suam de filio Dei exprompserunt, & inauspicatò expromptam, credendam obtruserunt populo; quippe ecclesia Philosophicis Doctõibus decorata & instructa, eorum cum infelici adiutamento, à fidei simplicitate, juxta prædictiones divinas jam tum descivit. Justin Mart. quòd Platonica Philosophiâ imbutus fuerit, id laudè sibi ducit, Apol. 1. Et Apol. 2. contendit Platonem à Mose didicisse, verbo Dei, totius Universi molem hanc factam & formatam: Ita isti quidem Christum induebant, ut Platonem non exuerent. Deo sc: permittente ut essent in Scripturis phrasæ nonnullæ, quæ Philosophici ingenii curiositatem tentarent, etiam & irretirent, quin & propinarent deridendam. Atqui non simul & semel tam fæde depravata est veritas simplex Christiana, etenim Unitarii ex indubitatis Patrum Testimoniis liquere notârunt, Ante-Nicenorum Doctõrum sententiam esse prorsus Arianam, vel Ariana proximam, sanè proximiorẽ errori quam erravit Arius, quàm Scholasticorum placitis, vel quod perinde est, Homoousianorum, qui nunc sunt, articulis decretoriis. Jam utique à viris doctis Homoousianorum genera indigitantur duo, unum eorum qui essentialiter specificè eandem, alterum eorum qui numericè eandem aiunt, & rationibus quas in promptu habent, suo more probant. Ad primum quod attinet, Curcellæi Præfationem Episcopii operibus præfixam legas, nec non longiorem Catalogum, in tractatu de vocibus Trinitatis, &c. adversus Marefium. Idem Curcellæus in Institut. p. 19. hæc verba habet, — “ An specifi-
“ ficè,

PRÆFATIO.

“ sicè, ut veteres omnes Theologi, à tempore concilii
 “ Niceni, per sex aut septem sequentia secula putà-
 “ runt, an verò numericè, ut recentiores — à Petro
 Lombardo, &c. Profectò vocabulum [homoousios]
 est valde ambiguum, nec quid velit pro certo statuere
 quis possit: Latine redditur Consubstantialis, vel Co-
 essentialis: Justinus adversus Græcos, p. 203. Ange-
 los & animas rationales consubstantiales ponit, &
 Irenæ. lib. 2. c. 20. ejusdem esse substantia animas
 omnes asserit: quin & symbolum Chalcedonense,
 Christum, quoad humanitatem, nobis esse consub-
 stantialem, fide dignum putat; ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ
 τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῶν κατὰ τὴν ἀνθρώπινην: quæ
 verba inquit Curcellæus octies repetuntur in primâ
 Justinianæi codicis constitutione, de summâ Trinita-
 te, & fide Catholica. Qua propter nihil persuasius
 habeo, quàm quòd aliud fuerit Homoousianorum genus
 ante concilium Nicenum, aliud in ipso concilio. Pa-
 tres enim Niceni filium ex essentia Patris genitum,
 (genitum dico, non creatum) statuunt; genitum au-
 tem ante omnia secula, non tamen Patri coeternum;
 ejusdem cum Patre essentia, nequaquam vero coæqua-
 lem. Fuisse quidem Homoousianos ante concilium Ni-
 cenum, fateantur oportet, qui eos damnatos fuisse
 volunt in Synodo illâ magnâ quæ cum 80. Episcopis
 habita est Antiochia, quæque ipsum Samosatenum
 Antiochia Episcopum anathemate percussit. At vero ii-
 dem adversarios suos numero superantes in Synodo Ni-
 cenâ vices retulerunt, sententiamque suam Authori-
 tate publicâ & imperiali firmabant: Hinc illa lachry-
 mæ! Utrunque disputatum est acriter, controversia
 autem ipsa doctis & piis omnibus omnino levis esse vi-
 debatur, sed ab audacibus dissidiorum Antesignanis
 Ario & Athanasio, & ab æmulis in imperiosâ domi-
 natione

PRÆFATIO.

natione Pontificibus, Romano, & Alexandrino, inflammatus exarsit orbis; scinditur in partes Viriligatorum turba sancta, causam Arii tuebatur alter, & alter Athanasii: Illi autem Episcoporum quos fecit ordo eruditos, venerabiles galerus bifidus, ad talum demissa vestimenta multiplicia, & pedum Pastoralis, illi inquam, partibus favebant his; aut illis, omnino sicut privatis rationibus adducti suâ interesse putarent. Quis jam non videt infamis odii causas quod concilia cum conciliis commisit, & orbi Christiano pacem ablegavit, sine quâ tamen, haud equidem hominibus, nedum Christianis, nobis esse licet. Hæc fusius exposuit præstantissimus, J. T. Dunelmensis in Hiberniâ Episcopus, in tractatu suo aureo de Libertate Prophetandi. Quin, quam & animadvertat Lector, dignissima est Constantini (Euseb. in vitâ Const.) censura: Summus ille Imperator questionem hanc, vanam, nugatoriam, curiosam, temerariam, & quid non, non modo vivâ voce, verum etiam legatione, & literis scriptis fecit notissimum: de his autem quæ in hæc Præfatione libavi, sequentia Patrum Ante-Nicensorum Testimonia, Literatorum ingenuis omnibus facultatem præbunt judicandi facilem.

Ante-

ANTE-NICENISMVS,

S I V E

Testimonia Patrum, &c.

I. **P**rimus in aciem prodeat Clemens Romanus; prætereo autem *Constitutiones*, quæ sub ejus nomine veniunt, quamvis haud dubiæ antiquitatis fuerint, & paria iis, quæ in aliis Patribus legimus habuerint, viz. de *jubendo*, *ministrando*, & quod *Christus non est Deus*, *super quem non est alius Deus*, & quod exiliter admodum loquitur Author de Spiritu Sancto, nimirum comparans Episcopum Deo, Presbyterum Christo, & Diaconum, imò Diaconissam Spiritui Sancto. Sed certè *Epistola* Clementis ad *Corinthios* ab omnibus ferè laudata est, præter Photium in *Bibli.* qui culpat Clementem, quòd nihil de Christo sublimius effert, quàm quòd eum vocat ἀρχιερέα καὶ προεπίτῳ, summum sacerdotem & præsidem; ubique autem observavi eum distinguere Christum à Deo plenissimè, & tanquam à *Pantocratore*, uti fit in Symbolo, quod dicitur Apostolicum: & Act. 17. 24. in initio, imperit benedictionem Paulinis similem: viz. *gratia vobis & pax ab omnipotente Deo per Jesum Christum*, & pariter in conclusione: “ Inspector omnium “ Deus—qui elegit Dominum Jesum Christum,

B.

“ Et

Et mox, “ Ut nomini ejus rectè placeat per summum sacerdotem & præsidem nostrum Dominum Jesum Christum, per quem illi sit gloria, majestas, &c. Concludit, gratia Domini nostri Jesu Christi, sit vobiscum & cum universis ubique à Deo & per eum vocatis, per quem illi sit gloria, honor, potestas, &c. In his Doxologiis (more Scripturæ) omittit Spiritum Sanctum, quod fieri non debuit, si Spiritus Sanctus esset unus ille Deus, qui Pater: Nostri autem Theologi, abundè cavent ne id fiat, sed concludentes conciones suas, semper in Doxologiis memores sunt Spiritus Sancti, quem vocant Deum Spiritum Sanctum, & sæpissimè in hâc formâ—*jam Deo Patri, Deo Filio, Deo Spiritui Sancto sit gloria, &c.* At verò cujus Scripturæ vel Patris *Ante-Niceni* autoritate id faciunt, nescio.

Quis (quæso) advena (1 Cor. 14. 23.) sive indoctus, sive infidelis, hujusmodi Doxologiam audiens, non protinus ope naturalis arithmeticæ, & digitorum suorum concluderet, & suis non narraret, nostrum Deorum cultores esse? Prætereo Ignatii epistolas ad *Tarsenses* & *Philippenses*, in quarum utrâque expressè negatur Christus esse Deus, super quem non est alius Deus, vel ὁ παντοκράτωρ, i. e. omnipotens, quem unum Deum nempe Patrem esse vult, distinctè à Filio uno, quem etiam vult Deum esse, & ab uno Paracleto, quem ita simpliciter appellat sine adjectione (*Dei*); assignat autem rationes non contemnendas, ad *Philipp.* viz. “ Quis ergo est, qui hunc (i. e. summum Deum) misit? Quisve qui huic dominatur? vel cujus Sententiæ (γνώμης) subiectus? aut cujus legem adimplevit? &c. viz. prout veteres solebant frequenter dicere de Filio: & ad *Tarsens.* probat propositionem

positionem (viz. quòd *Christus non est Deus, super quem non est alius Deus*) duabus Scripturis, viz. Joh. 20. 17. *Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum*, (nam veteres intellexerunt ascensionem localem, ut & descensionem ipsius $\tau\theta$ $\lambda\omicron\gamma\chi$, ut postea apparebit) *ad Deum meum & Deum vestrum*, (nam summus Deus Deum non habet). Dein citat 1 Cor. 15. 28. *Et ipse subjectus erit ei, qui subdidit ei omnia, ut sit Deus omnia in omnibus*. Certè si Christus æquè Deus esset, vel æquè de divinâ essentiâ participaret atque Pater, nunquam Paulus, v. 24. exposuisset Deum per *Patrem*; nam esto quòd Pater sit Origo Trinitatis, est tamen Filius æquè Deus atque Pater; nec v. 28. adeò distinctè & absolutè dixisset Apostolus, ut *Deus sit omnia in omnibus*, si Filius subjiciendus æquè Deus esset. Exulat hîc *Origo Trinitatis*, quæ ab æterno fuit, nam Apostolus loquitur de certo puncto temporis, viz. v. 24. de fine rerum; nec dicere possunt, Filium, *ut homo* erat, subjiciendum, si etiam idem Deus erat, nam sic sibimet ipsi subjiciendus erat, & ipsi Spiritui sancto per horum hominum mirabilem Theologiam: præterea Christus, *ut homo*, erat adversariis mera creatura, quæ Deo semper subjecta fuit; sed loquitur (ut dixi) Apostolus de fine rerum: Debent igitur necessario inter meram creaturam & Creatorem invenire medium, quod quidem non est difficile; nempe hominem exaltatum, ut sit Christus Dei & Dominus noster. Sed interim obmutescant, & æternùm facessant ab exprobando nobis, quòd nos colimus meram creaturam.

2. Prodeat jam secundo loco Justinus Martyr, in quo neque *Plasmatores* neque *Interpolatores* multum timemus; utor autem Græco-latin. Lu-

tet. Paris. 1615. in *Dialogo cum Tryphone Judæo*,
 p. 267. “ *Trypho*; Nam quòd ais ante secula
 “ Deum fuisse hunc Christum, ac deinde nasci:
 “ *Justin.* Verum enimverò, Trypho, dixi, non
 “ perierit illud, Christum hunc esse Dei, si demon-
 “ strare nequeam & fuisse prius filium conditoris
 “ universitatis hujus Dei, esseque Deum & geni-
 “ tum esse hominem ex virgine. Ex his verbis
 clarissimè patet Justinum sensisse; si quis credat
 Jesum esse Christum, non esse necessarium ut
 idem etiam porro credat, eum fuisse Deum præ-
 existentem, ante secula, & deinde incarnatum:
 D. Estwickius adversus D. Bidlium hoc confecta-
 rium negat, unde certè patet viri genius. Pergit
 eodem pede Justinus; “ At si non demonstrave-
 “ ro (inquam) eum & prius extitisse & nasci ho-
 “ minem sustinuisse, eisdem nobiscum perpeffio-
 “ nibus obnoxium, carnem habentem secundum
 “ Patris consilium & voluntatem. (Nota quòd
 Patrem prius vocaverat, conditorem universi, &
 hîc mentionem facit Patris consilii & volunta-
 tis, τῷ πατρὶς βούλῃ, stylo utens Patribus *Ante-*
Nicenis familiari, ut in sequentibus apparebit.
 Pergit Justin.) “ In eo ipso tantum æquum fuerit,
 “ me errore lapsum esse dicere, non autem nega-
 “ re hunc esse Christum illum, etiamsi tanquam
 “ homo ex hominibus genitus videatur. Pote-
 ratne confectarium superius clariùs demonstrari?
 Verùm hodierni maleferiati rerum æstimatores
 immane debacchantur adversus Unitarios quasi
 Jesum facerent merum hominem, meram creatu-
 ram, qui credunt eum esse Christum illum Dei.
 Pergit Justinus; “ καὶ ἐκλογῇ—& electione fa-
 “ ctus esse Christus. His conjungenda quæ se-
 quuntur in Tryphonis responsione, viz. “ Qui il-
 “ lum

“ lum hominem editum, & per electionem inau-
 “ guratum & unctiōe Christum factum esse asse-
 “ verant, credibilia quā vos dicere videntur.
 Verā Christi divinitas his verbis optimē exprimi-
 tur, relatione factā ad Esa. 42. 1. Psal. 89. 20.
 Hebr. 1. 9. & alia loca scripturæ his similia. Cer-
 tē *Christus* & *Filius Dei* in Scripturis ponuntur
 tanquam ἰσθδυνα αὐσντες Confer. Act. 16. 16.
 Marc. 8. 29. 1 Joh. 2. 22, 23. & 5. 1. Con-
 sultantur etiam rationes Filiationis divinæ, supra à
 nobis breviter enumeratæ. Addo etiam quod
 denominati sumus *Christiani* à *Christo*, non *verbiani*
 à *verbo* scholasticorum; ut demonstretur insania
 istorum maleficatorum, in reprobum sensum da-
 torum, qui nolunt (si iis placet) nos *Christianos* esse.
 Pergit Justinus; “ Sunt enim nonnulli (O ami-
 “ ci, dixi) ex genere nostro profitentes ipsum
 “ Christum, sed hominem ex hominibus genitum
 “ esse affirmant; quibus non assentior. *Non as-*
sentior; ecquam levis censura? Quod iis (quos suos
 vocat) non assentitur. Quare non vocavit eos
damnabiles Hæreticos vivos igne comburendos?
 Ubi autem dicit; “ Neque id sanè multi, qui in
 “ eādē mecum sententiā, dixerint: Platonicos sui
 similes, jam numero auctos, intelligere possit.

Apol. 2. p. 56. “ Hunc ipsum verissimum De-
 “ um & Patrem iustitiæ, & Filium, qui ab eo ve-
 “ nit, qui docuit nos, & aliorum obsequentium
 “ & similium bonorum Angelorum exercitum, &
 “ Spiritum Propheticum, colimus & adoramus.

Haud verisimile est eum credidisse Spiritum
 Sanctum fuisse sumnum Deum, qui hoc modo
 eum cum Angelis conjungeret.

P. 74. “ Princeps virtus (vel prima) post Pá-
 “ rentem omnium, & Dominum Deum (μετὰ

“ τὸν πατέρα πάντων καὶ δεσπότῃ θεῶν) & Filius
 “ *verbum est.*

Hic locus conferri potest cum Testimoniis ex Arnobio infra citandis.

P. 60. “ Qui conditorem (δημιουργόν) hujus
 “ mundi colimus — & Jesum Christum filium
 “ ipsius veri & singularis Dei (τῷ ὄντως θεῷ) fe-
 “ cundo loco, δευτέρα γὰρ & Spiritum Pro-
 “ pheticum τρίτῃ τῇ τάξει, tertio ordine.

P. 94. Describit formam Baptizandi, “ In no-
 “ mine rerum cunctarum Parentis, & Domini
 “ Dei & servatoris nostri Jesu Christi, & Spiritus
 “ Sancti.

Et Coenam Domini administrandi : P. 97.
 “ Deinde illi qui fratribus præest, offertur Panis
 “ & Poculum aquæ & vini, quibus ille acceptis
 “ laudem & gloriam τῶν ὅλων, rerum universa-
 “ rum, Patri per nomen Filii & Spiritus Sancti
 “ offert. Et paulo post, p. 98. “ Laudamus τὴν
 “ ποιητὴν πάντων per filium ejus Jesum Christum
 “ & Spiritum Sanctum.

Et multoties alibi in hac *Apologiâ* distinguit Fili-
 lium à Patre tanquam omnium conditore per ver-
 bum juxta consilium & voluntatem Patris. Ve-
 rum est quòd aliquando vocat Verbum vel Fili-
 um, *Deum*; sed non ita Spiritum Sanctum : & Fili-
 um *existentem ante secula*, sed non *ab omni aternita-
 te* : Patrem vocat *ingenitum*, i. e. *sine initio existen-*
di, ut ex collatione cum aliis postea patebit. Eo-
 dem styli tenore perpetuò loquitur in *Dialogo cum*
Tryphone; ut non opus sit loca congerere : & de
 Christo loquitur tanquam *ministrante & obediante*
voluntati Patris jubentis.

“ P. 279. A. τῷ ἐν τοῖς ἑταροῖς ὑπηρετῶν etiam
 “ nunc non intellexistis (amici) unum ex tribus
 “ &

“ & Deum & Dominum ei qui in Cœlo est ad-
 ministrare. Paulo post verbum indicat; “ At-
 que is Dominus est qui à Domino in cœlo, hoc
 est universorum Parente accepit, ut hæc infer-
 ret Sodomitis & Gomorrhæis, quæ verbum re-
 censet; sic inquit Dominus *pluit super Sodomam*
& Gomorrhæam sulphur & ignem à Domino de Cœlo:
 & lin. ult. *ὡς ὅτι πῦρ τῆς ὀργῆς σου.*

Volunt adversarii hæc dicta esse per *appropriationem*, quia Pater est *Principium & Origo Trinitatis*; nempe vanissima excogitant subterfugia, ut seip-
 sos & alios miserè fallant. Sic Beza in 1 Cor. 12.
 “ Deus ὁ Θεός, Pater, viz. Origo & αἰτία (cau-
 sa) Filii & Spiritus Sancti; quasi Deus qui est
prima causa originem nesciens, *causam* haberet.
 Ita Christum Deum summum faciunt, quoad es-
 sentiam, & eundem non Deum summum, quoad
 tam *personalitatem*, quàm humanitatem. Quod
 Justinus vult non Christum, sed Patrem esse De-
 um, super quem non est alius Deus, quomodo ad-
 versarii id exposuerint per *Originem & fontem Tri-*
nitatis, ipsi viderint. Num distinctiones illæ per
Originem Trinitatis, per *appropriationem*, adeo trita-
 rum fuerint, & vulgo notæ, ut Justinus præsu-
 meret tam Christianos, quàm Judæos eum ita in-
 tellecturos sine monitore; at si Trypho intellex-
 isset Justinum, quòd Jesum asseruisset summum
 Deum fuisse, nonne mirum est, quod, pro genio
 Judaico nunquam illum blasphemix accusaret? è
 contra Justinus omnem accusandi & calumniandi
 ansam penitus præscidit, proponendo Christum
 non ut summum Deum, sed summi Dei mini-
 strum, idque singulis ferè paginis.

Sed ut omnem etiam subterfugiendi ansam nos
 tollamus, legantur quæ habet Justinus in p. 283:

ubi probat præter conditorem universitatis, ali-
um esse Deum qui cum Patriarchis collocutus est,
& rerum omnium conditoris voluntati ministra-
vit, " Eo quòd nemo cui vel minimum mentis
" sit, auctorem & parentem universi super coelestia
" omnia reliquisse & in pusillâ terræ parte sese
" extubuisse, dicere sit ausurus. Hæc Justinus, &
" consimilia, p. 356, 357. " Ascendit Deus ab A-
" brahamo—descendit Dominus ad videndam
" turrim, non debetis vos putare ipsum ingeni-
" tum Deum vel ascendisse, vel descendisse quò-
" piam, nam ineffabilis ille Pater & Dominus
" universitatis hujus non venit in locum aliquem.
Hinc patet localem ascensionem, & descensionem
intelligendam. Pergit; " Quonam modo ille vel
" alloquatur aliquem, vel in minimâ terræ parte
" appareat, quod nisi in hunc modum sacras in-
" tellexerimus literas, eò res evadet ut Pater &
" Dominus universorum tum in Coelis non fue-
" rit, cùm per Mosem dictum est, & Dominus
" pluit super Sodomam ignem & sulphur à Domino de
" Coelis. Hæc Justinus, quibus aptari nequit
commune κρησφύγετον. Hic exulat Principium,
exarescit fons Trinitatis, neque locum habet di-
stinctio popularis de Christo quatenus homo, & qua-
tenus Deus: nam Justinus loquitur de duobus ante
incarnationem, viz. de Patre & Verbo, & de uno
in terris, altero in coelis; de uno in coelis, non in
terris; de altero in terris, non in coelis; & de
ascensione & descensione locali. D. Estwickius
respondet, Justinum & Patres supposuisse, Patrem
dici invisibilem, quia nunquam apparuit in terris
sub formâ aliquâ assumptâ; sed frustra, nam po-
tius dicendus esset nunquam apparuisse, quia est
invisibilis; & Justinus supponit Patrem esse αχρό-
στον,

πῆτον, neque potuisse sic apparere in terris, nisi
 coelos reliquisset; nec quenquam esse adeo mentis
 impotem, ut ita sentiret. Quænam autem est
 illa animi impotentia sentientis primam personam
 individuae Trinitatis æquè apparere posse in pusillâ
 terræ parte, atque secundam; imo cum una nu-
 mero est utriusque essentia: Quomodo possibile
 est, ut una appareret, altera non? Loquutus est,
 inquam, Justinus de ascensione & descensione lo-
 cali, quod & alii Patres faciunt, unde credo ipsos
 Nicenos Patres in suo symbolo descensionem
 Christi de coelis localem & propriè dictam intel-
 lexisse, quæ Deo summo vel ingenito non com-
 petit, sed Deo ex Deo, Deo genito quidem ante
 secula, ut Justinus sæpe dicit in hoc Dialogo, sed
 non ab omni æternitate: & quod ad coæqualita-
 tem attinet, ea quæ Justinus millies habet de mi-
 nistrando, cum istâ coæqualitate è diametro pug-
 nant; & quare (quæso) nostri Theologi vix aut
 ne vix vel semel hâc formâ loquendi, quæ Patri-
 bus Ante-Nicenis adeo familiaris erat, utuntur?
 Quicquid dixerint de principio, origine, & fonte
 Trinitatis, proculdubio senserint ea cum dog-
 mate suo non bene convenire. Quidam ex no-
 stris mirè abutitur Christi verbis in Evangelio Jo-
 annis, & dicit Christum quidem recepisse manda-
 ta à Patre, sed non aliter quàm recepit naturam
 ejus; similiter Estwickius. Intelligunt autem illi
 divinam naturam numericè eandem: credo pri-
 mam partem, quisnam etenim aliter mandata à
 Deo recipit? Sed quod ad numericam identitatem
 attinet, quàm facilè nostri contradictionum ma-
 gistri principium petunt, jam satis potum est;
 priùs probent eam identitatem, quàm quicquid
 de eâ asserant: D. Estwickius dicit Christum mi-
 nistrâsse

nistrasse *ut Filius* erat, non *ut Servus*: imò etiam *ut Servus*; Isa. 42. 1. *Ecce Servus meus*: Et quid? Annon Filius obediens Patri, est Patre inferior? Sed antequam Justinum relinquam, quia mihi videtur reliquorum Patrum Antesignanus, & Coryphæus, pauca alia Testimonia ex eo producam, quæ postea cum aliis aliorum conferantur.

“ P. 284. A. — Quem & administrum esse
 “ Deo super-mundano, super quem alius non est;
 “ significat — primitus ante omnes Creaturas,
 (sic p. 285. & sæpe alibi) “ Deum genuisse ex
 “ se virtutem quandam rationalem, quæ vocatur
 “ nonnunquam Filius, quandoque Deus. Hinc
 apparet vocem (*Deus*) quæ in loco *predicati*
 quinquies vel sexies in Scripturâ sine dubio Christo tribuitur, ex sententiâ Veterum, non significare necessariò Deum super quem non est alius Deus; est enim reverà vox *appellativa*, quæ significat personam habentem honorem & potestatem, Dei similem; & Deum ipsum tantum ex circumstantiis; & quando est in loco *subjecti* vel *κατ' ἐξοχῶν*, sumitur instar proprii nominis. Veteres enim senserunt Deum summum nullum nomen proprium habere. Trinitarii autem nostri, quoniam de Christo homine ut unigenito Dei Filio, & ad dextram gloriæ Dei exaltato, exiliter admodum sentiunt, hoc nomine Christum indignum esse putant; sed ex locis citatis & citandis appareat, quando propter essentiam tribuitur, non protinùs significare summum Deum. Pergit Justinus; “ His enim nominibus appellari habet
 “ cùm ex paterni Consilii administratione, tùm
 “ ex *voluntariâ* (N. B.) Patris generatione — ver-
 “ bum gignimus, non per *resectionem*, ita ut
 “ quòd in nobis proferentibus est, imminuatur
 “ ver-

“ verbum ; & quomodo in igne videmus alium
 “ fieri, non decrescente illo, unde facta est alteri-
 “ us accensio : His gemina vide in p. 358. C. &
 “ in D. quando dicit *pluit Dominus ignem à Domino*
 “ *de Cælo*, duos indicat, alterum in terris, quem
 “ descendisse significat ad clamorem Sodomorum
 “ inspicendum : alterum in coelis, qui etiam Do-
 “ minus, in terrâ apparentis Domini tanquam
 “ Pater & Deus : atque idem Auctor (N. B.) ei-
 “ dem est, ut sit & præpotens & Dominus &
 “ *Deus*. Proferant jam pro suâ sententiâ, *Homo-*
 “ *oniani* vel *Numericani*, his saltem aliquâ ex parte
 paria, ad Græcas calendas id facturi : ut Tertullia-
 nus advers. Praxeam, *expostulo probationem huius*
mea similem. Huic succedat ;

3. Athenagoras Apologista, circa annum 180.
 qui non multa scribit, sed quæ de Trinitate scri-
 bit, citatis ex Justino sunt planè similia. Loqui-
 tur enim de Deo Opifice & conditore omnium,
 cum verbo ipsius. P. 10. “ Deum vocat, unum
 “ illum ingenitum, æternum, invisibilem, im-
 “ passibilem, qui nec loco includi potest, nec a-
 “ liter quàm solâ mente & ratione comprehendî,
 “ à quo facta sunt omnia per verbum ipsius. Lo-
 quitur quidem p. 12. de trium unione & discretio-
 ne, sed eum vel semel cogitâsse de personali ma-
 gis quàm essentiali differentiâ, non omninò liquet.
 At verò contra Trinitarios nostros Filium ab æter-
 na non esse genitum sensit, ait enim p. 5. “ Sed
 “ quoniam omnis sermo noster Deum unum cele-
 “ brat, conditorem illum universitatis, qui ingeni-
 “ tus ipse (ὅτι τὸ ὄν, & γινεται ; ἀλλὰ τὸ μὴ ὄν, ne-
 “ que enim generari potest *quod est, sed quod non*
 “ *est*) omnia verbo suo creavit. Parenthesis illa
 ostendit, eum judicasse generationem æternam
 esse

esse impossibile ; citat etiam, ut Justinus & reli-
 qui, celeberrimum illum locum in Prov. 8. *Deus*
creavit me initium viarum suarum, & non solum di-
 cit *ἐκτισέ με ἀρχῷ*, sed & *ἐν ἀρχῇ* in principio *πρὸ*
τῆς αἰωνιότητος, & paulò antè ἀρχῷ *πρὸ πάντων τῶν*
κτισμάτων, quæ verba æternitati (quæ principi-
 um nullum habet) sunt tantum contradictoria ;
 sed quid non faciant illi, qui exponant, *hodie* in
 Psalm. 2. per *nunc æternitatis*, & cum Zanchio,
 1 Joh. 1. ἀπ' ἀρχῆς à principio, per ἀνεῦ ἀρχῆς, *abs-*
que principio ? O præclarum interpretem !

4. Theophylus ad Autolycum Athenagoræ co-
 ætaneus, & ὁμόδοξος, lin. 2. p. 100. A. " ἐπεὶ οὖν
 " μοι, &c. Objicies igitur mihi, supra tu tradi-
 " disti, Deum loco non comprehendi, nunc verò
 " ais, eum in Paradiso ambulare ; audi respon-
 " sum, Deus quidem universorum Pater loco nec
 " includitur, neque in loco invenitur, non est
 " enim locus in quo ipse quiescat (ἀχάριστος ἐστὶ)
 " cæterum sermo ejus per quem omnia creavit,
 " existens potentia & sapientia Patris, assumit
 " personam Patris & Domini universorum ; is
 " venit in Paradisum sub personâ Dei, & collo-
 " quebatur cum Adamo. Distinctio Dei tan-
 quam universorum Patris à Sermone, stultè facta
 esset ab eo qui crederet, sermonem esse illum ip-
 sum unum Deum qui Pater, quia distinctio facta
 esset inter duas personas, in re utrique communi :
 sed quia nos non percipimus vim hujus argumenti
 in multis Scripturæ locis & in Symbolis tum Apo-
 stolico tum Niceno ; libenter audirem quomodo
 nostri seculi Athanasiani hîc applicant originem
 Trinitatis, viz. ad hoc quòd Deus non est in lo-
 co, sermo est in loco : nec video quo vitio laborat
 hic Syllogismus ;

Deus

Deus summus est ἀχάρετος·

Sermo non est ἀχάριτος·

Ergo Sermo non est Deus summus·

Respondere nequeunt adversarii per *quatenus homo* & *quatenus Deus*, quia loquimur de re ante incarnationem; an igitur prima persona est ἀχάριτος, quia est Origo Trinitatis, & secunda Persona non est ἀχάριτος quanquam & illa summus Deus est, quia derivavit essentiam suam vel potius personalitatem à primâ?

Iterum ibidem Theophylus: Intellige hoc loco enarrari sermonem perpetuò existentem, & insitum in corde Patris Dei, sic ante p. 88.
 “ ἔχων ἐν ὁ θεὸς τὸ ἑαυτοῦ λόγον ἐνδιαθετόν ἐν τοῖς
 “ ἰδίῳις σπλάγχνοις· Deus igitur habens suum
 “ sermonem in suis visceribus (nempe ante generationem Filii, nam sequitur) “ *genuit enim cum*
 “ *enim produceret* cum suâ sapientia (Spir. S. intelligit) ante hæc universa. Pergit Theoph.
 p. 100. “ Antequam enim quicquam eorum quæ
 “ facta sunt, fieret, hunc Consiliarium habuit,
 “ ut qui mens & prudentia ejus foret, cum verò
 “ jam condere quæ deliberaverat (ὁπότε δὲ ἡ ἑλλη-
 “ σεν ὁ θεός) instituisset, hunc Sermonem genu-
 “ it prolatum (prolatum N. B.) primogenitum
 “ universæ creaturæ, nec interim Deus exinani-
 “ tus est sermone, sermonem gignens & sermone
 “ alloquens, quæ volebat semper: Mox, *omnia*
 “ *per ipsum facta sunt, & sine eo factum est nihil.*
 “ Deus itaque existens sermo & ex Deo proge-
 “ nitus quando vult (ἐκ θεὸς πεφυκώς ὁπότε ἂν
 “ βούληται ὁ πατὴρ τῶ ὅλων) viz. ut prius ὁπότε
 “ δὲ ἡ ἑλλησεν ex Deo genitus, quando voluit Pater
 (confer Justini voluntariam generationem) Pa-
 “ ter universorum mittit eum ad aliquem locum,
 “ qui

“ qui adveniens auditur & videtur ab eo missus;
 “ & in loco reperitur. Ex his etiam patet loca-
 “ lem ascensionem & descensionem intelligi.

His jungenda illa Athenagoræ, p. 10. C. “ Pri-
 “ migenia hîc est Patris progenies, quæ non ut
 “ facta (à principio enim Deus qui est mens æter-
 “ na ipse in seipso λόγον, h. e. verbum & ratio-
 “ nem habet, quùm rationalis ipse æternùm sit,
 “ αἰδίας λογικὸς ὢν) sed ut rerum cunctarum
 “ Idea & perfectio foret progressa est, προήλθων :
 quod respondet *prolato* antea, & reperiemus po-
 stea in Tertulliano.

Distinguunt nimirùm hi Patres inter λόγον ἐν-
 διάθετον & λόγον προφορικόν. supponunt λόγον
 fuisse æternùm in corde & quasi visceribus Dei,
 sed tum primùm à Deo genitum aut prolatum,
 quando hunc mundum facturus erat, & deinde
 missum in Paradisum, &c. ita ut secundùm hos
 Patres, Filius ab æternitate fuerit tantùm *poten-*
tiâ non *actu* : videntur etiam sensisse Filium pro-
 ductum esse à Patris essentiâ, at sine resectione
 aut diminutione, veluti lumen ab igne; sed cum
 hâc differentiâ, quòd prolatus est ὅποτε ἂν βέλη-
 τται ὁ Θεός, & quòd habuisset aliter quàm lux,
 distinctam & permanentem subsistentiam, qualem
 ante prolationem vel generationem ejus non ha-
 buit ab æterno. Vide Euseb. Demonstr. Evang.
 lib. 5. 1. ubi his admodum consentanea loquitur,

“ Splendor enim cùm ipsam lucis naturam co-
 “ mitetur, nec ipsam unquam lucis essentiâ re-
 “ linquit, extra id ipsum in quo est, stare non
 “ potest; at verò ipsum Dei verbum, per seip-
 “ sum & essentiâ obtinet & consistit, nec abs-
 “ que gignendi ratione cum Patre existit simul,
 “ sed tanquam unicus Filius, qui solus ante om-
 “ nia

“ nia secula ex Patre sit genitus, l. 4. c. 3. Vo-
 “ lens enim Deus & Filii Pater existit, & alterum
 “ lumen in omnibus sibi simile substituit. Jam
 opportunum videatur ut solvam difficultatem,
 quæ faciliè horum Authorum lectores remoretur;
 nam quantum mihi videtur tenent omnes Deum
 ubique esse, contra quam visum est doctissimo
 Dayllæo qui loquitur quasi Justinus sensisset, De-
 um non esse infinitum; nam omnes ὁμοδοξοι vi-
 dentur, & iisdem argumentis, eâdemque verbo-
 rum formâ exactissimè utuntur: Vide Nov. c. 6,
 & Cyprianum de Idolorum vanitate, Aug. de
 Civ. 16. *Non loco movetur Deus qui semper ubiq; est to-
 tus.* Sed Theophili hujus verba, p. 81. l. 2. rem
 hanc extra dubitationem ponent. “ — Qui fit
 “ autem quòd non ubique erat, sed saltem in uno
 “ terræ angulo reperiebatur, (viz. Jupiter in Idâ
 “ monte) aut enim reliquos negligebat, aut non
 “ poterat simul ubique esse, (πανταχόσε) & om-
 “ nium providentiam agere; nam si erat exempli
 “ gratiâ in loco Orientali, non inveniebatur in
 “ Occidentali; sin versabatur in Occidente, ejus
 “ præsentia desiderabatur in Oriente. Cæterum
 “ Dei altissimi, qui omnia regit réque verâ ex-
 “ istit, hoc quasi proprium est, ut non solùm
 “ ubique sit, verùm omnia præsens inspiciat &
 “ audiat: Prætereà nec loco capitur; alioqui lō-
 “ cus qui ipsum capit major eo inveniretur: nam
 “ id quod capit, eo quod capitur majus est; Deus
 “ loco nequaquam circumscribitur, verùm ipse
 “ est omnium locus. Hæc Theophilus consentiens
 cum Judæis, qui Deum *Ha-makom*, aliarum re-
 rum locum esse volunt.

Jam queri merito potest, an hi Patres rectè ar-
 gumentati sunt, ex eo quod si Deus summus fu-
 isset

isset in Paradiso, vel in minimâ parte terræ cum Abrahamo, tum in coelis non fuisset, sed eos reliquisset. Respondeo, quòd contra me nihil facit, si Patres hi non sunt rectè argumentati; sed probabile est eorum argumentum factum esse ex suppositione, viz. si Deus fuisset in loco, vel venisset ad locum in quo prius non erat, ad modum *Sermonis*, quem sæpius asserunt in loco fuisse & venisse ad locum; Deum ingenitum in nullo loco; Sed difficultas acrius urget ex parte Iustini qui asserit, "Quòd Deus neque mobilis est, neque in loco ullo, atque adeo neque mundo universo comprehensibilis est.

Verùm paulò ante ait, "Quod Deus non venit in locum, ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ ὅπῃ ποτὲ μένει; sed in regione suâ quæcunque tandem est manet, nisi forte χώραν pro mansione vel statu immutabili acceperit, & id tantum simpliciter intelligere vellet, Deum semper manere sicuti est. In Apol. 2. ubi tres personas enumerat, δευτέραν χώραν Filio attribuit; ubi χώρα non locum circumscriptivum, sed statum vel gradum significat; & fortè Iustinus in re supra sphæram verborum, minùs propriè loquutus est.

5. Clemens Alexandrinus, Anno D. 190. Consimilia docuit; hujus librum apud me jam non habeo, sed firmiter memoriâ teneo, me legisse in Stromatibus ejus, de jubendo, ministrando, ὑπηρετῶν, ὑπηρετίσας, τῇ γνώμῃ, τῇ βούλῃ τῶ πατρὸς. Sandius vult eum docuisse Patrem esse primam causam, & dici Deum cum articulo, Filium verò secundum causam, & dici Deum sine articulo: & quòd docuerit Filium esse creaturam, citat Photium, Ruffinum & Jesuitam Petavium.

6. Origenes, Anno Dom. 200. At quantus vir! propter sanctitatem, eruditionem, indefessos labores & viri celebritatem: genuinus erat ille Clementis Alexandrini Discipulus, & cum Patribus prioribus per omnia consentiens, utut jam volunt Papistæ & Protestantes Catholici eum fuisse Arianorum parentem; certè non magis quàm fuerunt reliqui Patres Ante-Niceni omnes. Sandius ostendit & citat Petavium confitentem Origenem numerandum inter eos qui idem quod Arius tradiderunt, nempe tum Filium tum Spiritum Sanctum creaturas esse; Filium minorem esse Patre, Spiritum Sanctum minorem esse Filio. Loquitur haud semel in libro ejus adversus Celsum, foetu omnium maximè genuino, de *inbendo, ministrando, &c.* & utitur vocibus ὑπηρετῶν, ὑπηρετιστῆς, &c. Ego verò unum locum præ aliis elegi, cui responsio per *principium & fontem Trinitatis* aptari nequit. Celsus objecisset Christianis blasphemiam haud exiguam, viz. quòd quidam ex illis tenerent Christum esse *summum Deum*, (jam tum enim sparfa fuerunt semina Sabellianismi & Homo-ousianismi, id est, ut vult Sandius, Montanismi) quid autem respondet Origenes, lib. 8. p. 387. græco lat. “ Ἐστὼ ὁ τινὲς ὡς “ ἐν πολλῇ θείᾳ πειθεύοντων. τινὲς. Quosdam esto, in- “ quit, quosdam ex Christianorum multitudine, “ temerè affirmare Christum esse illum univer- “ sum Dominum, τὸ ὅτι πᾶσι θεὸν — ἀλλ’ ἔτι “ γε ἡμεῖς τοῖστων, οἱ παιδόμενοι αὐτῷ λέγοντι, ὁ “ πατὴρ ὁ πρῶτος με μείζωνός ἐστι. Nos non ita “ facimus, qui credimus ipsi dicenti, *Pater qui mi- “ sit me, major me est.* Non produco hunc locum tantum ad ostendendum propriam ipsius Origenis sententiam, sed & sensum Ecclesiæ Catholicæ.

exceptis tantum paucis petulantibus, & temerariis; nam tanto viro, tam erudito, in locis celeberrimis, viz. Alexandria & Cæsareæ in Palestina degente, nemo statum Ecclesiæ Catholicæ melius scire potuit; modo simul credatur eum fuisse virum honestum, uti constat eum fuisse integerrimum, quicquid adversus eum oblatrârunt Patres Post-Niceni, Papa Romanus & Papicolæ.

Ego sic respondissem; Mentiris Celse, nemo nostrum putat Christum esse Deum, quatenus est homo; vel sic, nemo nostrum putat Christum fuisse Principium vel Originem Trinitatis; sed credimus Christum esse summum Deum, plerique omnes.

7. Irenæus Episcopus Lugdunensis, Polycarpi discipulus, A. D. 200. Sandius & Petavius Irenæo tribuunt Deum præcepisse Verbo, Filium (Verbum) autem ministrare Patri. Sed videamus quale Symbolum Fidei tunc temporis habuerunt veteres Christiani, lib. I. c. 2. “ Ecclesia per unum
“ versum orbem usque ad fines terræ seminata &
“ ab Apostolis, & à Discipulis eorum, accepit
“ eam fidem quæ est in unum Deum Patrem
“ Omnipotentem, qui fecit coelum, & terram,
“ & mare, & omnia quæ in eis sunt, & in unum
“ Jesum Christum Filium Dei, incarnatum pro
“ nostrâ salute, & in Spiritum Sanctum qui per
“ Prophetas prædicavit, &c.

Et C. 19. “ Cum teneamus nos regulam veritatis, id est, quia sit unus Deus Omnipotens,
“ qui omnia condidit per Verbum suum—omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est
“ nihil; ex omnibus nihil subtractum est, sed omnia per ipsum fecit Pater.

Epiphanius (citante Reverendo Pearsono Episcopo Cestrensi) ante punctum præponit sequentia verba, *quod factum est*, ut excipiat Spiritus Sanctus; atque ita jam punctare solent: Sed profectò veteres universaliter faciebant velut hîc Irenæus; idque requiritur ab anadiplosi, viz. inchoante sequentem sententiam cum vocabulo quod terminavit antecedentem, quod unum irrefragabiliter demonstrat Johannem de novâ creatione loqui, ipse enim Johannes ita seipsum exponit, — *quod factum est in ipso vita erat, & vita*, &c. sed *vita & lux* ubique in hoc Evangelio evangelicè accipiuntur. Vide 2 Cor. 5. 17. *Ecce omnia facta sunt nova*. Quod si Johannes ageret de veteri creatione, per quam figuram Spiritus Sanctus ex omnibus subtraheretur non video.

Lib. 2. c. 48. “ Quandoquidem & Dominus
 “ ipse Filius Dei, ipsum judicii diem & horam,
 “ concessit scire solum Patrem, Marc. 13. 32. *De*
 “ *die autem illâ nemo scit, neque Filius nisi Pater so-*
 “ *lus*. Si igitur scientiam diei illius, Filius non
 “ erubuit referre ad Patrem, sed dixit quòd ve-
 “ rum est, &c. Et,

C. 49. “ Etenim si quis exquirat causam prop-
 “ ter quam in omnibus Pater communicans Filio,
 “ solus scire & horam & diem manifestatus est,
 “ neque magis aptabilem neque decentiorem, nec
 “ sine periculo alteram inveniat in præsentì, quo-
 “ niam cum solus verax Magister & Dominus,
 “ ut discamus per ipsum super omnia esse Pa-
 “ trem, etenim *Pater*, ait, *major me est*.

Quod Gallasius, Estwickius, & alii respondent Christum de seipso, & Irenæum de Christo loqui, quatenus homo erat, falsum est: nam Christus loquitur de seipso ut de Filio, & Irenæus de Chri-

sto ut de Filio Dei, & quid? Num Pater communicavit cum Christo in omnibus quatenus homo erat, annon quatenus Deus? Deinde Filius loquitur per gradationem de se tanquam Angelis superiore, quod coegit Maldonatum, Jesuitarum doctissimum Interpretem, in loc. fateri distinctionem *quatenus homo*, &c. consistere non posse; ideoque confugit ad aliam æquè futilem, viz. quasi Christi, per quem Deus mundum judicaturus erat, non erat officium scire diem Judicii. Præterea Irenæus loquitur de solo Patre: quinetiam si Christus non scivit *ut homo*, nonne scivit veruntamen, si scivit alio modo, viz. *ut Deus*? Quis tam putidam æquivocationem Servatori suo imponeret? & cur Irenæus veracis Magistri nomine Christum appellaret? & quòd verum dixit, assereret; cùm tam falsum diceret quàm verum, si sciret diem illum *ut Deus*, & denominatio à præstantiore parte sumenda esset: Quòd si Deum volunt sumi *essentialiter* (subterfugiendo ut solent) num Filius etiam sumitur *essentialiter*? Ergo sensus erit, Filius non novit diem illum, sed solus Pater, Filius & Spiritus Sanctus, vel quarta Persona ex omnibus conflata per mutuam conscientiam, vel an Filius nescivit ut Pater erat fons Trinitatis? Vix ita dixerint *Fontanista* nostri sive *Montanista*: & quid demum respondent ad rationem Irenæi, viz. quum Patrem asserit esse Deum super quem non est alius Deus, & ex Christi verbis vult, ut discamus quòd Pater est super omnia, viz. ex Joh. 14. *Etenim Pater major me est*. Quid? *Quatenus sum homo*? Num opus habuerunt Discipuli edoceri Creatorem merâ creaturâ majorem esse? Annon extemplo responderi potuit, quia tu ut Deus & saltem quoad essentiam divinam æquè

què magnus es atque Pater? Dein quòd Christus vaderet ad Patrem, cui erat absolutè ipsemet æqualis, quænam (obsecro) foret Discipulis causa gaudii vel signum amoris; ut Christus loquitur in antecedentibus? Sed præjudicati mille argumentis constringi nequeunt, quibus præter educationem, honores, & divitiæ hujus mundi, veritati præpollent, & omnia solvunt repagula. Dayllæus ingenuitatem aliquam ostendit in libro de usu Patrum, ubi fatetur, Irenæum negare Christum scivissè diem judicii, ut Deus erat.

Lib. 3. c. 16. " Neque igitur Dominus neque
 " Spiritus Sanctus, neque Apostoli, eum qui non
 " esset Deus, definitivè & absolutè Deum nomi-
 " nassent aliquando, nisi esset verus Deus, neque
 " Dominum appellassent aliquem ex suâ personâ,
 " nisi qui dominatur omnium Deum Patrem &
 " Filium ejus, qui *Dominium accepit* à Patre suo.
 Et ne dicatur, *quatenus est homo*, mox subjicit eum
 à Patre accepisse potestatem judicandi Sodomitas.
 & citat Gen. 19. 24. " *Et pluit Dominus super So-*
 " *domam & Gomorrhæam, ignem & sulphur à Domino*
 " *in cælo*; ut Justinus & alii solebant. Et postea,
 " Et ego invoco te Domine Deus Abraham.
 " — Pater Domini nostri Jesu Christi, qui fecisti
 " cælum & terram, qui dominaris omnium, qui
 " es solus & verus Deus, super quem alius Deus
 " non est. Præter Dominum nostrum Jesum
 " Christum, dominatione quoque dominaris Spi-
 " ritus Sancti. Id est, qui non solum in Filium sed
 etiam dominium habes in Spiritum Sanctum.
 Hic responsio per *quatenus homo* non valet quoad
 Spiritum Sanctum, ideoque apertè reponit Spiritum
 Sanctum in albo creaturarum subjectarum
 dominio Dei. D, Estwickius interpretatur quasi

scriptum esset, *dominatione Spiritus Sancti*, & vult ridiculè satis (ut haud rarò solet) hoc esse strenuum argumentum pro aeternâ, & consubstantiali divinitate Spiritus Sancti; sed mirè fallitur, ut apparet per verba illa priora, dominaris *omnium* in genitivo, & dominatur *omnium* in superiore commate: sed regerit D. Estwickius, quòd in principio capitis vocat Patrem & Filium absolutè verum Deum; esto, sed quare (quæso) non etiam Spiritum Sanctum? At vero falsus est Estwickius, vocat enim Patrem verum Deum, & Christum vocat Dominum ejusmodi, qui *Dominum* à Patre accepit. Citat etiam D. Estwickius in postscripto hoc sextum caput ut & cap. 12. quasi in iis Irenæus planè doceret, quòd Christus eandem essentiam & naturam haberet cum Patre, & esset verus Deus, imò & aeternus Dei filius; proh fidem Cretensis! vocat quidem (in c. 12.) “ Patrem multoties Deum, & Christum semel: (p. 193 Gallas.) “ hic Dominus est omnium & “ Rex & Deus & Iudex ab eo, qui est *omnium* “ *Deus*, accipiens potestatem; ideòque, inquam ego, non *summus Deus*. Sed de eadem essentiâ aut divinâ naturâ, vel aeternâ filiatione, ne verbum quidem habet, D. Estwickius autem speciosius urget, l. 2. c. 43.

“ Non enim infectus es, ô homo, neque semper coexistebas cum Deo, sicut proximum ejus verbum.

Et lib. 4. c. 37. “ — Et quoniam verbum, id est Filius, semper cum Patre erat, per multa “ demonstravimus, quoniam & sapientia quæ est “ Spiritus, erat apud Deum ante omnem constitutionem: per Solomonem ait, Deus sapientiâ “ fundavit terram, paravit autem coelum prudentiâ;

“dentiâ. *Et rursus*, is creavit me principium viarum suarum in opera sua, ante seculum fundavit me, in initio antequam terram faceret. Hæc posteriora ostendunt, per (semper) non esse intelligendum ab omni æternitate absolutè, sed comparatè ad hominem factum post mundi constitutionem. Præterea ostendimus supra in Theophilo, Filium ut mentem vel sapientiam Dei, (& Spiritum quem volunt ὁ πρῶτος esse à Patre per Filium) illumque tanquam Dei sapientiam fuisse ab æterno in Patre *potentiâ*, sed tum Deum Filium genitum esse vel *actu* natum, cum *Pater voluit* & *mundam esset conditurus*; ita (scilicet) ut per se subsisteret tanquam *Persona* & mandata Dei reciperet. Sed hæc postea ex aliis clariora fiant; nec tamen paucula verba (quæ facile supponi possint à Trinitariis, qui libros omnes jam diu sub eorum imperio habuerunt) magni sint momenti, vel urgeri debeant contra perpetuum Patrum tenorem.

8. Tertullianus proximo loco in arenam descendat, de quo utinam legatur diligenter præfatio Jonæ Schlictingii (adversus Meisnerum Lutheranum) quâ ostendit Tertullianum, postquam à Montano factus fuisset instructior, novam fidei regulam excogitâsse, quâ fundamenta jecit Arianismum. Videamus autem veterem regulam traditam ab ipso Tertulliano, quamvis jam Montanista, quia nemo repente fit turpissimus, c. 1. de velandis virginibus.

“Regula quidem fidei una omninò est sola immobilis & irreformabilis, credendi, scilicet in
 “unicum Deum omnipotentem, mundi creatorem, & filium ejus Jesum Christum, natum ex
 “virgine Mariâ, crucifixum sub Pontio Pilato,

“ tertiâ die resuscitatum à mortuis, receptum in
 “ coelis, sedentem nunc ad dextram Patris, ven-
 “ turum judicare vivos & mortuos ; hâc lege fi-
 “ dei manente, cætera jam disciplinæ & conver-
 “ sationis, admittunt novitatem correctionis, ope-
 “ rante scilicet, & proficiente usque in finem
 “ gratiâ Dei.

Hoc symbolum cum Irenæi symbolo consenti-
 ens, vel continet omnia ad divinam Jesu Christi
 filiationem & salutem necessaria, vel Christianæ
 Religionis Tessera esse non potuit ; ita quidem ai-
 unt Catholici, sed adversus hæreticos explicatio-
 nes novas & additiones factas esse volunt ; esto,
 sed quare quæso de Spiritu sancto nihil habetur in
 hoc symbolo ? *nihil* nequit vel depravari vel ex-
 plicari ; præterea Spiritus in hoc capite vicarius
 Christi appellatur, & tanquam minister Christi à
 Christo mandata recipere dicitur, sic enim ait
 de Paracleto, *non enim abs se loquetur sed quæ*
mandantur à Christo. Sed accedamus proprius ad
homo-ousianismum quendam Trinitatis. C. 12. ad-
 versus Praxeam.

“ Cæterum ubique teneo unam substantiam in
 “ tribus cohærentibus ; nempe per novam à
 Montano & ipso Tertulliano confictam œco-
 nomiam : sed corrigit œconomiam per Monarchi-
 am : Pergit enim ; “ Tamen alium dicam oportet
 “ ex necessitate sensus, eum qui *jubet* & eum
 “ qui facit, nam nec *juberet* si ipse faceret, dum
 “ *juberet* fieri per eum ; tamen *jubebat*, haud sibi
 “ *jussurus*, si unus esset aut sine *jussu* factururus, quia
 “ non expectatus ut sibi *juberet*.

Utitur *jubendi* voce septies ; quisnam homo-
 ousianarum nostrorum cum Tertulliano ita loque-
 “ retur ? vel ut sequitur, C. 9. “ Pater est to-

“ ta substantia, filius vero derivatio totius &
 “ portio, sicut ipse profitetur quia *Pater major*
 “ *me est*, ut & c. 26. utitur etiam cum Justino,
 Gen. 19. 24. “ *Pluens super Sodomam*——*Do-*
 “ *minus à Domino*. Et quod ad descensionem fi-
 “ lii ad humana colloquia cum Adamo & alia de
 “ ipso filio non credenda, nisi scripta essent, for-
 “ tasse non credenda de Patre licet scripta : In-
 stat mox in incarnatione filii in utero virginis, à
 quâ abhorruit ut idem de Patre sentiret. Et ibi-
 dem, Patrem in nullo loco esse, Filium in loco ;
 hunc visibilem illum invisibilem fuisse cum prio-
 ribus patribus, ut vidimus, dicit ; & multa id genus,
 habet hic novus Trinitarius & Trinitariorum Pa-
 ter, qui cap. 1. indignabundus rejicit, quod Dia-
 bolus cominùs tentaret omnipotentem. Sed an-
 tequàm Tertullianum dimittamus, videamus quid
 ante Montanismum scripsit adversùs Hermoge-
 nem quoad coæternitatem.

C. 3. “ Quia & Pater Deus est & iudex Deus
 “ est, non tamen ideo pater & iudex semper,
 “ quia Deus semper ; nam nec Pater potuit esse
 “ ante filium, nec iudex ante delictum, fuit au-
 “ tem tempus cum & delictum & *filius non fuit*,
 “ quod iudicem & qui Patrem faceret. D. Est-
 wickius vult Tertullianum hîc loqui de filiis adop-
 tivis, sed Tertullianus loquitur de Filio in singu-
 lari, nec adeò incautus erat ut tam imperitè &
 periculose loqueretur in disputatione, si Filium
 Patri coæternum credidisset. Sed videamus alium
 locum (si fieri potest) clariorem, Sect. 18.
 “ Agnoscat ergo Hermogenes idcirco etiam *So-*
 “ *phiam* Dei natam & conditam prædicari, ne
 “ quid innatum & inconditum, præter solum
 “ Deum crederemus, si enim intra Dominum,
 “ quod

“ quod ex ipso & in ipso fuit, sine initio non fu-
 “ it, *Sophia*, sc. ipsius, exinde nata & condita ex
 “ quo — multò magis non capit *sine initio* quic-
 “ quam fuisse quod extra Dominum fuerit. Quid
 clarius? Dixi supra de Justino quòd dixerit,
 — *Deum summum versari non potuisse in terris*;
 idem expressim habet Tertullianus advers. Praxe-
 am, C. 16. viz. “ Et Deus in terris cum ho-
 “ minibus conversari, *non alius potuit* quàm sermo
 “ qui caro erat futurus. *Non potuit*, ait Tertul-
 lianus, unde confirmatur quod in Justino dixi-
 mus advers. D. Estwickium de Patris invisibilitate;
 quod etiam in Irenæo respondi, ad id quod Ire-
 næus habet de Filio semper existente in Patre,
 quod (inquam) dixi de generatione & prolatione
 noviter ante mundi constitutionem, abunde con-
 firmatur à Tertulliano, qui de prolatione sæpe
 loquitur. Apol. c. 21. “ Hunc ex Deo prola-
 “ tum didicimus, & prolatione generatum.

Advers. Prax. “ Sermo ipsius qui ex ipso pro-
 “ cesserit, per quem omnia facta sunt, & sine quo
 factum est nihil; quod dixit Athenagoras, Deum
 fuisse *ἀϊδιός λογισμός*. Vid. in Tertull. Prax. c. 5,
 6, 7, 8. “ Quia non sermone à principio, sed
 “ rationalis Deus etiam ante principium. Vide
 plura c. 5. & c. 6. “ Itaque *Sophiam* quoque ex-
 “ audi ut secundam personam conditam, primò
 “ *Dominus creavit me initium viarum*. Mox: nam
 “ ut primùm Deus voluit, (uti Theophilus, quan-
 “ do Deus voluit) — ipsum primùm protulit ser-
 “ monem: non dicit *rationem* sed *sermonem*: &
 c. 7. “ Hæc est nativitas perfecta sermonis dum
 “ ex Deo procedit, conditus ab eo primùm ad co-
 “ gitatum in nomine *Sophia*, Deus condidit me ini-
 “ tium viarum; dehinc generatus ad effectum.

Hæc

Hæc Testimonia horum Authorum se mutuò illustrant, quod autem Tertullianus filium de substantiâ Patris deducit, id non impedit quo minùs teneret essentiam numero differentem : nec multum abludit à sententiâ superiorum, nisi quòd nemo illorum dixerit, Filium esse *portionem* Divinitatis, omnesque personas unam habere substantiam, etiam tantum œconomicos, ut vult Tertullianus, qui quicquid senserit de unâ Substantiâ, certum est eum non sensisse, filium *prolatum* vel *genitum fuisse ab aeterno*, sed conditum ante secula, immediatè ante constitutionem omnium, *in initio, ἀρχῇ, primò*, ut Tertull. de præscripti. In novo suo symbolo regula fidei est,
 “ — Mundi creatorem qui universa de nihilo
 “ produxerit, per verbum suum, *primò* omnium
 “ emissum.

9. Novatianus vel quisquis fuerit sanè vir magnus & pervetustus, multis probat Christum non esse hominem ex homine & Deum esse, sed non summum : ita enim scribit in Phil. 2. de Trin. c. 17.
 “ Non est rapinam arbitratus, *equalem* se esse Deo,
 “ quamvis enim se ex Deo Patre Deum esse meminisset, nunquam se Deo Patri aut comparavit aut contulit, memor se esse ex suo Patre,
 “ & hoc ipsum quod est habere se, quia Pater dedisset; inde denique & ante carnis assumptionem, sed & post assumptionem corporis, post ipsam præterea resurrectionem, omnem Patri in omnibus rebus *obedientiam* præstitit pariter ac præstat : ex quo probatur nunquam arbitratum illum esse rapinam quandam, Divinitatem, ut *æquaret* se Patri Deo; quinimo contra, omni ejus imperio & voluntati obediens atque subiectus.

Nota

Nota quòd Author disertè dicit Christum obedientem fuisse ante carnis assumptionem, idque enarrans Philipp. 2. 6. unde Adversarii argumentum sumunt ad seipsos & alios decipiendos : nam quanquam vox illa (æqualis) non semper significat mathematicè sed rhetoricè, sic aliqui sine scrupulo dicunt uxorem marito suo esse æqualem ; tamen vox græca ἴσα, *neutraliter & adverbialiter* posita, non significat æqualitatem sed similitudinem, veluti infinita exempla, & non pauca ab ipso reverendo Pearsono in symbolo Apostolorum, ut & voces compositæ ἰσότης & θεοείκελος, ostendunt. Verba igitur in hunc modum transferri debent ; *qui quàm esset in similitudine Dei, non existimavit ut prædam quòd Deo similis esset*, vel deiformis, viz. ratione miraculorum, ad quæ Christus toties provocavit ; ut prædam, viz. quam ostentui haberet veluti triumphantes, vel etiam quam dimittere noluit, ut latrones & raptores : ἀλλὰ, (sed) hæc particula discretiva hunc sensum efflagitat, prout ratio exemplaris, quod sensibile aliquid imitationis causâ requirit, ut ex contextu liquet, & reliqua etiam verba similitudinem exprimentia, postulant. Christus autem ut merus homo vel servus tractari voluit, instar vernæ, vel Gregarii alicujus hominis. Vide de Samfone, Jud. 16. 17. Nota autem quod Novatianus hîc utitur phrasi Nicenâ, viz. quod hîc vocat Christum *Deum ex Deo*. Et quod Novatianus non putavit Pauli verba, Rom. 9. 5. *qui est super omnia* (vel omnes) *Deus benedictus in secula* ; (quem textum supra allegavit) probare Christum esse Deum summum ; etiam quando essentialiter sumitur. Reverâ vox *Dei*, non nisi in excellentissimo sensu, vel κατ' ἐξοχὴν, Deum summum significat :
non

non quando sumitur tantum *appellativè* ut nomen eminentiæ, vel titulus honoris *attributivè*, vel in loco *pradicati* & sine articulo. Christum autem sic illo loco Paulino appellatum esse, ratione exaltationis suæ supra omnia vel omnes, demonstratur ultra omnem cavillationem, conferendo Heb. 1. 8. cum Ps. 2. 17. & 45. 7. ubi integer hic titulus Salomoni in sensu literalis datur, quatenus is typus erat Jesu Christi. Convenienter etiam hoc loco observari potest, quod Tertullianus etiam citat hunc textum advers. Prax. c. 13. ut ostendat quod non licet Christum appellare Deum, quando cum Patre conjungitur; " Solum " autem Christum potero Deum dicere sicut " idem Apostolus, ex quibus est Christus qui est " (inquit) Deus super omnia benedictus in ævum " omne. Vox (Deus) in quibusdam codicibus & authoribus abest, sed ex autoritate veterum & præcipuè Tertulliani qui locum citat multoties, adducor ut penitus credam adesse debere. Atqui ausim asserere, illum non credere Christi exaltationem, ut oportet, qui putat hunc titulum in Christum quadrare non posse, nisi fuerit summus ille Deus.

Pergamus ad Spiritum Sanctum, de quo ex intentione & pluribus agit Novatianus, sed nusquam appellat eum Deum; neque sic appellatus est in Symbolo Niceno; nec memini me legisse eum sic unquam appellatum à quovis Patre Ante-Niceno: tantum absuerunt ut eum summum Deum appellarent, sed de eo plerunque loquuntur sub nomine Spiritus prophetici. Audiamus autem Novatianum Romanum Presbyterum & adhuc Catholicum, ut libri Capitulator arbitratus est.

C. 24. “ — Et accepit Paracletus à Christo
 “ quæ nuntiet, sed si à Christo accepit quæ nun-
 “ tiet, *major* ergo *jam* Paracleta Christus est,
 “ quoniam nec Paracletus à Christo acciperet ni-
 “ si *minor* Christo esset; *minor* autem Christo Pa-
 “ racletus. Christum etiam Deum esse hoc ipso
 probat. Quid jam lector si Christianus es, putas
 Christum in die iudicii ultimi, ad eos dicturum,
 qui non modo verbis lacerant sed & factis crude-
 libus affligunt conversos suos sub nomine *Pneu-
 matomachorum*, imò qui Martyrem quendam
 (Whitmannum) Lichfeldiæ vivum combusserunt,
 eo quòd negavit Spiritus Sancti supremam Dei-
 tatem, Patris Deitati coæqualem. Editor Nova-
 tiani, quoniam non potuit non percipere nullam
 relictam esse tergiversationem, in margine libri
 juxtà apposuit, *lege cautè*; nam quoniam Spiritus
 Sanctus nunquam homo erat, non potuit dici
 quòd Spiritus Sanctus, quatenus homo erat, Chri-
 sto minor erat. Nec peti potuit Responsio ab
 æternâ originatione, nam Verba Christi in futuro
 tempore enuntiantur, Joan. 16. 14. *de meo acci-
 piet.*

Nota etiam in hoc capite cum superioribus Pa-
 tribus consensum, quoad prolationem. “ Hoc
 “ ipsum à Patre proprio consecutus, ut omnium
 “ & Deus esset, & Deus ad formam Dei Patris
 “ ex ipso genitus atque prolatus. Et C. 31.
 “ ex quo, quando ipse *voluit*, sermo, Filius natus
 “ est. Et postea hic ergo, quando Pater *voluit*,
 “ *processit* ex Patre: Verba autem illa *semper in*
 “ *Patre ne Pater non semper sit Pater*, de futu-
 ro, aut comparatè intelligantur, si nulla sit inter-
 polatio. Quà de re vide Annotatorem in proxima
 verba, ubi vult tres interpolationes factas esse in
 duabus

duabus lineis. Quicquid voluit Novatianus, coæternitatem noluit, ut ostendunt verba anteceden-
 tia; “ Semper autem sic dico ut non innatum
 “ sed natum probem. Et C. 11. Angelorum
 “ omnium principem, ante quem nihil erat præter
 “ Patrem. Et Cap. eodem 31. Vult Filium ori-
 “ ginem nascendo contraxisse—antecedat ne-
 “ cessè est eum qui originem habet (i. e. Filium)
 “ ille qui originem nescit (i. e. Pater): nec coæ-
 “ qualitatem asseruit, dicit enim ibidem, Filius
 “ autem nihil ex *arbitrio suo* gerit—sed impe-
 “ riis paternis omnibus & *præceptis obedit*, ut quam-
 “ vis probet illum nativitas Filium, tamen mo-
 “ rigera obedientia asserit illum paternæ volun-
 “ tatis, ex quo est, ministrum. Succedat huic

10. Cyprianus, quem idem cum Ario sensisse
 volunt Sandius & Petavius, quod est admodum
 probabile, vel eo quod Tertullianum volens affer-
 ri, diceret, *affer magistrum*, Cyprianus loquitur
 cum superioribus de locali (ut videatur) descen-
 sione Filii de coelis ut Patris voluntatem faceret,
 lib. de bono patientiæ, & in epistolis, de Patre ut
 de Deo Christi, & de Patre ut de Deo Christi
 & creatore distinctè à Filio. Sed attributum utri-
 que commune distinguere nequit. Si quis dixerit,
 ita & nos loquimur unà cum Scriptura: Respondeo,
 quod vos vobismet ipsis & rationi contradicere
 possitis; Scriptura non ita, & utinam cum Scrip-
 turis semper loqueremini, & subscriptiones vestras
 ad sana Scripturæ verba exigeretis.

Cyprianus Christum sæpe vocat Deum, sed
 cum adiectione *pronomini*, ut fit in verbis Tho-
 mæ, Joh. 20. 28. *Deum nostrum & Dominum*
nostrum, unde vis verbi frangitur, à significatio-
 ne καὶ ἐξοχώ: neque enim Thomas ab iis quæ
 viderat

viderat sufficientem occasionem habuit pro altiori significatione; sed Christi resurrectio illi fidem faceret, verissima jam esse Christi verba, quæ sæpiùs ante audiverat, de divino ejus dominio sibi à Patre dando. Verùm enimverò mihi videntur verba Thomæ, esse potiùs exclamatoria & admirabunda apostrophe tam ad Deum, qui Christum à mortuis excitavit, quàm ad ipsum Christum. Sed redeo ad Cyprianum, cujus opera genuina ad Disciplinam spectant. At vero de Spiritu Sancto, vide Epistolam 74. ad Pompeium: “ Qui potest apud
 “ Hæreticos baptizatus Christum induere, mul-
 “ tò magis potest Spiritum Sanctum quem Chri-
 “ stus misit accipere; cæterum major erit mitten-
 “ te qui missus est, ut inciperet foris baptizatus
 “ Christum quidem induisse, sed Spiritum San-
 “ ctum non potuisse percipere.

Hic perspicuè affirmat Christum Spiritu Sancto esse majorem, ex fundamento quod ipse Christus jecit, Joh. 13. 16. Vir doctissimus J. B. de suprematu Papæ, probat Collegium Apostolorum, qui Petrum miserunt, Petro majus esse; ait enim *missum esse*, certissimam inferioritatis notam esse.

11. Arnobius suffragatur prædecessoribus suis. Jam autem accedimus ad Diocletiani tempora, paulò ante Concilium Nicenum: neque dubium est quin Arnobius loquutus est sensu, quo Patres superiores & reliqui sui temporis solebant; evidentissimè autem distinguit inter Patrem, ut qui solus summus Deus erat, & Filium, quem etiam Deum esse agnovit.

Lib. 2. p. 81. “ Et ideo Christus, licet vo-
 “ bis invitis, Deus! Deus (inquam) Christus
 “ (hoc enim sæpe dicendum est, ut infidelium

“ cussi-

“ diffiliat & dirumpatur auditus) *Dei principis*
 “ *jussione* loquens. Et prope finem ejusdem libri.
 “ Potest ergo fieri ut tum demum *emiseris Chri-*
 “ *stum Deus omnipotens* postquam gens hominum
 “ fractior, & infirmior coepit nostra esse natura.
 D. Estwickius culpat Bidlium priorem locum citan-
 tem, quod exposuit *Deum principem* per *Deum*
principalem; sed immerito, nam Arnobius solet
 uti *Principis* voce adjectivè: sic in eodem libro;
 “ An ulla est religio verior, quàm Deum Prin-
 “ cipem nôsse scire,—Deo principi supplicare, qui
 “ bonorum omnium solus caput & fons est, per-
 “ petuarum pariter fundator & conditor rerum.
 Dicit præterea D. Estwickius, phrasin *mandandi*
 Johannis 14. 50. “ Non infallibiliter probare su-
 “ perioritatem: Imò infallibiliter, nisi idem si-
 mul esset superior & non superior. Siquidem
 (ait) Isa. 45. 11. “ Deus mandatur à servis suis:
 Sed fallitur D. Estwickius, nam ibi loquitur Deus
 ironicè ad idololatrias; vid. Dominum *Day* in lo-
 cum. “ Denique ait Arnobium potuisse respice-
 “ re ad humanam Christi naturam: Nequaquam,
 nam disertè loquitur de Christo, tanquam Deo.
 Nuperus scriptor in præfatione suâ nos vocat
 hæreticos stupidissimos, & vel communi sensu de-
 stitutos: ad quodnam (quæso) hominum genus,
 Estwickius eique similes reducendi? Certè an ri-
 derem an dolerem nescio.

12. Lactantius, vir magnus, & qui imperatori
 Constantino magno librum suum dedicavit, ac-
 curatè tradit sensum priorum Patrum Ante-Ni-
 cenorum de Christo. Lib. 4. c. 6. “ Deus igitur
 “ machinator constitutorque rerum — Ante-
 “ quàm præclarum hoc opus aggrediretur, &c.

Et quare *antequam*, si Filium ab omni æternitate genitum credidisset? & cur Filii generationem cum Angelorum creatione confert? Nempe pergit, “ Sanctum & incorruptibilem & incomprehenfibilem Spiritum genuit, quem Filium nuncupârunt; & quamvis alios postea innumerabiles per ipsum creavisset, quos Angelos dicimus, hunc tamen solum Primogenitum, divini nominis appellatione dignatus est.

Dignatus est, utitur sc. verbo quod æterno Deo indignum est. Pergit sc. “ Patriâ virtute & majestate pollentem esse autem *summi* Dei Filium, &c. — Deus *condidit* me in *initio* viarum suarum in opera sua ante secula, *fundavit* me in *principio* antequam terram faceret. Ecquid clarius dici *potuit* ab Ariano quovis contra coæternitatem Filii? Dein c. 12, &c. producit usuales scripturas ad probandum hunc Spiritum divinum, qui de coelo descendit & terrenum corpus accepit, esse Deum, quinetiam & summo Deo (si placet, suo sensu) consubstantialem, viz. “ Una utrique mens, una substantia: Veluti à Tertulliano dicebatur, “ Una substantia in tribus coherentibus. At verò quocunque sensu verba utriusque accipiantur, non sunt accipienda ut inferant vel coæternitatem vel coæqualitatem, vel ita ut Filius non sit tantum portio Divinitatis; sed ita ut nihilominus Pater sit in nullo loco, Filius in loco, — & localiter descendere dicatur, locoque distare tum à Patre, tum a Spiritu Sancto; ideoque ut suas distinctas habeant individuas essentias necesse est, veluti Sol, radius & apex, distinctas sed non separatas, i. e. alienatas, ut Tertull. advers. Prax. c. 8. “ Apex ex radio, nihil tamen à matrice alienatur. Vult autem unitatem
propter

“ una, & unus Dominus nominatur ; sic hic mun-
 “ dus, una Dei domus ; & Filius & Pater, qui
 “ *unanimis* incolunt mundum, Deus unus : (hic
 jam diligenter observa qualem rationem dicti af-
 signat nimirum,)

“ *Quia unus est tanquam duo, & duo tanquam*
 “ *unus* : neque id mirum cum & Filius sit in Pa-
 “ tre, quia Pater diligit Filium, & Pater in Filio,
 “ quia voluntati Patris fideliter paret, nec un-
 “ quam faciat aut fecerit nisi quod Pater aut *volu-*
 “ *it* aut *jussit*. Et mox : “ Quapropter cum mens &
 “ voluntas alterius in altero sit, vel potius in utro-
 “ que una, meritò unus Deus uterque appellatur,
 “ quia quicquid est in Patre ad Filium transfuit,
 “ & quicquid in Filio, à Patre descendit : non po-
 “ test igitur ille summus ac singularis Deus, nisi
 “ per Filium coli.

Ex his intelligi potest, quomodo quandoque
 loca Scripturæ ad Deum pertinentia ad Filium ap-
 plicant, vel ad Deum cum verbo suo, quia *duo*
 sunt tanquam *unus*, & *unus* tanquam *duo*. In-
 terim ubique cavet Lactantius, ut Patri suus honos
 sibi factus tectus servetur, ut c. 13. “ Summus
 “ igitur Deus ac parens omnium doctorem justi-
 “ tiæ misit è coelo. Et c. 25. Deus summus cum
 “ Legatum suum & Nuntium mitteret. Sed unde
 (obsecro) fit quòd Lactantius de duobus tantum,
 viz. de Patre & Filio loquitur, nihil autem de
 Spiritu Sancto ; quod facit Tertullianus Montani-
 sta : Eusebius etiam de duobus loquitur, quia te-
 nuity Spiritum Sanctum esse creaturam Patris per
 Filium, & includi in iis quæ Joh. 1. 3. per Fili-
 um facta sunt ; ut postea apparebit sub Eusebio.
 Lactantius autem tenuit Spiritum Sanctum non
 esse *Personam*, sed vim divinam seu operativam
 qua-

qualitatem : Quemadmodum Tertull. in symbolo suo in præscript. vocavit Spiritum Sanctum *vim vicariam Spiritûs*, ante Montanismum ; & alibi, *Christi villicum*. Sed ut hæc salebrofa planiora fiant, & omnia extra dubium ponantur, consulatur l. 4. c. 14. " Ille vero (Christus) exhibuit Deo " fidem, docuit enim, quòd unus Deus sit, eum- " que solum coli oportere ; nec ille unquam se " Deum esse dixit, quia non servâisset fidem, si " missus ut Deos tolleret & unum assereret, in- " duceret alium præter *Unum*. Hoc erat non de " Deo facere præconium, nec ejus qui miserat, " sed suum proprium negotium gerere, ac se ab " eo quem illustraturus venerat, separare : (nota " usum vocis *separare* propter antecedentia) Prop- " terea, quia tam fidelis extitit, quia nihil sibi as- " sumpsit ut *mandata* mittentis impleret, & sacer- " dotis perpetui dignitatem, & Regis summi hono- " rem, & judicis potestatem, & *Dei nomen* acce- " pit. Quid manifestius esse potest ? quando au- " diemus adversarios nostros de Patre & Filio hoc modo loquentes ?

13. Eusebius claudat agmen, ejusque authori-
ratem magni facio propter has rationes.

1. Propter celebritatem & eruditionem viri
qui à Constantino M. habitus est dignus Episco-
patu universali. Vide de vitâ Constant,

2. Quia nemo in historiis ecclesiasticis peritior
illo, qui historiarum causâ omnes Bibliothecas
evolvit & scrutatus est,

3. Quia sententiam suam non casu vel obiter,
sed disputando profert.

4. Quia sententiam suam, tanquam ab Eccle-
siâ Catholicâ receptam & Orthodoxam, propo-
nit.

5. Quia ait se iustum esse a concilio Constantinopolitano, ut catholicam fidem scripto posteritati commendaret ; quod & fecit in duobus libris contra Marcellum Sabellianum, & tribus consimilibus de ecclesiasticâ Theologiâ græco-latine editis.

6. Quia ipse interfuit Concilio Niceno, cujus symbolo subscripsisse dicitur ; & Socrates hæc scripta produxit ut Eusebium immunem ab Arianismo probaret (fatente Annotatore) & quid ni id facere potuit ? Alioquin ipse cum Constantino & prudentioribus, quæstionem illam de *Homoousianismo*, per se levis esse momenti, futilem, frivolum, factiosam, & vix ad Catholicismum pertinentem judicaverit. Eccles. Theol. l. i. c. 3. cum symbolo Niceno consentit : ἡ ἐκκλησία, &c.
 “ Quas vias dum declinat Ecclesia Dei, Evangelicæ præconio veritatis gloriatur ; unum quidem Deum profiteri supra omnes venditans,
 “ unum quoque Filium, Unigenitum ejus, Deum de Deo, Jesum Christum agnoscens. C. 7.
 “ ὁ δὲ γὰρ &c. Neque enim secundum pietatem
 “ senserit is, qui filium profitetur esse *illum qui est super omnia*. C. 20. Mundum *per lucem* factum, ait, cumque *per illum*, affirmat factum
 “ nunc mundum, nunc cætera omnia, subindicat illum Deo subministrasse ; nam cum posset ad
 “ istum modum proferre Evangelista, *omnia ab illo facta sunt*, atque iterum, *mundus ab illo factus est*, non illud posuit *ab eo*, sed *per eum*, quo
 “ sc. remitteret nos ad authenticam Patris creandi omnia, potestatem. Sed & mundus, inquit,
 “ ipsum non cognovit, cum Deum qui sit super omnia, per notiones infitas à naturâ cognoscunt omnes.

Lib. 2. c. 14. " Nam quonam pacto locum ha-
 " bere poterit, illud *omnia per ipsum facta sunt*,
 " cum unicum sit suppositum, & scriptura doceat
 " non *ab illo* sed *per illum* omnia facta fuisse : &
 " illa præpositio (*per*) ministeriale quid signifi-
 " cat, quemadmodum in sequentibus docet Evan-
 " gelista, inquit, *Lex per Moysen data est*. C. 17.
 " Si *verbum* illud opinaretur esse illum Deum,
 " qui est super omnia, sed non ita proloquutus est,
 " nam dicere debebat, & Dei erat verbum, vel
 " Deus erat *ille*, verbum, adjecto nempe arti-
 " culo— ut ne ignari simus, quod & verbum ipsi-
 " us, unigenitus Filius, non erat quidem ille su-
 " per omnia Deus, sed quod ipse etiam Deus
 " erat.

Produxi hæc Testimonia eo libentiùs quia aper-
 tè suffragantur Unitariis, qui semper ubi de novâ
 creatione in Joh. 1. & alibi agitur, urgent vim
 præpositionis (*per*) tanquam mediam causam vel
 ministerium significantis; neque enim dicit Evan-
 gelista Christum fecisse omnia vel mundum, sed
per Christum facta esse omnia & mundum, v. 10.
 viz. spiritualiter per Evangelium Christi, ut
 Evangelistam decuit, in quo intelligendo illece-
 bræ hujus mundi, & alia præjudicia faciunt Atha-
 nasianos nostros mirè hebetes & segnes: neque A-
 postolus dicit, Col. 1. 16. Christum omnia sive
 in cœlis sive in terris, nedum cœlum ipsum &
 terram, sed ἐν αὐτῷ, in Christo omnia esse creata
 vel constituta, i. e. recepisse novam conditionem,
 statum vel ordinem in novâ ecclesiâ, sub Christo
 capite imperante, operante & disponente omnia
 quoad tum omnes Angelos, tum omnes homines
 cujusvis generis. Confer. Eph. 1. 10. & pro sig-
 nificatione verbi *κατὰ*, c. 2. 15. Dicit præterea

Eusebius omnia & mundum, v. 10. factum esse per Christum, vel (per aoristum) *in fieri* fuisse, viz. quod mundus *fiebat* per Christum, tanquam per lucem : id quod ex contextu (quem adversarii rarò consulere solent, vel exigentiam materiæ subjectæ) abundè liquet, confer. v. 9. cum superioribus : & Joh. 12. 46. Judæi illuminati sunt per Christum, id est, illuminati fuissent, si per se non steterisset, illuminati sunt ratione mediorum gratiæ, quâ ratione alibi vocantur Filii lucis, juxta illud Ezek. *Ego purgavi vos, sed vos non estis purgati.* Christus venit in mundum i e. inter homines sive Judæos, v. 9. & ita viz. *ut lux, in eodem erat,* v. 10 quod aliter exiliter de Christo diceretur, nam in mundano systemate non esse non potuit. Eusebius præterea urget articuli defectum in yer. 1. quod Sandius etiam notavit in Clemente Alexandrino, & Origene : alii citant Chrysostomum in Gal. 1. Est quidem articulus in multis locis levis momenti, sed in hoc, ubi Christus tanquam Deus à summo Deo distinguitur, permagni ; ut & Rom. 9. 5. ubi Christus etiam appellativè dicitur *Deus* propter eminentiam honoris & potestatis, sed sine articulo.

C. 23. " Nec ecclesia duos Deos, nam nec
 " duos ingenitos credit, aut imprincipiatos, ut non
 " semel diximus : sed nec duas substantias ex *ad-*
 " *verso introductas, honore pares,* asserit : Itaque neque
 " duos Deos sed unicum principium, & Deum
 " prædicat esse Patrem, sc. unigeniti & dilecti
 " Filii. Nota bene illa verba, *ex adverso intro-*
 " *ductas, honore pares,* propter ea quæ supra notavi-
 " mus in Tertulliano & Lactantio ; & de duorum
 " tantum mentione. Cavet pariter Novatianus, c. 31.
 " ne Filius dicatur incomprehensibilis, contra sym-
 bolum

bolum Athanasianum, ne duo Dii statuerentur ; Eusebius etiam sæpe alibi per *genitum* vel *principiatum Deum*, ostendit se ejusmodi Deum intelligere, qui originem vel *initium* haberet, ut & ibidem notavimus, viz. “ Idcirco unum Deum asseruit, quem non sub ullo principio aut *initio*, sed *initium* potius & principium rerum omnium comprobavit.

L. 3. c. 3. prope finem. “ Ille autem qui ad paternam cogitata intuitivè respiciebat, ad opus se accinxit sui *Patris nutibus inserviturus*.

Num talia de summo Deo dicantur ? Tum quid prodest Filio, ejusdem esse cum Patre essentiae, si talia de personâ ejus enuntientur, per *principium*, *fontem*, aut *originem* Trinitatis ? Pergit Eusebius demonstrativè quoad Spiritum Sanctum.

“ Solus autem Filius paternâ Deitate honoratus, operatus fuerit & produxerit subsistentia creata omnia, visibilia, invisibilia, atque adeo *ipsum Spiritum, Paracletum ; omnia enim per ipsum facta sunt*. Et c. 6. Deus autem ille super omnia, Pater Domini nostri Jesu Christi, solus quidem ille Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, dicatur ; Filius autem, unigenitus, Filius, unigenitus Dei, qui erat in sinu Patris. “ At *Spiritus Paracletus* neque *Deus* neque *Filius*, quoniam non de Patre, perinde atque Filius genesin accepit, & unus ex eorum censu qui per Filium condebantur ; quandoquidem *omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil*.

Sed num hæc Eusebiana Catholica sunt necne audiamus ; “ Atque ista quidem ad hunc modum sanctæ sunt & *Catholica Ecclesia* tradita, voceque divinâ consignata mysteria. Annotator in loco, *aperitè Spiritum Sanctum reponit in albo creaturarum*. C. 18,

C. 18, 19. Explicat unitatem Patris & Filii, Joh. 10. 30. per fidelium cum Deo unionem. Annotator in loc. " *Prorsus arianizat*, qui negat essentiae unionem Patris atque Filii : Ita ille, & rectè si intelligit eandem numero essentiam, cum coæternitate & coæqualitate. Alioquin alii viri docti, inter quos Socrates Scholasticus, volunt Eusebium fuisse *specificum homo-ousianum*; in *homo-ousianismo* autem Niceni patres dissentiebant ab Arianis, tum etiam in eo quod nollent dicere Filium creatum esse, sed genitum, idque ante secula. At verò Eusebius eum *genitum*, & millies *Deum genitum* vocare non dubitavit: Estwickius immeritò opponit confessionem ab Eusebio oblatam Constantino, & à Patribus approbatam; immeritò inquam, quia à citatis Eusebii Testimoniis nihil omnino differt: Appellat etiam Demonstrationem Evangelicam Eusebii; sed quicumque legerit sex prima capita quarti libri, statim viderit Eusebium secum consentire; & inde multa deduci posse in confirmationem ante dictorum. Ego verò memini me legisse in Præparat. Evang. c. 12. græco-lat. *πρὸς τὸ πατὴρ πνευματικόν—πρὸς τὸ μέγιστον ἀπεσταλμένον*. Et c. 15. comparat Christum Soli, & Spiritum Sanctum Lunæ; cum aliis adeò planè & plenè huc spectantibus, ut opus esset marginali cautione, viz. *cave tibi lector*, uti priùs in Novatiano factum vidimus. Vide autem Demonstr. Evan. lib. 4. c. 1. quàm loquens de Patre, ruit profundo Eusebius ore; " De primo " igitur ac sempiterno, soloque non genito, ac " supremo authore universi, omniaque & gubernante & regente Deo.

Expòstulo jam (cum Tertulliano) ab Athanasianis huic simile elogium de Spiritu Sancto, quem non

non puto à quovis Ante-Niceno Patre, per se Deum vocari, quem ab Eusebio inter creaturas collocatum vidimus.

Dein quod ad *homo-ousianismum*, coæqualitatem, coæternitatem, aliam quàm cujus mentionem feci, exoptulo etiam probationem meæ similem; nam me parùm moverit si quis difficultatem aliquam proponeret, puta cujusmodi ego in Justino notavi adversus essentialem ubiuitatem Dei, vel qui contradictoriam unam vel alteram sententiam ostenderet, nisi Patres illas unanimi consensu & perpetuo æquabilique tenore defendere demonstraret. Idque eadem, quâ ego feci, claritate, quod neminem unquam præstiturum, dum vivunt homines, prorsus confido. Estwickius parva solet magni facere, & objicit orationem Polycarpi, in quâ nihil contrarium reperio præter hæc verba; *Glorifico te per aeternum Deum & pontificem Jesum Christum.* At unâ voculâ *per* deletâ, oratio est pia & orthodoxa, quod & fieri debere res ipsa per se indicat. Memini me olim legisse in Lactantio meo, l. 4. c. 17. quòd Judæi Deum *summum* violaverunt: novi autem Lactantium non potuisse ita scribere, & mox consului Erasmi editionem, ubi inveni scriptum — Deum *sumum* violaverunt Post hæc à me scripta consului editionem græco-latinam Christophorsoni; ubi textus citatus aliter se habet, viz. *glorifico te δι αἰωνῶν ἀεχρεῖας, per aeternum pontificem*; unde conjicere licet alia plurima ejusdem generis esse spuria. Nos novimus Pontificem Romanum ejusque mancipia post Concilium Nicenum, fuisse summos Bibliothecarum & librorum Dominos; sed quoniam scripta Ante-Nicenorum Patrum, quaqua versus per totum terrarum orbem dispergebantur, Pontificii

tificii ea pro suo arbitrio mutare non potuerunt ; sed Deus permisit Apostatas & Seduciores (pro erroris genio & justo suo judicio) in pejus proficere, errare, & in errorem mittere, 2 Tim. 3. 13. ut tandem proprio suo ipsius tempore, per infinitam ejus gratiam, errores crassiores facti, facilius detegi possent, & primitiva veritas denuò instaurari. Interim dum adversarii persequuntur, precemur nos pro inimicis nostris & æternum illum Deum per summum Pontificem Dominum nostrum Jesum Christum, ut velit veritatem suam & nos innocentes in suum ipsius patrocinium & benedictionem recipere. Deo per Christum sit gloria, honor, & potestas in secula seculorum, Amen. Et veritatis professoribus gratia & pax ab omnipotente Deo per Jesum Christum, Amen.

Expli-

Explicatio Locorum Scripturæ.

JAM ferè ab omnibus recepta est Grotii expositio, Ps. 2. 7. *Hodie ego te genui*, i. e. hodie ego te Regem constitui, sensum illum postulante tum naturâ rei, tum reliquo Psalmi, & citationibus Apostolicis. Sensu literali agitur de Davide, at sensu mystico vel prophetico de Jesu Christo: unde necessario intelligitur, *τὸ hodie Evangelii*, cui in terminis contradicit *nunc æternitatis*. Et prorsus aliena est Filii generatio ante sæcula, quæ toties à Patribus Ante-Nicenis celebratur, ab opinione præjudicatâ; quanquam solus hic textus in toto vetere Testam. de divinâ filii generatione expressè loquitur; nam per *generationem*, Isa. 53. 8, intelligitur perversa generatio judæorum incredulorum, qui Christum Dei violarent. Tam crassus error vel circa hunc unum textum, Ps. 2. tum veterum Patrum, tum modernorum *homo-onisiorum*, cordatis viris abunde satisfacere possit, quantumcunque adversariis placeat rixari & debacchari in argumentorum defectu. Abusi sunt etiam veteres colloquiis Angeli (qui Dei personam gessit) cum Adamo, Abrahamo, Mose, sine ulius Apostoli autoritate. Quis (obsecro) Apostolorum unquam allegavit, Gen. 19. 24. *Domini pluens super Sodomam*, &c. quem locum illi millies citant; solus Joannes appellat Christum *sermonem*, idque stylo rhetorico, vel idiomate peculiari,

culiari, sed rarò; illi tamen nihil frequentius in ore habent quàm hanc appellationem, & imprimis Ireneus: (rarissimè autem eorum locorum, quæ exaltationem hominis Jesu Christi (quà sic) exprimunt, meminerunt, ut Eph. 1, &c.) nimirum, quando aliam, quàm Joannes intellexit, personam, ex suo & Platonis cerebro excogitaverant, ad suum ipsorum dogma meditationes suas & eloquia converterunt. Unde factum est tandem ut exaltationis hominis illius Jesu Christi vix ullus usus superesset. Isti etenim meliora & diviniore de Jesu Christo effinxerant: & nos qui Divinitatem Jesu Christi, ut Christi, instaurare laboramus, vix Christiano nomine dignos putant istorum Philosophicorum doctorum discipuli. Nescio an non paulò absurdius iidem primitivi Patres hùc pertrahere soliti sunt, Ps. 45. 1. *Cor meum eructavit bonum verbum*: quinetiam, Ps. 110. *Exstero ante Luciferum genui te*. Vide D. Hammondum in loc. Pudeat eorum omnium meminisse quæ hùc spectantia Tertullianus habet: sed quare de generatione Filii, errasse non censeantur illi, qui tam turpiter de generatione dæmonum, unà omnes hallucinati sunt? Volunt (nimirum) Angelos genuisse Dæmonas ex carnali copulatione cum mulieribus, quarum pulchritudine capti fuerunt. Certe nuditatem Patrum non detegerem, nisi sacra oracula & prophetica mysteria (Gen. 3. & alibi) id facerent; & nisi Christianorum omnium quoad veritatem ædificatio, & optimorum quoad hujus vitæ etiam necessaria, à nuditate patrociniū requireret. Ex supra citatis Testimoniis mihi videtur plusquam probabile ipsos Nicenos Patres non credidisse, Filium genitum esse ab omni æternitate, sed ante omnia secula,

la, ut dicunt in symbolo; nec coæqualem absolute, sed Deum ex Deo esse; authoritatem, (ut vocant) originis, i. e. supremæ Deitatis, solummodo Patri reservantes: Videntur addidisse prædecessorum suorum fidei, solum *homo-ousianismum* & strictiorem significationem vocis (*gignendi*, opposite ad vocem *creandi*) ita credo quia sensibiles alterationes haud possunt fieri sine sensibili aliqua declaratione & clamore; ut factum est in causâ *homo-ousianismi* condemnati à Synodo multò plurimum Episcoporum, viz. Ariminensi; ut patet ex verbis Constantii ad Liberium Pontificem Romanum; "Quis tu es, Liberi, qui solus cum scelerato (Athanasio) isto facis, num authoritas urbis major est quam authoritas orbis? *Theodoret.*

Dicunt Athanasiani Apostata, *processionem* esse tertiæ personæ distinctivum characterem; sed quod est secundæ personæ cum tertiâ commune non potest distinguere; nemo etenim potest citata testimonia & authores tam oscitanter legere, quin viderit processionem Filio tribui. Sic Novat. c. 3. Filius, quando Pater voluit, *processit* ex Patre, idque usualiter: etiam Christus ipse similiter loquitur: Joh. 16. 28. & Joh. 13. 3. Patetur etiam Beza in Joh. 15. 26. *Processionem* intelligendam de temporali missione Spiritûs post Christi ascensionem: est autem iste locus unicus & solus qui loquitur de *processione* Spiritûs; sublato autem fundamento, tollitur relatio; adeò levem causam habuerunt græci & latini tam diu & acriter digladiandi, in signum infallibile generalis Apostasiæ. Authores Apocalyplici, qui volunt tres primas centurias integras fuisse commensurabiles, Apoc. 11. vix invenerint notabiliorem aliquam differentiam

tiam inter Ante-Nicenos & Post-Nicenos, quàm ea est quam assignavi, & quæ autoritate publicâ munita, faciliè transmutaret tum imperium tum ecclesiam nationalem imperii in duas Bestias Apocalyplicas. Ex authoribus citatis etiam mihi videtur plusquam probabile textum illum, 1 Joh. 5. 7. *Hi tres unum sunt*, esse supposititium; nam præter manuscriptor. codicum varietatem, (vid. Erasmi Annot. in loc.) impossibile est ut Patres Antenicensi, præsertim Tertullianus & Irenæus, qui citant Johan. 10. 30. & tot occasiones habuerunt, non etiam citassent textum illum, si fuisset in illorum Testamentis. Nec me latet quosdam contendere Cyprianum hunc locum legisse L. de Unit. Eccles. sed planè falluntur, ut à Simonio demonstratum est, Crit. in N. Test. T. III. Hæc non ideò dixi ut argumentum eluderem, Calvinus etenim, Beza, Bullingerus, Hemingius, & alii benè multi agnoscunt ex contextu, ibi non agi de unitate *essentia*, sed *Testimonii*: Et nos pari difficultate, si qua est, urgemur à Joh. 10. 30. de quo jam ante audivimus Patrum interpretationes ad unitatem concordiaè spectantes, (vid. Cyprianum ad Magnum) consule contextum & audi Calvinum in loc. “ Abusi sunt hoc loco veteres, ut probarent Christum esse Patri *ὁμοῦσιον*, neque enim Christum de unitate substantiæ disputat, sed de consensu quem cum Patre habet, quicquid scilicet geritur à Christo, Patris virtute confirmatum iri.

Ex superioribus etiam constat, traditionem Papistarum de duodecim articulis in symbolo Apostolico sic dicto, tanquam à duodecim Apostolis factis, esse merum figmentum.

Demonstratur etiam falsitas regulæ illius in interpretandis Scripturis, quæ controvertuntur, viz. appellando Patres, quam asseveranter proposuit & mordicè retinuit vir summus & serenissimus in epistolari disputatione cum viro clarissimo Alexandro Henderfano Scoto: atque etiam unà evidenter demonstratur, in causis merè spiritualibus, etiam in articulis fundamentalibus, in quibus Patres tam crassè errabant, plenariæ libertatis conscientiarum necessitas; nam quandoquidem in istiusmodi causis, & per istiusmodi regulas, principibus facilè imponitur, argumentis merè probabilibus, imò fallacissimis, à præjudiciis per educationem, ætatem, negotiorum in arduis regnorum multitudinem, &c. quot strages hominum tum quoad personas suas, tum sua fortunæ bonæ faciendæ? In quot quantasque angustias tum populus tum principes per regulam istam conjiciendi essent; imò utinam, ô utinam! non extremam perniciem in sui ipsius caput, idque non longâ consequentiarum serie accersivisset. *Animus meminisse horret.* Mihi etiam videtur plusquam probabile, sanè irrefragabile, si Patres Ante-Niceni erraverint, Patres Post-Nicenos multo magis erravisse, neque errores correxisse sed auxisse, ab ipso Concilio Niceno usque ad reformationem. Speremus autem jam (ut alicubi Ambrosius) quibus gradibus cumulatam est diluvium iisdem diminutum iri.

Denique ex præfatis Testim. liquidò constat longè maximam partem objectionum quas movent Adversarii, suprà Arianismum non assurgere: siquidem Ariani & primi generis *Homo-oniani*, tenentes Christum (Sermonem) esse Deum ex Deo ante secula genitum, (sive genitum sive creatum)

per quem omnia etiam veteris creationis facta sunt, & sine quo factum est nihil, sibi visi sunt facile in suam sententiam pertraxisse loca illa omnia scripturæ, quæ de Præ-existentiâ agere videntur; vel ducantur à Nominibus Dei; vel à citationibus ex Ver. Test. vel ab Angelo qui Adamo, Abrahamo, aut in deserto apparuit, & personam Dei gessit; adeo ut Athanasianis vel *Homo-ousianis* *numericanis* nihil ferè reliquerint. Verum enimverò, quoniam & Ariani sive primi generis *Homo-ousiani*, necessariò statuere debent Christum ex duabus personis compositum esse, viz. ex præ-existente Verbo, Filio Dei, & individuo homine Jesu Nazareno Mariæ Filio, (neque enim Sermo assumpsit naturam tantum sed individuum naturam; adeò ut Arnobius excusaverit passionem Christi, quòd non *Sermo* sed ejus Homo, quem induit, passus est.) Et quoniam etiam illorum sententia plurimum obscurat vel potius extinguit gloriam Hominis illius Jesu Nazareni, tanquam Filii Dei, cui post resurrectionem ejus à mortuis à Patre data est omnis potestas in coelo & in terrâ, quæ prophetice celebratur, Ps. 8. & infinitis aliis Scripturarum locis deprædicatur; ea etiam confutari meretur: Quod & abundè fiat argumento ducto vel ab illo ipso Angelo ver. Test. quem Patres Ante Niceni sine omni probatione Christum ipsum fuisse sumpserunt; quem potius fuisse Spiritum Sanctum, ex Neh. 9. 20. Is. 63. 9, 10. constat, & non alium aliquem, & minimè Summum Deum, quemadmodum nostri Trinitarii statuunt; distinguitur etenim à Deo tanquam Angelus ejus, Act. 7. 35. & Ex. 3. 2. ubi vel maxime Deum repræsentat; est etiam loco motus, Jud. 2. 1. & missus, Ex. 23. 20. Heb. 1. 14. Ex. 23. 21.

Præ-

Præterea obedientia requiritur propter nomen Dei in eo, q. d. propter authoritatem à Deo commissam, & divinæ Personæ repræsentationem. Denique (ut alia præteream) utrique tum Ariani tum Athanasiani abundè confutantur ab authore divino ad Hebræos, ubi loquitur de seculo Messiaë vel futuro, c. 1. 2. & 2. 5. (& consule venerabilis viri Domini Stillingsfleeti Irenicon p. 167.) Nam divinus ille author certos nos facit, Deum tantum *his ultimis diebus* loquutum esse per Filium suum; & vererem creaturam Angelis, novam Filio suo subjecisse, quæ (quod miror) antiqui Doctores non videntur, vel leviter considerasse: sed de his plenè & accuratè differere, integrum tractatum requireret; ego verò in hoc brevi scripto, ubi tantum vel alteri objectioni è difficilioribus respondebo.

1. Urgent Mich. 5. 2. *Et egressus ejus ab initio, à diebus æternitatis.* Calvinus (ni malè memini) exponit hæc verba per æternum Dei decretum, quemadmodum Augustinus exponit Christi verba, Joh. 17. 5, 24. de Dei prædestinatione; vide Socin. adv. Erasum Joannis. Verba Mich. 5. 2. juxta analogiam totius Scripturæ (quæ ubique sensum habet tam literalem quam mysticum) exponenda sunt de Hezekiah sensu literali; uti patet ex v. 5, 6, 7. & *iste pax eris, quum veneris Assyrius in terram nostram.* Vide similes prophetias in contemporaneo suo, Isaiah, c. 9, &c. & eruditæ Annotationes Domini Gul. Day. De Christo sensu literali exponi nequeunt, quid enim Christo cum Assyriis commune erat? Propheta igitur loquitur de Hezekiah tanquam de surculo ex radice Jesse, Isa. 11. 1. vel Rege ex antiquâ familiâ

& stirpe Davidis, juxta promissiones Davidi factas, oriundo ad Israellem Liberandum ab Assyriis. Ergo analogicè sensu mystico verba prophetae referenda sunt ad Christum, quem Deus juxta promissiones Davidi factas, & æternum ipsius decretum, de lumbis Davidis erat suscitaturus. Nota igitur quòd verba Hebraica, quibus propheta utitur, significant tantum diuturnitatem temporis: Pro *Mikkethem*, vide hæc quatuor loca, viz. Ps. 77. 5. & v. 11. Ps. 78. 2. Nehem. 12. 46. *Mikkethem in diebus David & Asaph erant Cantores*: Et pro *Jemei gnolam*, vide alia quatuor loca, viz. Deut. 32. 7. Isa. 63. 9. & v. 11. Mal. 3. 4. *Et erant Domino offerentes sacrificia sicut dies seculi, & sicut anni antiqui*; ita Vulg. quid potest esse manifestius? Sed textus cujus sensus Athanasianis haud minùs quàm Judæis, bilem movet, est

2. Joh. 8 58. *Prinsquam Abrahamus existeret ego sum*, ita Beza; vel *antequam Abraham fieret ego sum*, sic Vulg. Hinc adversarii præ-existentiam probari volunt; sed huic sensui (*ego sum* in præsentì) non convenit: Christus potiùs dixisset, *antequam Abrahamus erat*, ego eram. Volunt igitur allusionem fieri ad Exod. 3. 14. quod falsum; nam textus ille effertur hebraicè in futuro, viz. *ero qui ero*, ad exprimendum fidelitatem Dei in observando fœdere cum Abrahamo inito. Verba igitur Christi à Lælio Socino sic melius transferuntur, viz. *Amen dico vobis, prinsquam Abraham fiat, ego sum*, i. e. ego sum Christus ille qui venturus erat; nempe alludit Christus ad prophetiam de vocatione Gentium, quæ occultabatur in nomine Abrahami, mutato ab *Abram*, in *Abraham*.

Chrysost. Latin. Tom. 1. p. 465. "Parentes
" — sapius imponunt nomina Filiis, quæ mul-
" tam

“ tam futurorum dispensationem declarant. Et quis negare potest nomina Isaaci, Jacobi, Esau, significare prophetice? Verba citata igitur Christi sunt Judæis comminatoria, ne propter eorum incredulitatem, Evangelium ab iis transiret ad novam & spirituales Abrahami sobolem inter gentes credentes ad exemplar Abrahami: Vide Gen. 17. 5. ubi hæc promissio sensu literali, de naturali semine Abrahami per Isaacum intelligenda; mystico autem, de spirituali semine per fidem ex Abrahamo prognato. Quod ad spirituales promissiones attinet, factas per Jesum Christum in nomine Dei sub Evangelio, confer Gen. 12. 13, &c. cum Rom. 4. Gal. 3, & 4. sed præsertim Gal. 3. 14. & v. 16, 17, 29. & c. 4. 22. Prima igitur clausula supplenda est ex Rom. 4. 18. *ὅτι πρὶν γενέσθαι αὐτὸν πατέρα πολλὰν ἐθνῶν.* Posterior ut sit, *ego sum Christus*, vel ex Joh. 8. 12. *Ego sum lux mundi.* Habebis autem hujus rei Euclidæa quavis clariorem demonstrationem, si textum græcum confulas & diligenter perpendas in his locis, viz. Joh. 8. 24. & v. 28. *nisi credideritis me enim esse, moriemini in peccatis vestris: v. 28. tunc agnoscatis me cum esse:* sic c. 13. 19. ita Beza vertit, ut & in locis sequentibus; Joh. 4. 26. Luc. 21. 8. confer Act. 13. 25. cum Joh. 1. 20. & 3. 28. Et proculdubio Beza in textu allegato convertisset *ἐγώ εἰμι*, *ego is sum*, nempe *Christus ille*, si præjudicatâ opinione non fuisset impeditus. Mihi videtur hoc esse egregium & illustre Christi vaticinium, atque haud parùm conducere ad fidem Evangelio Christi, tanquam Prophetæ, faciendam: siquidem non est metuendum, ne hic textus confictus esset à quovis, nedum à Patribus Ante-Nicenis, qui ab Apostasiæ origine sensum ejus non perceperunt.

runt. O, quam fallax esset hîc regula interpretandi juxta Patrum expositiones ! Id solum addam Coronidis loco, quod pro Arianorum sententiâ textus hic efferri potuisset, tam *antequam Abram fieret*, quàm *antequam Abraham*.

3. Urgent Joh. 1. 14. *Et sermo caro factus est*. Quidam summâ confidentiâ & zelo voluit hæc verba, nisi torquerentur, requirere transmutationem Dei in hominem ex carne & sanguine constantem; cujus Muggletoniani sententiâ paulò melior est eorum, qui volunt Deum factum esse hominem : *Et paulò tantum*, — est enim absurda, ne quid durius dicam, siquidem Deus & homo disparata sunt, nullaue proportio aut convenientia inter Deum infinitum & hominem finitum. Prætereo quòd ex contextu nativitas Christi hîc describeretur non suo loco, ideòque Stephanus in epitome capitis ab hoc v. 14. recurrit ad v. 6. sic etiam Beza. Genuinus igitur sensus est (quoniam *ἐγένετο* tam transferri potest cum Joachimo Camerario per *fuit*, quàm per *factus est*) quòd Sermo ille de quo loquutus est Joannes, erat neque Angelus, neque Deus, ut Ariani & Achanasiani volunt, sed homo mortalis, miseram & calamitosam vitam degens : Vox illa caro sæpe usurpatur in illo sensu; consule Gal. 4. 13. *in infirmitate carnis*. 2 Cor. 10. 3. Piscator in loc. “Cedens se ambulare *in carne*, i. e. subjectum infirmitatibus hujus vitæ corporalis. Confer. 1 Cor. 2. 3. & 1 Cor. 4. 9. sic 1 Tim. 3. 16. *Magnum est mysterium pietatis, quod fuit manifestum in carne*, i. e. ab Apostolis, in infirmitatibus hujus vitæ corporalis : hæc lectio præter alia confirmatur ab oppositione in c. 4. 1. *Spiritus autem, &c.* & demonstrativè hic sensus probatur ab usu vocis, 1 Joh.

4. 23. *Omnis Spiritus qui constitatur Jesum Christum* (non in carnem venisse, sed) *qui venit in carne*: Ne quem (ut Naogeorgus exponit) ejus crux & humilitas & servile Schema offendat, quo minus credat & confiteatur eum esse à Patribus expectatum Messiam: Ego etiam puto hoc Epitheto, perstringi seductorum molliem, qui pro Christo pati nollent, Gal. 6. 12. Vide Hammond in loc. Confirmatur etiam sensus, v. 14. à Parenthesi sequente, in quâ infirmitati carnis opponitur gloria miraculorum Christi; Joh. 2. 11. & verbum ἐσθλασθαι alludit ad peregrinationem Israelitarum; lege Chemnitium, To. I. p. 44. in loc. "Homo in
" Scripturis vocatur *caro* ratione infirmitatum &
" miseriarum. Et p. 78, 39. Esa. 40. 6. "Christus
" ergo vocatur *caro* ratione infirmitatum quas
" volens assumpsit. Ibidem—sed simplicius si
" verba illa de conversatione exinanitionis, ut
" Phil. 2.—ita ut *in nobis* sit quasi inter nos: si-
" militer exponit ἐσθλασθαι, per miseras peregrina-
" tionis; ita ut Christus posuerit tabernaculum
" suum juxta nos, viz. inventus ut quilibet vulga-
" ris homo. Ita Chemnitius incomparabiliter ex-
ponit tum hunc textum, tum Phil. 2. Nuperus scriptor citat Limborck. Theol. Christian. p. 226. lin. ult. pro simili interpretatione.

4. Citant loca quædam in vet. Test. ad Christum applicata, quæ præcipuè ad Patrem respiciunt, unde (si quid probarent) probarent Christum esse Patrem; sed huic objectioni jam ante responsum est sub Lactantio. Ego verò nullus dubito, quin sensu mystico ad Christum applicanda sunt testimonia in novo Testamento citata; quem sensum qui probè noverit, faciliè omnia solvat: sic versus 10us Heb. 1. mysticè, ut reliqua

testimonia illius capitis, ad Christum applicandus, quoad effectum & perpetuitatem regni Christi; Confer Ps. 102. v. 12, & ult. idque oppositio, Heb. 1. 13. demonstrat, viz. *ad quem autem Angelorum, &c.* propter Christi subordinationem ad Deum in novo regno, ideoque illi applicantur ea quæ sensu literali concernunt regnum Dei Israeliticum in Psal. 102. Nam quamvis dici non possit, Deum typum fuisse; ea tamen quæ in vet. Test. à Deo facta sunt, typica erant & prophetica eorum, quæ sub Evangelio facienda erant per Christum: quod etiam observandum in collatione Heb. 1. 6. cum Ps. 97. 7. & Eph. 4. 8. cum Ps. 68. 17, 18. idque pluribus verbis extra cavillationis aleam facile ponerem, sed brevitatis designata hujus scripti plura non permittit; & propter eandem causam proponam tantum capita nostrorum argumentorum, quibus probetur negativa pars sententiæ Patrum Ante-Nicenorum, viz. *quod Christus non est Deus super quem non est alius Deus, vel Deus summus.*

1. Egregium est argumentum Lactantii; illud quod, Christus nunquam dixit, *se esse Deum summum*, valet pariter quod, Christus nunquam dixit *se esse filium Dei ab aeterno.*

2. Nec ullus Apostolus id docuit.

3. Nec Petrus in concionibus suis, quibus juxta nomen suum, fundamenta jecit Christianismi, inter tum Judæos, tum gentes. Vid. Act. Apost.

4. Nec præcursor Christi Joannes Baptista.

5. Nec Judæi vel veteres vel novi id aut crediderunt aut credunt.

6. Nec symbolum Apostolorum id credendum proponit, imo neque ipsum symbolum Nicenum.

7. Nec

7. Nec confessores, Petrus, Eunuchus, &c. qui confitebantur solum, Jesum esse Christum. Vide Matth. 16. 16. Joh. 1. 49. Act. 8. 37. 1 Joh. 5. 1.

8. Sed Christus vindicavit seipsum à calumniis Judæorum, tale quid Christo falsò obijcientium.

9. Et disertè vocavit *Patrem solum verum illum Deum*, Joh. 17. 3.

10. Et *Patrem se majorem esse*, Joh. 14. 28.

11. Et quòd ipse Christus nesciret diem judicii.

12. Et quòd solus Pater sciret.

13. Quod ipse à seipso nihil faceret.

14. Et quòd non erat ultimum objectum fidei, sed Deus qui misit eum, Joh. 12. 44.

15. Quòd Scriptura toties & tam apertè distinguit Jesum tanquam Christum, à Patre tanquam Deo, præsertim in salutationibus & benedictionibus Paulinis; & eminenter in his locis, 1 Cor. 13. 14. 1 Cor. 8. 6. 1 Cor. 12. 4, 5, 6. Eph. 4. 6. Est hoc argumentum insuperabile, & conscientis indoctorum maximè satisfactorium, quicquid futiliter adversarii distinguunt, ut extinguant lumen scripturarum in conscientis suis, & ut traditiones & inventa humana stabiliant.

16. Christus opera sua Patri attribuit, non sibi; Joh. 14. 10. Quæ non faciebat, quia ipse Deus erat, sed quia Deus erat cum illo, Act. 10. 38.

17. Quod facit unctionem Christi superfluum, non est admittendum.

18. Vox Domini est expositoria vocis Dei, sed Christus factus est Dominus, Act. 2. 36. à Deo Patre, ergo Christus factus est Deus.

19. Christus est Dei, 1 Cor. 3. ult. Deus est caput Christi & Deus Christi,

20. Chri-

20. Christus est imago Dei, & Dei invisibilis; veteres credebant Deum esse invisibilem, Verbum visibile.

21. Christus est primogenitus omnis creaturæ, ergo & ipse *Creatura*.

22. Deus est una persona, quod probatur, eo quod Deo passim in scripturis adjiciuntur personalia pronomina singularis numeri.

23. Deus non potuit mori; Christus potuit mori; ergo. Vel hoc argumentum valet, vel nemo potest probare Aquilam non esse Leonem: nam distinguere per *communicatibnem idiomaticum*, vel per (quatenus homo & quatenus Deus) introducit quintum tropum in Rhetoricam, & subvertit omnes modos syllogismorum in Logicâ; & principium petit, & est mera tergiversatio adversariorum; de quâ mox in Appendiculâ.

24. Disparata non prædicantur de se invicem; ergo, Homo est neque Angelus, neque Deus.

25. Christus non erat humana natura, sed perfectus & individuus homo; ergo, compositus fuisset ex duabus personis.

26. Tum Christus, ut homo, debuit invocare & adorare seipsum, ut Deus erat, virtute primi præcepti.

27. Tum Christus non potuit mori, quia Deitas majorem virtutem habuisset ad eum in vitâ conservandum, quàm anima.

28. Christus erat Mediator & Sacerdos.

29. Visiones Danielis & Johannis ostendunt solum Patrem esse summum Deum.

30. Tum idem Deus summus esset Pater Dei summi, & Filius Dei summi.

31. Si Pater generaret Filium per actum reflexum, tum Filius etiam gigneret Filium, atque ita essent Filii infiniti.

32. Pro-

32. Probabile est dogma illud non esse verum, quod tot intricatis & futilibus distinctionibus ansam præbuit, viz. *hypostatikos, ἑνωδός, περιχέμενος*, &c.

33. Nec non probabile est, si Papa Romanus est Antichristus, eum errare in primo & præcipuo articulo Christianæ Religionis, viz. de Personâ Christi, vel in articulo Trinitatis; sed non errat si orthodoxè senserint Protestantes Catholici, quoniam Pontifex Romanus Patronus erat Athanasii, & cum iis per omnia accuratè consentit.

34. Probabile est etiam dogma illud esse falsum, quod lucem fugit, est sanguinarium, & externâ violentiâ defenditur. Accusavi Athanasianos tergi-versationis; quæ hinc luculenter apparet, viz. quando Unitarii urgent verba Christi, Joh. 14. 28. *quoniam Pater meus major me est*, Trinitarii solent fugere ad commune illud *ἑνωσφύετον*, viz. *quatenus homo*, &c. videntes autem hanc responsum esse infirmam, propterea quod Christus nunquam docuisset discipulos suos, Deum omnipotentem homine mero majorem esse, tum propter alias rationes, receperunt se denuò ad novum subterfugium, viz. quod Pater major erat Filio, quatenus Pater erat Origo & Fons Trinitatis. At vero quando Unitarii urgent Matth. 24. 36. quod Christus nescivit diem judicii, Trinitarii fugiunt ad commune illud *ἑνωσφύετον*, nescientes quomodo hûc applicent Fontem & Originem Trinitatis. Sed missis aliis rationibus, Testimonium ex Irenæo citatum vult Christum de se tanquam de Deo loqui; saltem verbis iis accommodat alia illa Christi, Joh. 14. 28. *quoniam pater meus major me est*: quæ nuperi Trinitarii per novum subterfugium exponunt. Paucis abhinc diebus

bus amicus quidam mihi narravit, magnum Theologum interpretatum esse verba Christi de toto Christo tam Deo, quàm homine: credidit quidem Christum esse summum Deum; sed quoniam Divinitas occultabatur in humanitate, voluit totum Christum in scientiâ indies profecisse, & tum temporis nondum scivisse diem judicii: & quo tandem tergiversando abierint, quis potest divinare? Jam vero, quum sententia Unitariorum tot tantisque argumentis suffulta est, è contra objectiones adversariorum adeò solidè & perspicuè diluit, quærat aliquis non immeritò, cur hætenus tam exiles progressus fecerit, in reformatione adversus *Homo-onianismum*. Præter rationes cum Transubstantiatione aliisque Papistarum erroribus communes, speciales quædam jam animo meo occurrunt.

1. Est, quòd Unitarii omnes qui cum Socino sentiunt, fatentur se quotidie disputare contra Patres omnes, etiam Ante-Nicenos, quorum scripta ad nos pervenerunt, quod est haud leve gravamen, & ab Adversariis perinde habetur, atque disputare contra Ecclesiam Catholicam; huic morbo confido me in hoc brevi scripto, quoad Athanasianos medicamentum efficacissimum applicuisse.

2. Quia sunt in scripturis *δυσνόητα τινά*, quædam intellectu difficilia, & vel maximè in hæc controversiâ, consideratis omnibus circumstantiis, non sine alto Dei consilio, ut intelligerentur ab iis, quibus & quando datum esset; ut Christus de parabolis suis loquitur: & Tertul. de Præscr. " Non
" periclor dicere ipsas quoque Scripturas sic esse
" ex voluntate Dei dispositas, ut hæreticis mate-
" rias subministrarent, quum legam, oportet hæ-
" reses

“ *refes esse, quæ sine scripturis esse non possent.*

Is est autem hypocritarum genius, ut contra analogiam fidei & communem scripturæ torrentem, errores mordicè retinuerint, nisi curiositati suæ ad singulos scrupulos & apices satisfactum fuerit. Papistrarum errores adeo crassi erant, ut facile mechanicis quibusvis, etiam currentibus innotescerent; neque tamen dubito (quoniam de satisfactione loquimur) quin in primâ Reformatione Elizabetha pluribus satisfecit quam Juellus, utut erat ille vir venerabilis, strenuus veritatis propugnator, & vindex.

3. Hûc etiam spectat multitudo textuum, quibus omnibus adversarii responsiones anxie efflagitant & clamosè admodum, quasi nos vim Scripturis faceremus; ideoque Zanchii consilium erat, ut Unitarii objectionum multitudine opprimerentur, quod & se fecisse ait in libro *de tribus Elohim*, usumque argumentis, ut ipse fatetur, *parum firmis*: Sunt autem plerique Protestantium Catholicorum in Scripturis scrutandis, tardi & imperiti, easque examinare vel non possunt vel nolunt, adeo ut pro uno *Beraensi* ubique terrarum reperias mille *Cretenses* vel Gallionis discipulos.

Cichovius Jesuita veritatem oppugnavit centum argumentis, quæ quanquam omnia erant fallacia, numero tamen Centenario, gloriosus ille miles adversarios suos prosternere sperabat; interim gloriolæ Thraſonici scriptoris nebulam aliquam ipsemet obduxit, qui ad numerum complendum duo argumenta exactissimè iisdem verbis recoxit. Pariter gregarii milites disputando dicere solent, *quid respondes* ad Joh. 1. sed priusquam responsionem justam protuleris, transcurrunt ad alium textum; *quid respondes* ad Phil.

2. 6. & mox, *quid respondes* ad Joh. 10. 30. ad Rom. 9. 5. nimirum ut iusto Dei iudicio qui decipi volunt decipiantur. Caveant autem ne decipiantur, nam si Trinitariorum dogma sit erroneum, procul omni dubio, (præsertim quoad eos qui etiam persequuntur) spectat ad Bestiam Apocalypiticam, quæ igne & sulphure cremanda est : cujus Epocham, quoad annos Apocalyplicos & integrum Bestiæ regnum, duco ab anno 326. i. e. à Concilio Niceno ; atque ita numerando per semitempora ad Lutherum, per menses ad Calvinum, & per 1266 dies, i. e. annos ad Faustum Socinum deventum erit.

4. Quia Socinus & qui cum eo senserunt scandalum posuerunt, siquidem in quibusdam non levis momenti errarunt vel errare facile censeantur, puta contra præscientiam Dei & Personalitatem Spiritus Sancti, quæ ut ab aliis scripturis multis, ita vel maximè ab Apocalypsi demonstrantur : Et fortè errarint in aliis quibusdam, quid vero ? An nos Lutheranos & omnia Lutheri propter Consubstantiationis dogma rejiceremus, dummodo pietatem & fraternam nobiscum amicitiam & amorem colunt ; quod à Papista quovis vix aut ne vix expectare licet, adeo cum crudelibus persecutoribus, locustis & locustarum Rege sunt conglutinati & confœderati. Sunt quidem hæc tempora Ecclesiæ Sardicensis adhuc imperfecta & Babylonica : Babylon confusionem significat, nempe quidam rectè sentiunt quoad unum articulum, non quoad alterum ; orthodoxi quoad doctrinam, quoad disciplinam non ita, & vicissim. Optima hujus mali medela consistit in mutuâ tolerantia, ut nemo errores five reales five apparentes in Symbolum fidei suæ reponat, vel tanquam *asseram* com-

communione requirat. Quantum hætenus addiscere potui, Unitarii præter pietatem vitæ, saltem visibilem, & benevolentiam aliquam erga particularem illam Ecclesiam, quâ quisque vivit, ejusque disciplinam, ad externam communionem & ministerium, paucissima requirunt credenda; idque in ipsissimis Scripturæ verbis.

5. Ultima sed non postrema ratio est, quòd Scripturæ malè transferuntur, vel ex depravatis codicibus, unde plebs & indocti necessariò decipiuntur. Dixi paulò ante de 1 Joh. 5. 7. ego potius sequer codices illos qui versiculo illo carent: & 1 Joh. 3. 16. vox (Deus) abundat: Act. 20. 28. *Ecclesiam Christi vel Domini—suo sanguine*: Joh. 1. 1, 10, 14. redderentur, *In principio erat Sermo ille, & Sermo ille erat apud illum Deum, & Deus erat Sermo ille, hic erat in principio apud illum Deum*: V. 9. *Hæc erat lux illa vera—veniens in mundum*: V. 10. *Mundus per eum fiebat*: V. 14. *& Sermo ille caro fuit*. 1 Tim. 3. 16. *Magnum est mysterium pietatis quod fuit manifestatum in carne—receptum in gloriâ, vel gloriosè; Spiritus autem, &c.* Heb. 2. 16. *Non apprehendit Angelos, pro eo quod nos legimus non assumpsit naturam Angelorum: vix dici potest, quantum hic unicus locus malè redditus errori communi patrociniū præstitit: Hæc ego pro virili in præsentia dixi, sperans Deum me multo doctiores tum in Patribus tum in Scripturis excitaturum.*

A P P E N D I C U L A.

E piscopus Winton. Chatech. p. 68. " Spiritus
 " Sanctus utitur variis idiomatis, quæ non re-
 " periuntur in aliis scriptoribus.

Episc. White de Sabb. sacra; " Sacra Scrip-
 " tura habet formas, phrasas, expressiones re-
 " rum supernaturalium peculiare, & sibi propri-
 " as. Christus vocatur λόγος, Joh. 1. 1, 14, &c.
 De Concilio Niceno Calvini Censura, lib. 4.
 c. 9. Sect. 10. " — Imo velut gravitatis mode-
 " stia, & omnis humanitatis oblici, sese proscin-
 " dere coeperunt, foedæ criminationes audiebant-
 " tur, libelli accusatorii volitabant; nec conten-
 " tionum ullus finis factus est, donec mutuis vul-
 " neribus se confodissent, nisi Imperator Con-
 " stantinus, &c.

Hinc ergo ego, cum Brightmanno, tubam pri-
 mam deduco. Apoc. 8. secundam de Imperiali
 autoritate expono, cum Lightfooto; & c. 9.
 quintam de fraterculis, sextam de scholasticis à Pe-
 tro Lombardo: Omnia mirè consentiunt, ultima
 primis. Rever. Præsul. Winton. Lanc. Andrews
 in Chatech. p. 70.

" Si praxis Ecclesiæ urgenda esset, totus Christi-
 " anus orbis aliquando Arianus erat, exceptis tri-
 " bus aut quatuor Episcopis.

Quandoquidem Theoph. 1. 2. tres enumerat,
Deum, Sermonem, & Sapientiam, & Patres aliquan-
 do Spiritum Sanctum vocant *Sapientiam Dei*, mi-
 rum est cur toties citantes Prov. 8. non appli-
 cant caput illud ad Spiritum Sanctum, quod Bid-
 lius

lius facit longè melius quam ad filium, si persona aliqua intelligenda esset; vel non potius (oppositè ad mulierem impudicam per *Prosepopaiam*) Sapientia in genere ut & Deo competit & per Dei donum hominibus, quod vult Jansenius in loc.

Cyprian. de nat. Christi, p. 449. l. 10. *Angelica sanè non est credendum ibi ministeria defuisse.*

De Joh. 2. 19. & 10. 18. Deus dicitur multoties excitasse Christum de mortuis; Christus autem semetipsum, tantum in his duobus locis; ideoque facilius agnosci potest ea non in eadem verborum proprietate accipienda esse.

Vide D. Mori Myst. Iniqu. l. 1. c. 3. Sect. 10. *Aenead. ult. " Pallas te hoc vulnere, Pallas immolat, & pœnas scelerato ex sanguine sumit : Pallas mortuus dicitur, occidisse Turnum, quamvis ille nihil fecerit, sed tantum præbuerit Aeneæ occasionem ulciscendi.*

Quale genus loquendi, vir doctus reducit ad figuram, quam vocat *Zopæiam*, eamque elegantissimam, " Nempe quando agentibus liberis attribuantur actiones liberæ, quarum tamen agentia illa non magis causæ fuerunt, quam si fuissent prorsus inanimata. Hæc ille quantò elegantius Christus de corpore suo figuratè loquens, dicatur ipse semetipsum resuscitaturus.

1. Quandoquidem Christus, contra quàm Pallas, sponte suâ, vitam suam deposuit, & in eum finem ut eam rursus assumeret, Joh. 10. 17.

2. Mors quam Christus suâ sponte passus est, sub multis causarum generibus cum resurrectione ejus connectebatur, erat nimirum obedientiæ præmium, & ad regnum cœlestè ex decreto Dei necessaria.

3. Christus auctoritatem, i. e. jus (Joh. 1. 12.) à Patre accepit ad vitam suam deponendum, pro suo ipsius arbitrio ad certum tantum dierum numerum, cum promissione, post tempus illud determinatum, in vitam infallibiliter redeundi, quod resurrectioni pro arbitrio æquipollet.

4. Pallas nihil contulit ad ultionem, at verò Christus (quantum nos scimus) paria contulit in semetipsum excitando, iis quæ in aliorum miraculosâ resurrectione contulerat; nimirum Lazarum Christus non ex seipso, sed virtute divinâ in ipsomet residente & precando Patrem excitavit. Confer etiam Apoc. 11. 6. Jac. 5. 15, 17, 18. Quare igitur non potuit vivus Christus precando semetipsum redivivum efficere; quatenus præterea virtus divina in eo, quinetiam & ipse Deus cum eo erat? Act. 10. 38.

Istiusmodi miraculosa virtus erat in Elizæo mortuo, ut ossa ejus mortuum animarent.

Hæc mihi abundè sufficere videntur, adeo ut (sive ad vindicationem horum locorum) nihil opus fuerit meminisse vel Arianorum sententiæ vel Philosophorum de anima, (sive ad eorum explicationem) repetere quæ à nostris dicta sunt ex Luc. 17. 33, &c. ζωογονήσει, &c. Certè posterior pars v. 18. c. 10. Homo-ousianorum dogma irrefragabiliter refutat, viz. *hoc præceptum accepi à Patre meo.*

F I N I S.

B R E-

B R E V I S
R E S P O N S I O

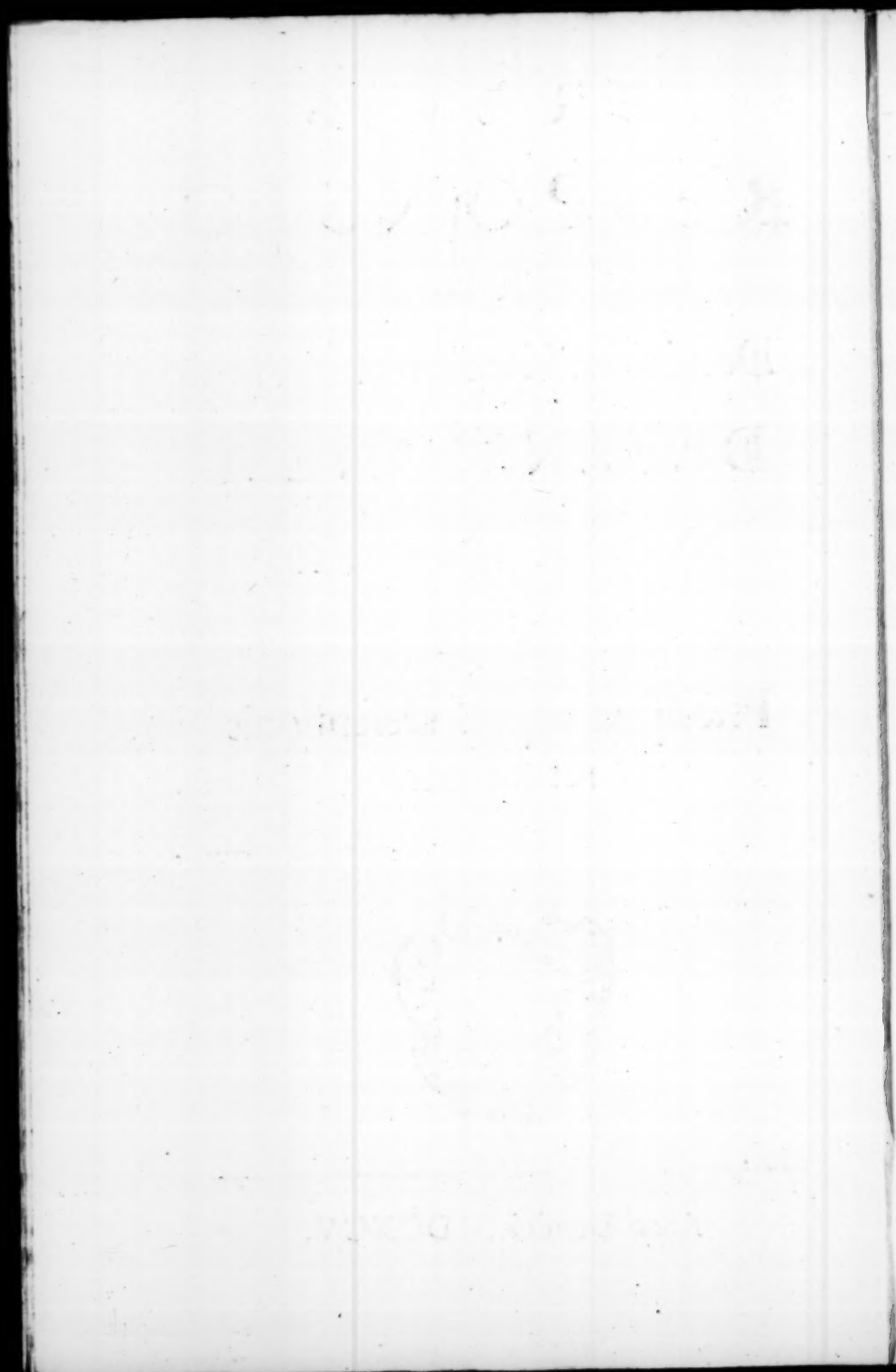
A D

Domini D. GEORGII BULLI
DEFENSIONEM
Synodi Nicenæ.

In quâ
Præcipua capita Defensionis
refutantur.

Anno Domini MDCXCV.

De Clemente Alexandrino.

NActus sum jam Clementem Alexandrinum, Paris. 1641. græco-lat. de quo nonnulla addere visum est; quoniam parcius de illo egi in *Ante-Nicenisimo*: Videtur Clemens Alex. de *Filio* æquè magna verba dare, atque quivis alius Ante-Nicenorum Patrum, si non majora; adeò ut horum dierum Trinitarius, facilè crederet Clementem suum esse prorsus; at verò si sequentia considerentur, apparebit rem aliter se habere.

P. 553. B. προελθὼν δὲ ὁ λόγος διμυργίας αἰ-
τιᾶ ἐπειτα καὶ ἐαυτὸν γεννᾷ, ὅταν ὁ λόγος σὰρξ γέ-
νηται* προελθὼν, i. e. *progređitur*; hæc vox Justi-
ni erat, Athenagoræ, Tatiani, Tertulliani, & re-
liquorum Ante-Nicenorum Patrum; qui quam-
vis existimârint Deum semper fuisse λογικόν, &
nunquam extitisse sine *ratione suâ*, vel sapientiâ
essentiali, (cujus causâ ὁ λόγος, qui ex substantiâ
Dei productus est; à Clemente dici possit ἄχρο-
νῳ, & ἀναρχος, Strom. 7.) apparet tamen eos
non sensisse τὸν λόγον, fuisse Filium genitum vel
Sermonem, antequàm prolatus esset, viz. quando
Deus voluit; & ut Lactantio, lib. 4. c. 6. *ante-*
quàm præclarum hoc opus adoriretur.

P. 702. A. " Natura Filii est soli Omnipotenti
" (προσεχέσεται) *propinquissima.*

Non apparet mihi Clementem tenuisse Filium
fuisse prorsus ejusdem essentiæ cum Patre, saltem
specificè, multò minùs *numericè*. Quid nì enim in

libero, & liberè agente Deo, aliter se res habere possit, quàm in creaturis, quæ à naturis suis, & ab ipso Deo limitentur : sic quoniam tenuerunt, illi Spiritum Sanctum esse ἀπορροιαῖν five *effluxum* à Deo, quid ni *effluxus* ille possit limitari, à liberâ voluntate Dei ; pateat tamen ex hoc loco Clementem credidisse Filium (utpote de Patris essentiâ genitum) fuisse divinæ cujusdam essentiæ, Patris essentiæ *propinquissima* & consimillimæ ; adeò ut Filius esset essentialiter Deus, & communicaret cum Patre in attributis ejus (quoad ejus fieri potuit) & ut Pater *voluit* : adeoque (ut dixi) Trinitarius facilè crederet Clementem suum esse prorsus. Verùm in hoc ipso loco, ubi distinguit Filium à Patre, vocat Patrem *solum Omnipotentem*. Egregiè autem loquitur Clemens,

P. 565. B. “ Deus servator vocatus universorum
 “ Principium, quod (ἀπεικονιστοῖ) effectum est ima-
 “ go Dei invisibilis, (tenuerunt enim veteres, Deum omnipotentem invisibilem fuisse, Filium visibilem) “ *primum & ante secula*, (quod non est ab omni æternitate, sed ante omnia secula, ut est in Symbolo Niceno) “ *figuravit omnia quæ* (τὰ μεθ' ἐαυτῶν) “ *post se facta sunt*.

Quorum omnium sensus, juxta sententiam Ante-Nicenorum, atque ut ego puto, etiam Nicenorum, cum levi differentiâ, plenus est ; *Sermonem* omnia fecisse quæ facta sunt, postquam ipse *Sermo* prius factus fuisset, vel *genitus*, ut Niceni dicerent.

P. 591. B. “ Quoniam non intellexerunt hæc
 “ dici de *Sapientiâ*, quæ fuit primò à Deo creata
 “ — σοφίας τῆς πρῶτης κτίσεως. En hîc apertè Clements, Filium creaturam esse vult, ut reliqui solent Ante-Niceni Patres à Prov. 8. Quem locum miror

miror Clementem non sæpiùs applicuisse τῷ λόγῳ, quemadmodum reliqui faciunt sæpe sæpiùs; semel autem utitur eo, viz. p. 52. & voce, ἐκτισε, *Dominus creavit.*

P. 644. A. Est etiam locus præclarus, viz. *Quoniam unum est ingenitum*, (quod apud veteres tantundem erat dicere, atque unus est Summus Deus, oppositione factâ, ad *Unigenitum*, vel *Deum genitum*; ut priùs ostensum est ab Eusebio, & ab alijs ostendere potui, ubi distinguunt inter utrumque, & omne *genitum*, eò quòd est *genitum*, naturæ mutabilis esse faciunt). Et ut sequitur; *nempe Deus omnipotens, παντοκράτωρ; unum est etiam prægenitum*, (*Prægenitum* ait: hoc non est ab omni æternitate) *per quod omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Nota, alibi dictorum gratiâ, Patres hunc textum frequentissimè citare, & semper à sequentibus hoc modo dispungere, ut, *quod factum est*, novam inchoaret sententiam, viz. *quod factum est in ipso vita erat*, viz. *evangelica.* Sed hæc obiter. Sequitur, “ Unus enim est reverâ
“ Deus (nota ἐξοχλῶ) qui (ἐποίησε) fecit Prin-
“ cipium universorum, (jam autem in ipso Fidei Symbolo dicendum, non *factum*, sed *genitum*;)
“ significans Primogenitum Filium (i. e. *primò*
“ *genitum*) ut scribit Petrus, (viz. *Apocryphus*)
“ præclare intelligens illud, *in principio fecit Deus*,
“ (κατ’ ἐξοχλῶ) *cælum & terram.* Is autem dictus
“ est *Sapientia* ab omnibus Prophetis, is est Ma-
“ gister omnium quæ orta sunt, Dei (κατ’ ἐξο-
“ χλῶ) *Consiliarius* (σύμβουλος) (ut Justinus,
& reliqui omnes, expressè contra Paulum, Rom.
11. 34. ἢ τις σύμβουλος αὐτῷ ἐγένετο;) “ *qui*
“ *præscivit omnia*, (i. e. quatenus illi opus erat, &
fieri potuit) “ is autem ab alto, à primâ mundi

“ constitutione multifariam, multisque modis &
 “ docuit & perfecit. Quid clarius dici potuit?
 Ultima autem verba descripsi propter alia sequen-
 tia, Supponamus jam Clementem tenuisse Fili-
 um non esse creaturam, sed ab omni æternitate
 genitum: quicquid tenuit, tenuit (ut ex dictis &
 dicendis appareat) inferioritatem ex parte filii,
 eamque maiorem quàm nostri Theologi nos do-
 cuerunt, qui in Precibus nostris, nempe in Ora-
 tione *Festo Trinitatis* dicata, adscribunt Patri, Fi-
 lio & Spiritui Sancto, gloriam absolutè æqualem,
sine ullà differentiâ vel inæqualitate: idque loquentes
 non de communi naturâ, sed de Personis.

P. 598. Clemens de Trinitate loquens ex Pla-
 tone, hæc habet: “ Non aliter ego intelligo,
 “ quàm Sanctam Trinitatem, nam tertium qui-
 “ dem esse Spiritum Sanctum, Filium autem se-
 “ cundum, διὰ τὴν πρῶτην ἐγένετο καὶ βόλησιν τῆ πα-
 “ τρός: *secundum voluntatem Patris*, ut Patres ci-
 tati in *Ante-Nicenisimo* solent; jam verò quum nos
 urgemus verba Christi, dicentis, *se missum esse,*
non ad suam ipsius voluntatem faciendam, sed Patris;
 illicò Trinitarii respondere solent, Christum lo-
 quutum esse de seipso, *quatenus Homo erat*, quan-
 do constat veteres loquutos esse de Christo, qua-
 tenus erat *ἡμῶν σαρκὶς*, *ante incarnationem*: E-
 nimverò respondere per Originem & Fontem
 Trinitatis; est causam, magnâ ex parte deferere;
 nam cui bono (obsecro) est ista originalitas quæ
 nihil realis superioritatis vel inferioritatis ponit in
 Personâ, sive originante, sive *originatâ*, præter me-
 rum notionalem aliquem conceptum, ordinis ali-
 cuius causâ? Hocine est quod laudant Patres,
 asserendo Patris, tanquam *παντοκράτορος* &
 præcipientis, prærogativam; & Filii obedientissi-
 mi

mi obsequium, *qui voluntati Patris obsequitur*. Vide Testimonia huc spectantia in *Ante-Nicenisimo*.

Quid (quæso) si dictum fuisset, Filium serviliter servivisse Patri, neque ansum facere aliquid nisi ad nutum Patris? Num hæc verba excusari possent per *Originem & Fontem Trinitatis*? Certè in Testimoniis citatis, verba non multùm aliena videantur; nempe dicunt Filium non modo *ministrasse* Patri, sed ad *nutum* ejus: Num decuit sanctissimum Patrem talia de summo Deo enuntiare? Fateor quòd simpliciter dicere, *Filium operatum esse secundum voluntatem Patris*, non tantam blasphemiam impudentiam, sed profecto & blasphemiam argueret; siquidem multa non sordida, de Deo tamen non sine blasphemiam possint prædicari. Quòd igitur concedunt adversarii ὑπεροχῇ originis ex parte Patris, est mera verborum ματαιολογία. Quid enim prodest in sacris ludere, & græcâ voce abuti, dum res ipsa omnis evanescit in leves auras; & sic quod unâ manu ædificas, mox alterâ diruas?

P. 702. A. " Quæ omnia ordinat *ex voluntate* Patris—Ei subjecta est omnis militia Angelorum & Deorum—propter *eum qui subjecit*.

Quam subjectionem (ut bene memini) Tertullianus alicubi asserit Patri iterum tradendam, juxta 1 Cor. 15. 24. Hæc autem verba descripsi propter sequentia.

P. 703. A. " Dominus maximè boni & omnipotentis Patris voluntati serviens. ἑξυπηρετῶν: Planè Filium tanquam causam ministerialem significans, quemadmodum Eusebius aliique Veteres intellexerunt. Sequitur B. " Qui ante Constitutionem mundi—συμβέσας γενόμενος—fuit Patris Consiliarius. Hæc enim erat " Sa-

“ Sapientia, qua Deus (κατ' ἐξοχῶν) delectabatur, ὁ παντοκράτωρ—πρὸ πάντων γινόμεναν.

P. 704. A. “ Hic omnium bonorum, voluntate Patris Omnipotentis, author & causa Filius; similiter in C. & D. & multis aliis locis. Satis est quod Clemens toties Filium distinguit à Deo Omnipotente, qui est ὁ Θεὸς cum Articulo, dicente Clemente ipso P. 460. C. “ Articulum (ὁ) manifestare τὸ παντοκράτορα, vel Deum omnipotentem.

Ideoque miror quare nostri Theologi, qui Patres laudant, non eos imitantur; Nam ad hunc usque diem, nullum eorum audiui de primigenio rerum statu hoc modo differentem: Id jam fatagere videntur plerique, ut per Divinitatem Christi summam, honorem, ut putant, Christianæ Religionis, & unâ satisfactionem plenariam, & stricto jure meritoriam, defendant. Hæc hætenus ex Clemente; sed utinam præterea confiderentur, quæ sequuntur:

1. P. 702. A. Quod hic Author persequitur Philosophicas notiones (præconceptas contra Scripturas, Hebr. 1. 4. & alibi, ubi subjectio creaturarum refertur ad sessionem Christi apud dextram Dei post resurrectionem ejus:) Et p. 644. A. apertè contradicit Divino Authori ad Hebr. 1. 1. qui vult, Deum multifariam Patribus loquentum esse, nobis autem in his ultimis diebus per Filium suum. Et p. 553. B. Loquitur de Filio tanquam de sui ipsius Patre. Mitto alios hujus Authoris errores ad hanc causam non pertinentes.

2. Dicit (ut alii Patres solent) quod Pater est ἀρχή; interim & idem asserere de Filio videtur, dum illi omnipræsentiam & omnipræscientiam attribuit, Strom. 7. Quod alii Patres
non

non faciunt, saltem non ad eum modum ; quin ex eo quod Deus est ἀχώρητος, probant non Patrem sed Filium, descendisse ad humana colloquia ; (vide p. 632.) quod non memini me in Clemente legisse.

3. Profitetur se sectatorem fuisse Platonis, quem ubique ferè admiratur, vide locum citatum P. 598. Sed sincerus Christianus, qui scripturis assuetus est, facilè perspexerit, quàm malè diductos eodem jugo, cogit Philosophos & Apostolos, aliter quàm fert Scripturarum & Christianæ Religionis genius ; miscendo humanam Philosophiam, *fructum illum vetitum*, cum Christianâ Theologîâ.

4. Quando solus Joannes, idque rarò & peculiari idiomate vocat Christum τὸν λόγον, id huic Authori æquè familiare est, atque vocare eum Christum ; quod etiam ab aliis veteribus factum in superioribus monui.

5. Formam orationis suæ in Pædagog. ult. dirigit τῷ λόγῳ, tanquam personæ distinctæ à Patre, ante veteris Creationis initium. Miror cur veterum Patriarcharum nemo, sub vet. Test. & ratione veteris creationis, ita fecerit ; imò cur non eorum plerique ita fecerint, idque multoties ; nam officia quæ fundantur in illâ creatione, creaturas, quâ *sic*, omnes concernunt ; satisque apparitionum habuerint illi, ut scirent quid faciendum, & cui.

6. Petavius, Sandius, Sylburgius, à Ruffino, aiunt eum tenuisse Filium esse *creaturam*. Vide etiam Testimonium Hieronymi *ad Pammachium*.

7. Quod & probabile fiat à sententia Origenis, qui Clementis erat Discipulus, & aliorum

rum qui sub id temporis vixerunt.

8. Non est probabile Clementem tenuisse Trinitariorum hodiernorum sententiam; tam jejune, & parcè loquitur per totum ejus librum, de Spiritu Sancto, etiam ubi justa occasio illi oblata videtur, veluti, p. 701, 702. ubi per gradationem contendit ab Hominibus ad Angelos, & inde immediatè ad τὸν λόγον, nisi Spiritum Sanctum ad Angelos retulerit, ut videtur in *quis dives salvetur?* P. 19. “ Ubi appellat Christum, κύριον πάντων “ προφητικὸν πνεύματι. Videtur mihi scripturis maximè consentaneum, ut Spiritus Dei sumatur in genere pro quâlibet *virtute divinâ*, qui quando sumitur *personaliter*, & non pro Deo Patre; ad Angelos referendus videtur, tanquam eorum Unus & Præcipuus. Pergo, vide etiam Doxologiam ejus, p. 121. ult. ὡς διὰ τῆς πατρὸς ἰουστῆς χειρὸς καὶ διὰ τῆς ἁγίας πνεύματι, &c. Quinetiam mihi videtur totus *Padagogus* Clementis, Spiritui Sancto haud leviter probrobus, si ille Summus Deus est, illique gloria æqualis, propter creationem debetur; imo si respiciamus ad ea, quæ Joannes, c. 14, 15, 16. scripsit de Spiritu Sancto, qui Prophetas etiam tum veteres tum novos omnes inspiravit; ideòque vocatur simpliciter *Spiritus Propheticus* à Patribus, qui quando tres simul nominant, Patrem Deum vocant, & Christum Deum, non autem Spiritum Sanctum, quod in Justino observavi, & in Athenagorâ, p. 11. & Clem. *quis dives salvetur?* P. 91. 1. θεὸς πατὴρ, θεὸς παῖς, πνεύματι ἁγίᾳ. Eusebius autem, ut in *Ante-Nicenisimo* ostensum, ἀποτολμᾷ, & expresse negat Spiritum Sanctum esse Deum: Quidam in seculis sequentibus dicerent, in *uni-*
tate

tate *Spiritus Sancti* ; alii aliter, ut apud Hooke-
rum Eccles. Pol. & alios videre licet. Verum
enimverò, annon mirum est, quod Deus Altissi-
mus, Dei nomine, nunquam vocaretur ; quo ta-
men nomine appellari potuisset, etiamsi Deus
summus minimè fuisset ? Quandoquidem (ut
Patres senserunt) Deus summus proprium nomen
non habet, sed προσήσεις vel appellativa nomina ;
ideoque nullum nomen appellativum, sine peri-
phrasi, vel attributorum incommunicabilium ad-
ditione, & nisi κατ' ἐξοχὴν sumatur ; putà, ple-
runque *subjectivè* positum, ipsum summum De-
um protinus probat. Veteres noluerunt dicere
Christum non esse Deum, id enim illis falsum
erat ; sed dixerunt pluribus, eum non esse Deum
super quem non est alius Deus : At verò è contrà
validissimum adstruitur argumentum, si Spiritus
nunquam vocetur Deus, quî est Altissimus, quî
Patri & Filio habetur absolutè æqualis ? (præter
aliqualem rationem originis, quasi *Deus summus*
Originem non nesciret, ut ait Novatianus.) Eant
jam Adversarii & in lucro reponant verba Cle-
mentis sub finem Pædagogi, in Oratione ad τὸν
λόγον, viz. clausulam illam (unà cum Spiritu
Sancto) quam tanquam aliud agens & tanquam
appendiculam quandam vel Parenthesin orationi
suæ apposuit ; tum etiam obscura illa & perplexa
verba πάντες τὸ ἐνι, δι' ὃν τὸ ἄει, *per quem est, quod*
semper est.

Post hæc de Clemente, *Ante-Nicenisimo* addi-
ta, procuravi mihi doctissimi viri Doctoris Geor-
gii Bulli *Defensionem fidei Nicenæ*, quam totam dili-
genter perlegi ; eoque diligentius, quoniam Ami-
cus quidam exprobravit mihi, quòd scriberem,
tali & tanto viro ferè penitus inconsulto ; quia
nimirum

nimirum vidi D. B. in Sect. 4. *de subordinatione*, quæstionis partem aliquam magnam nobis concessisse: Jam attentius totum hunc Authorem legi, nullamque causam video cur vel unam lineam ex illo scripto expungerem; quanquam agnosco illum in Patrum scriptis me longè superare; quibus legendis nihil sive industriæ, sive acuminis illi defuit. Prætereo doctorum virorum sodalitium, & infinitorum Librorum cornucopiam, siquidem vivit (ut audio) propè Oxonium. Verum enimverò quod ad præcipuos Patres attinet, quorum Testimonia ego citavi, nullus dubito quin ego defendere valeam quod scripsi, est enim veritatis vis maxima. Quod ad suspectos Patres attinet & minutulos illos, quorum Testimonia ex posteriorum scriptorum Libris desumpta sunt, non operæ pretium ducerem, eos examinare vel in maximâ librorum copiâ; si quis autem alius velit, per me licet. Imprimis agamus de Clemente, quem D. B. Trinitarium fuisse probat, ex eo quòd Christus ab eo vocatus est *Deus*, & *Magnus Deus*; quasi ipsi Unitarii, non agnoscerent Christum esse *Deum*, & quidem *Magnum Deum*; imò secundum Rom. 9. 5. *siper omnes Deum, benedictum in secula*; nempe appellativè atque ratione Majestatis & Divinitatis illius, quam Christus præcipuè exaltatus ad dextram Dei, ex Dei dono obtinuit. Sed Adversariorum plurimi tenuiter admodum sentiunt de exaltatione Hominis illius Jesu Christi, de eo quatenus est Christus Dei, & *Dominus noster*: Nimirum dando illi *que* (Tertul. adv. Prax. c. ult.) *non sunt*, eripuerunt illi *qua sunt*, durasque fecerunt omnes sublimes de Christo loquutiones; quanquam nihil hîc sublimius de Christo dicitur, quàm de Solomone typo ejus,

ejus, sensu literali, & per partes, in Ps. 45. v. 6, 2, 17. Et si partes separatim sumantur, quis negaverit Christum esse *Deum*, vel durum existimaverit eum sic appellari? Quis negaverit Christum esse *super omnia* vel *omnes*? Esse etiam *benedictum in seculâ*. Quis igitur jure obmurmurabit? si pro hac unâ vice à tanto Authore Paulo jungantur, & de Christo, Deo nostro, & Domino nostro ex autoritate & dono summi Dei Patris, enuntientur, divino quidem elogiò, & nemini (post Deum) præter Christum convenienti; quandoquidem Christus, proximè post Deum, aliis omnibus creaturis, longè excellentior factus est.

Alii aliter respondent: Quidam cum Erasmo Doxologiam ad Deum Patrem pertinentem esse volunt, q. d. *ille qui est super omnes*, &c. quia scribitur, ὁ ὢν ἔμπι πάντων, articulo *prapositionivo*, non *subjunctivo* ὅς ὢν ἔμπι πάντων: Et propter annexam *particulam*, precibus destinatam, *Amen*.

Alii aiunt, nomen (Deus) abesse in Syriaco, & quorundam veterum Authorum Commentariis. Vide Biblia Polyglotta, D. Th. Peirc. Neque negandum est quin vocula una vel altera irreperit, non modo in scripta Patrum, sive casu, sive destinato consilio; verum etiam in ipsas Scripturas, viz. Hebr. 10. 2. redundat negativa particula; & c. 12. 13. confer v. 20. deesse videtur, quasi à divino Authore scriptum esset *μη λαφωμένω*. Nemo non multa hujus generis sphalmata graphica in Authoribus observavit; egomet ipse inter alia notavi in Lactan. l. 4. c. 10.— Deum *sumum* violaverunt, scriptum esse in Edit. Paris. A. D. 1500. pro, Deum *sum* violaverunt, in Erasmi Edit. Et in Euseb. lat. Basil. 1559. *Te & aeternum Deum & pontificem*: pro *te aeternum De-*

um per pontificem, in græco-lat. Christophorsoni. Sic Clemens Alex. 587. ὁ μονογενὴς Θεός, pro υἱός, Joh. 1. 18. Et in Origenis exhort. ad martyrium, p. 176. l. 5. ὅταν καὶ ἴσῃ ὁ Θεός, pro υἱός, Matth. 19. 28. Sed ut hūc confugiamus in hoc loco & negotio, nulla est necessitas; reperitur sane nomen (Deus) apud Tertullianum sæpius & Novatianum, & Irenæum: Et quandoquidem aliquid de Christo dictum est secundum *carnem*, consentaneum videtur, ut aliquid dicatur de eo etiam secundum *Spiritum*: Et præterea vox, εὐλογητός, ultimâ clausulâ posita, Doxologiæ haud convenit. Ego igitur adhæreo Responsioni suprâ propositæ, quam liceat mihi paucis illustrare & confirmare. Ne quid dicam de figuratis loquendi modis, potest vocabulum dupliciter accipi.

1. Quatenus in usu ordinario, vel apud omnes in usu communi.

2. Vel Quatenus rariùs usurpatur, puta semel vel bis, &c. Sed rarò, & ex occasione datâ pro nunc aut tunc.

Potest etiam sensus alicujus vocabuli esse duplex, viz. *intensus* vel *remissus*, (vel ut Novat. c. 15. *profusus* vel *temperatus*.)

1. Vocabulum usurpari possit in sensu intenso, ita ut ad ἐξοχλῶ assurgat, & complectatur totam sensus perfectionem in totâ suâ amplitudine; & ad ἐξοχλῶ demonstrandam concurrere possint circumstantiæ, & præter communem usum peculiaris modus loquendi.

2. In sensu remisso & molliore, ita ut significet tantum ex parte, sive parvâ sive magnâ, pro naturâ rei de quâ agitur, & pro circumstantiarum ratione. Dico igitur,

1. Quod Elogium hoc tribuitur Christo tan-

rùm semel & ab uno Paulo ; sed attributa Dei κατ' ἐξολῶ sumpta, frequentissimè usurparisoleant ad ipsum summum Deum designandum ; sic vocamus Deum *Omnipotentem, æternum, & simpliciter ipsius Dei nomine.*

2. Magistratus & Angeli vocantur appellativè Dii, & Moses, Exod. 7.1. *Dens* in singulari ; quare igitur Christus, qui est perquam longissimè super omnes Principes & Angelos, non dicatur *Deus super omnes* ? Unde sequitur, eum *esse benedictum in secula* ; Quare (inquam) Christus non ornetur hoc Elogio, appellativè, ut est honoris titulus, & non *in sensu intenso*, quo æquipollet proprio nomini ?

3. Vox *Dei* hîc effertur, sine articulo (ὁ) ἐξολῶ significante.

4. Cautum est in prioribus adversus errorem ; ubi Paulus ostendit se loqui de Homine Jesu Christo ex Judæis oriundo.

5. Quomodo *Judæi* (aut Romani) de quibus hîc agitur, scirent Paulum loqui de summo Deo *incarnato* ? Neque enim id ex semetipsis unquam didicerint, vel ab Apostolis edocti fuerint, qui in ordinariis concionibus, Judæos docuerunt de Christo solum exaltato & *Domino facto* ; ut in Actis Apost. videre licet. Hoc argumentum mihi videtur Demonstrativum ; nam summè rationi consonum est, ut Paulus loqueretur Judæis in sensu quem illi intelligere possent. Nos judicamus, quatenus præoccupati sumus falsis opinionibus, sed proculdubio Judæi ab eisdem præjudiciis liberi erant.

6. In versu sequente distinctè loquitur Apostolus de summo Deo Patre cum *Articulo*, in *sensu istius vocis intenso*, τὸ θεῶ.

G

7. Pau-

7. Paulus elogium hoc effert ex occasione, nempe quando erat magnificando Gentem suam, i. e. Israel, v. 4. (post alia summè patheticè dicta) in eum finem magnificat etiam & Christum; neque tamen plus de Christo dixit, quàm ejus exaltatio justificaret.

8. Idque meritò Paulo licuit, qui toties Christum laudavit, ratione ejus exaltationis: Eph. 1. 19, &c. Phil. 2. 9. διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε: Idque in gloriam Dei Patris, v. 11.

Præcipuus locus à D. B. de Clemente allegatus, est Pædag. l. 3. c. 7. “ἀνευθεὶς γὰρ ὁ ἢ παντοκράτωρ Θεὸν λόγον ἔχων, &c. D. B. p. 145. “Est enim minimè indigens qui Verbum habet “Deum *Omnipotentem*. Quem locum majusculis literis à D. B. descriptum, exigua mutatio justificaret, puta si scriptum esset in *genitivo*, τῷ παντοκράτορι Θεῷ. Et certè nisi ejusmodi aliquis scribentis error admittatur, ausim asserere, vocabulum illud (viz. *omnipotentem*) impudenter ab aliquo impostore intrusum. Quoties quæso Veteres appellârunt Christum, nomine *Dei omnipotentis*? Et quot ejus generis alia Testimonia allegavit D. B? Allegaturus proculdubio si legisset. Appello conscientiam D. B. annon nomen παντοκράτορι appropriatur summo Deo Patri, ubique Patrum & in ipso Symbolo? quamvis alias non negârim, Christum ob divinam illam potentiam, quam ut *Christus* à Deo obtinuit, Eph. 1. 21. isto nomine appellari potuisse in debitis circumstantiis, & *sensu remisso*, atque ita ut appareat non in sensu excellentissimo usurpatum. Sic Tertullianus adv. Prax. c. 17. “Omnia (inquit) Patris, mea sunt, cur non & nomina. Præter reliqua Dei nomina, vult ut Filius dicatur *Omnipotens*.

potens. “ Suo jure Deus Omnipotens, quâ Ser-
 “ mo Dei Omnipotens, quâq; *omnium accepit pote-*
 “ *statem*; Altissimus quâ dextrâ Dei exaltatus.
 Hinc evidenter liquet Tertul. lib. adv. Prax. (quem
 laudat & pro consubstantialitate urget D. B.) non
 credidisse Christum fuisse Deum Omnipotentem:
 Patrem etiam sic vocat contradistinctè à Filio, c. 1.
 “ Ipsum Omnipotentem cominùs tentavi. Ego ex-
 postulavi in *Ante-Nicenisimo*, probationes meis simi-
 les: ausim asserere Testimonia D. B. non esse
 ejusmodi. Justinus probat pluribus paginis *Chri-*
stum non esse Deum super quem non est alius Deus.
 Protulerit locum vel unum D. B. in quo Chri-
 stus sine dubio à Clemente vel Ante-Nicenorum
 quovis alio, vocatus sit, *Deus super quem non est*
alius Deus, i. e. summus Deus; idque cum tali-
 bus ambagibus & circumstantiis, ut nullus locus
 relictus sit suspicioni imposturæ. Quid enim!
 An penduli hære debemus & animorum dubii,
 an aliquis fuerit Summus Deus necne? Adeo
 multa & clara sunt verba Justini de Patre Summo
 Deo, ut nihil magis. P. 275. “ Qui & Angelus
 “ vocatur eo quod annuntiet mortalibus, quæ-
 “ cunque annuntiari eis *vult* (βέλεται ὁ τ' ἑλθόν
 “ ποιητής ὡς ὃν ἅλλοι θεὸς ἐκείν). Singulæ
 partes hujus Testimonii argumenta suppeditant.
 Ego nullus dubito quin contra D. B. & Testimo-
 nia à D. B. prolata, alia loca Testimoniis ejus plu-
 rimis paria producere possem ex Eusebii libris, &
 præsertim ex ejus scriptis contra Marcellum, vel
de ecclesiasticâ Theologâ; ubi omnium judicio, *ari-*
anizat. Adeoque ut Spiritum Sanctum ἐν τὰς *cre-*
aturam faciat, & eum reponat in censu rerum à
 Christo factarum, Joh. 1. 3. Sic Pontificii produ-
 cunt ex Patribus Testimonia (ut ipsimet credunt

validissima) sed memini me dum legerem Bertrami librum, qui destinatò scriptus erat contra Transubstantiationem, sensisse quòd multa Testimonia ex illo ipso libro facilè proferrem testimoniis Pontificiorum paria. Reverendus Episcopus Jer. Taylor veretur ne sciolus aliquis vel maleficus, allegaverit testimonia ex ipsius J. T. scripto contra Transubstantiationem.

Non potest D. B. *meritò* exclamare contra ea quæ jam dixi de librorum corruptoribus, quibus obnoxii fuerunt Patres, dum ipsimet viverent; quia & ipse D. B. haud parùm conqueritur de istiusmodi nebulonibus quoad Clementis librum integrum, viz. ejus *Hypotypōses*, in quibus Photius ait, Clementem *Sermonem fecisse creaturam*. Similiter queritur & criminatur falsarios, quoad Origenem, p. 168. Methodium, p. 272. Eusebium, p. 379. Lactantium, p. 425. Pergo ad alia, quòd D. B. loci citati, p. 702. *A.* vim evadat vult ut προσεχέσθῃ, redderetur potius per *conjunctissima*, quàm *propinquissima*; quod si quicquam facit, pro nobis facit; nam quòd secunda Persona conjunctior est Primæ, eò magnificentiorum titulorum capax est: Sed quemadmodum *secunda* Persona non est *prima*, utut ei conjunctissima; ita ergo neque est λόγος Deus Omnipotens, utut ei conjunctissimus. Sed apud Scapulam προσέχῃ, est attentus, sectator, qui sectatorem alicui se exhibet, coharens, proximus, finitimus; & προσέχω est attendo, ausculto, obtempero; προσέχειν τίνι, applicare se ad aliquem; sectatorem alicujus se exhibere. Adeò ex translatione nihil lucratus est D. B. ut perdidit, viz. si conjunctio hæc intelligatur esse *ministri, obtemperantis*, ut vox propriè significat, & Patres de Filio frequentissimè loquuntur. Sed si placet expo-

exponamus Clementem per Clementem (in *quis dives salvetur?*) p. 21. l. 11. “ *γινώσκει τὸ θεὸν τὸ αἰ-
“ ωνίον καὶ δοτῆρα αἰωνίων καὶ πρῶτον καὶ ὑπέρτατον καὶ
“ εἶνα καὶ ἀγαθόν θεόν κτίστα ἀθά.*

Clemens hic describit Patrem tanquam æternum Deum, Primum, Supremum, Bonum. Equam vero absurdum est, & ridiculum nimis, distinguere unam personam à pluribus, per attributa omnibus communia: Dixeris quid! Annon Christus est *Bonus*? Resp. non est, viz. sensu excellentissimo, idque dico ex autoritate ipsius Christi. Vide etiam Novatianum c. 4. ad Mat. 19. 17. At verò Clemens paulò post, p. 22. l. 1. “ ascribit Filio magnitudinem, proximo loco post
“ Patrem, viz. *ἐπειτα μέγας τῷ σωτῆρι μετ’
“ ἐκείνου, post illum.* Quod consentit cum ejusdem Clementis *προσεχεσάτη*: quem sensum ut uberiùs probem & confirmem contra D. B. vide Just. Martyr. p. 74. ubi vocat Filium, *πρῶτον δυνάμιν, μετὰ (post) τὸ πατέρα.* Et. p. 97. *B. μετὰ (post) τὸ πρῶτον θεόν δυνάμιν: post Principem Deum, virtutem.* Sic etiam Arnobius, Patrem *principem Deum* vocat. His consentanea sunt illa Irenæi, l. 4. c. 37. “ Nec Angeli potuerunt facere imaginem Dei (i. e. *hominem*) nec
“ alius quis præter verbum Domini, nec *virtus longe absistens* à Patre universorum, i. e. non *προσεχεσάτη*, uti sunt verbum & Spiritus. His serè gemina, vide in lib. 1. c. 19. “ Non per Angelos, neque *per virtutes aliquas abscissas* ab ejus
“ sententia; nihil enim indiget *omnium Deus*; sed
“ *per Verbum & Spiritum suum omnia faciens.* Prout sequitur, l. 4. c. 37. “ – Nec enim indigebat horum Deus ad faciendum — Adest
“ enim ei semper *Verbum & Sapientia per quos, &c.*

Quos ideo vocat *manus Dei* (ministeriali vocabulo) quasi administrantes, ut Lib. 4. C. 4. “ Omnia autem Filius *administrans* Patri, perficit ab initio usque ad finem.

His adde ex lib. 2. c. 43. “ Neque semper co-existebas Deo, ut *proximum* ejus verbum, viz. cujus natura est Patris *προσεχέσῃ*.

His adjungam Testimonium *προσεχέσῃ* planè geminum, a Petavio citatum ex lib. 6. Origenis contra Celsum, vid. D. B. p. 174, 179. τὸ μὲν προσεχᾶς δημιουργὸν εἶναι τὸ υἱὸν τῷ θεῷ λόγον καὶ ὡς περὶ αὐτοῦ τῷ κόσμῳ; τὸ δὲ πατέρα τῷ λόγῳ τῷ προστετακέναι, τῷ υἱῷ ἑαυτὸς λόγῳ, ποιῆσαι τὸν κόσμον, εἶναι πρῶτος δημιουργὸν, i. e. “ *proximum* mundi Opificem esse, Filium Dei “ Verbum, qui velut per se mundum ipse fabricavit, Patrem verò eo ipso, quòd Filio suo at- “ que Verbo *jusserit*, mundum facere esse *primarium* Opificem.

Non allego hunc locum propter (*jusserit*) quod toties D. B. lacessit, sed propter opposita verba, *προσεχᾶς* & *πρῶτος*, quibus Origenes discipulus Clementis, magistri sui (*προσεχέσῃ*) exponit, nempe per *proximum*; cum Irenæo & Justino consentiens. D. B. fortè exponeret *conjunctum* opificem; esto, ita tamen conjunctum ut alter sit *Primarius*.

Gratias ago D. B. ipsi, qui mihi duo Testimonia suppeditavit, irrefragabilia: Primum ex c. 11. Eusebii *de laudibus Constantinii*: “ ἐπεὶ γὰρ— Nam “ quoniam fieri non poterat ut fluxa corporum “ substantia, & rationalium jam editorum animalium *natura*, ad summum omnium rectorem “ Deum accederet, eo quòd infinitis spatiis ab “ illo separantur:—Longissimo intervallo diffusa “ ac

“ ac separata ab *Ingenitâ* illâ *naturâ* ; non sine cau-
 “ sâ Deus optimus, maximus, (θεὸς ὁ ὅλων μέ-
 “ σται πινά) *mediam* interjicit *divinam* ac *præpo-*
 “ *tentem* (παναλκήν δυνάμιν) *unigeniti* *Sermo-*
 “ *nis* *sui* *virtutem*, quæ quidem cum perfectissi-
 “ mē & proximē cum Patre conversaretur—Ni-
 “ hilominus tamen benignē condescendit, seque
 “ ipsum quodammodo attemperat coaptatque iis
 “ qui à summo vertice longius absunt. Nimirum
 “ abest & Sermo à vertice sed non tam lon-
 “ gē. Sed quid ad hæc D. B? Respondet, p. 392.
 “ *Mediam* autem inter Deum & creaturas mani-
 “ festē dicit Eusebius *Verbi* *virtutem*, non in se
 “ spectatam, sed propter illam quâ de loquitur
 “ condescensionem.

Atque ita D. B. pro more suo dictat ; nam Eu-
 sebius manifestē loquitur de virtute mediâ, tum
 in se spectatâ, tum propter condescensionem ; &
 in se spectatâ, ut condescendere potuerit ; quod
 ultima verba demonstrant, viz. “ Aliter enim
 “ nefas esset, eum qui supra ultraque omnia po-
 “ situs est, cum corruptibili materia & corpore
 “ connectere. Quem D. B. connectere potest
 cum corruptibili utero mulieris? Quod Tertullia-
 nus non credidisset, etiamsi scriptum fuisset.

Idem Eusebius in eundem sensum scribit, &
mediam Naturam necessariam fuisse ostendit in *De-*
monstrat. Evang. l. 4. c. 6. Et illustrat comparatio-
 ne ductâ à Solis substantiâ, quam nostra imbecil-
 litas ferre nequit : & prout Novatianus, c. 28.
 “ Ut adsuefactus ad Divinitatem videndam in
 “ imagine, perficere possit & crescere, usque ad
 “ Dei Patris *Omnipotentis* perfectam contempla-
 “ tionem.

2. D. B. citat verba ipsius Alexandri, cujus Presbyter Arius erat, à Schlictingio etiam citata *de Trin.* adversus Meisnerum, p. 144. Theod. l. 1. c. 4. " Non intelligunt rudes atque ignari multum interesse inter Patrem Ingenitum, & res ab illo creatas ex nihilo tam rationales quàm rationis expertes; inter quæ duo, media interveniens (ὡν μεσσηύουσα φύσις μονογενὴς) unigenita natura Dei verbi, per quam Pater universa condidit ex nihilo, ex ipso vero Patre progenita est.

Hæc verba (ut D. B. ait) commentatore non indigent; interim illi (ut aliquid dicere videatur) visum est *naturam* hîc sumere pro *Personâ*; atque ita conatur reddere omnem Controversiæ hujus ex Patrum scriptis determinationem impossibilem; Nam si nos millies ostenderemus in Patrum scriptis plures numero *Essentias*, D. B. exponeret per plures *Personas*; quamvis bene noverit, quòd in illis temporibus, *Natura* & *Persona* æquipollerent, adeò ut per *Personam* primitivi Christiani, *individualement naturam* intelligerent. Jam verò ad horum verborum sensum distinctum, subscriptiones (non sine ingenti rerum jacturâ negandas) requirunt. Est autem manifestum, Eusebium & Alexandrum opponere *naturam mediam*, non naturæ unius, sed plurium animalium, vel rerum creatarum fluxæ substantiæ, & naturæ ingeniæ divinæ, i. e. Dei summi, qui tam *Naturâ* quàm *Personâ* est inginitus. Num convenit naturam naturæ, i. e. personam personæ, sub eodem vocabulo *natura*, opponere, quando ejusdem numero fuerint naturæ? Cui nam, quæso, improbabile, vel incredibile videatur Eusebium velle verbum Dei genitum, esse inferioris essentiæ & diversæ ab essentiâ Patris Ingeneriti, qui crediderit

Eu.

Eusebium apertè dicere Spiritum Sanctum esse creatum à Filio, Joh. 1. 3. & comparare Filium Soli, & Spiritum Sanctum Lunæ? Sed esto, per naturam intelligatur secunda Persona: ergo Persona secunda media est inter infinitè distantes, Deum Summum & creaturas; ergo Deus Summus non est. Quid ergo dixerit? non est creatura.

Resp. Si vult creaturam *ὅτι οὐκ ὄντων*, vel *ex nihilo creatam*, fateor; est autem medii generis; neque enim absurdè credo Alexandrum Arii persecutorem, fuisse Arianum, imò vel Patres, quos laudamus Ante-Nicenos (quos tamen eo nomine culpant Sandius & Petavius) si illorum adversarii, vel ipse Alexander in Epistolâ Socrat. lib. 1. c. 6. Arianos rectè repræsentaverint; quod quidem vereor quoad eorum plurimos, neque enim omnes fuerunt unius Labii. Quidam eorum (referente Socrate) negârunt solummodo *ὁμοούσιον*, quod & Patres Antiocheni expressè negârunt contra Samosatenum: Alii affirmârunt, cum Patribus Ante-Nicenis, Filium creatum esse æquè atque genitum, quod Niceni prorsus respuerunt: Tum quoad *συαίδιον* magna *λογομαχία* oriri potuit ex propriè dictâ nativitate in *prolatione*, & *potentiali inexistentia*, ut postea ostendemus. Tradunt authores ipsum Constantinum, cum revocaret Arium ab exilio (qui & ipse tandem pro Ariano habitus est, ut ait Reverend. Juell. in Apologiâ) vix ullam differentiam percipere potuisse inter confessionem Arii & Nicenorum Patrum; at tamen (ut decuit Apostasiæ jam regnantis duces) propter tam leves causas ingentes adeò Tragoedias mutuò excitârunt, & juxta apostasiæ genium Post-Nicenis, Ante-Nicenis, Posteriores Prioribus semper deteriores evaserunt. Satis est
contra

contra D. B. & modernos Homo-ousianos; si priores illi senserint τὸν λόγον fuisse *media natura & inferioris*, atque eatenus fuisse Arianos, prout Ariani apud nos jam habiti sunt. Hic pedem figo, ideoque fusiùs de Clementis προσεχέσῃτη differui.

Porro videntur ex loco Clementis citato, duæ numero naturæ colligi; nam una numero natura non potest esse sibi conjunctissima; neque tamen in angustias redactus est D. B. nimirum responso ejus ut jam audivimus facilis est & ubique paratissima, viz. φύσις & εἰςία significant quandoque *personam*, p. 182. & *Hypostasis* significabit, quandoque (nempe quando opus erit) *essentiam*; atque ita rotundè respondet edoctus à D. B. editor Origenis *de oratione*, ad locum ubi Origenes expressè dicit Patrem & Filium non habere eandem essentiam. Atque ita etiam (ut videtur) loquaces Græculi, linguam habuerunt & linguam, ipso Hieronymo Latino, sed linguarum magistro, nesciente, an tres diceret *Hypostases*, necne. Vide Epist. ad Damasum. Videamus igitur, si placet, alia loca in Eusebio, quæ naturarum diversitatem ostendunt. Legamus imprimis locum à D. B. citatum.

P. 479. Ab Euseb. H. E. c. 2. l. 1. ubi Eusebius loquens de Angelo qui ab Abrahamo adorabatur ut Deus & Judex, ita scribit, εἰ γάρ, &c.
 “ Nam cum ab omni ratione alienum sit, tum ut
 “ ingenita & immutabilis Dei *Omnipotentis* natura,
 “ in speciem hominis convertatur, & creaturæ
 “ alicujus phantasmate oculos intuentium fallat,
 “ tum ut scriptura quidquam hujusmodi falsò
 “ confingat; Deus ille & Dominus, qui judicat
 “ omnem terram, & facit judicium sub hominis
 “ specie apparens, quisnam alius appellari possit
 “ (quan-

“ (quandoquidem de primo omnium autore, hæc
 “ accipere nefas est) præter ipsum quod ante om-
 “ nia substitit *Dei Verbum*?

Jungamus autem huic loco duos alios illi germi-
 nos in *Demonstr. Evangel.* l. 5. c. 9. “ Præterea ne
 “ Patrem quidem Deum hunc fuisse putandum
 “ est, qui hujusmodi verbis indicatur: Dicere
 “ enim id mutari, quod Divinum, & figurari in
 “ speciem & formam hominis, neutiquam pi-
 “ um est: superest ut confiteamur illum fuisse *Dei*
 “ *Verbum*.

Et c. 20. “ Quî autem fieri potest ut supre-
 “ mum Deum & eum qui est ultra omnia, im-
 “ mutabilem utique & ingenitam essentiam, ani-
 “ ma induta corpore & oculi mortalium intaiti
 “ sint. His adde Novatiani illa, c. 26. in Gen.
 16. “ Sed absit Deum Patrem Angelum dicere,
 “ ne alteri subditus sit, cujus Angelus fuerit.
 “ — Filius quoniam Patri subditus & adnuntia-
 “ tor paternæ voluntatis est, magni Consilii An-
 “ gelus pronuntiatus est. Denique adde verba
 Patrum Antioch. apud Socrat. *adversus Paulum*
Samos. “ Nam Deum univerforum impium sit,
 “ Angelum dici credere. Jam libenter scire vel-
 lem, quomodo ab omni ratione alienum sit, ne-
 fas, adeoque impium, dicere Deum summum
 Patrem apparuisse, nisi Pater præstantioris esset
 naturæ quàm Filius, quem apparuisse, pi-
 um est credere? Certè quicquid D. B. crediderit quoad
 identitatem essentia, res tandem eò venit, eam-
 que ita tractat per distinctiones suas, ut Arius nullo
 jure blasphemator audire mereatur, apud eos qui
 D. B. orthodoxum reputaverint.

Sed audiamus quid D. B. respondet ad locum
 citatum, viz. “ Quòd verba primâ frontè præ
 “ se

“ se ferre videntur Filium, qui visibili specie olim
 “ apparuit, reverâ alienæ esse à Patre naturæ,
 “ hoc est finitæ atque mutabilis.

Resp. Accipimus quod largitur in erroris nostri (si D. B. placet) excusationem: sed reverâ verba Eusebii apertâ fronte præ se ferunt Filium non esse Deum Omnipotentem vel Supremum Deum; nimirum in primo Test. ait, *Dei Omnipotentis*; & in secundo, *supremum Deum*.

Sed præterea verba Eusebii videntur reverâ supponere diversas naturas; unam immutabilem, mutabilem alteram, quocunque demum sensu hæc mutabilitas accipienda fuerit: Neque obstat quod D. B. ostenderit Eusebium alibi dixisse essentiam Filii esse immutabilem, eumque fuisse Omnipræsentem; quæ intelligi possunt comparatè ad meras creaturas, & sensu temperato, *pro modulo derivationis*, ut Tertullianus loquitur, uti postea ostendemus. Neque enim necesse est hîc totalem intelligere mutationem, sed talem, qualem Deus Omnipotens, qui est ex se, & in se immutabilis, pati non potuit: Imò sufficere potest vel species mutationis, dummodo Deus Summus vel speciem istam ferre non potuerit: Ne dicam quod si Eusebius alibi dixerit, Filium esse prorsus immutabilem, & æquè atque Patrem, necesse est ut sibi met ipsi & aliis Patribus contradixerit; & quid ni? Quandoquidem D. B. ait in p. 483. Augustinum de hac ipsâ re loquentem sibi ipsi contradixisse, idque ut sæpè solet. Verum enimvero, quod ad Eusebium attinet, qui velit consulere librum quintum *Demonst. Evang.* nostrum sensum & sententiam reperiet, in omnibus ferè capitibus istius libri, iisque consentanea quæ habentur in libris de *Ecclesiasticâ Theologiâ*; quos

quos toties laudat Socrates Schol. ubi etiam duorum tantum meminit, viz. Patris & Verbi, omisso Spiritu Sancto quem inter creaturas reponit in iisdem libris. Tandem quia D. B. respondere non potuit, distinguendo inter Essentiam & Personam, respondet, per *Oeconomiam*; quasi indecorum fuisset Patri apparuisse. Et quare, quæso, si superioris naturæ non fuisset, Origine Trinitatis nihil interim realis præcellentiæ præstante Patri, qui etiam vivâ voce se audibilem præstitit in Christi Baptismo? Sed certè verba Eusebii præ se ferunt, quasi non loqueretur solum de eo quod fit per *oekonomiam*, verum etiam per *Naturam*, in quâ ista *oconomia* fundatur; atque ita ait in c. 18.

“ Quum visibilem illum faciunt qui *Naturâ* invisibilis est. Atque ideò condescendere nequit ad id quod naturæ illi adversatur. Hæc de φύσει acceptâ pro *Essentiâ* & *Personâ*. Eodem modo apud D. B. 340. 25. γεννητον idem erit, quod γένόμενον; & ut respondeat ad (πρωτοκλής nostrum) in p. 591. B. κλῆσις idem significabit quod γεννητός, D. B. 148. 20. Pariter verbum (ἐποίησε) fecit, in Clem. 644. A. idem erit quod genuit. Dicitque porro lepidè, in rei illustrationem, nos Anglos dicere solere, nos sacerdotes etiam ποιῆν *liberos*; quod fateor me nunquam antea audivisse: De Gallis audivi; sed hoc leviculum. Quare igitur adeò cavent, in Symbolo Niceno, ne dicant ποιηθέντες? D. B. vult nos probare Filium esse *factum*, ποιηθέντες; producimus ipsissimum verbum ex Clemente (ἐποίησε) & ex Tertull. adv. Prax. 11. “ Illum sibi Filium fecisse Sermonem suum; Num illi jam satisfactum erit? Nihil minùs. Dicat ergo ille pro (ἐποίησε) dicat (inquam) ἐγέννησε; Dicam ego pari privilegio, hoc contra me nihil

nihil facere; nam *genuit* idem est quod *fecit*, & veriùs! nam omne genitum est factum non contra: Dein

D. B. allegat ex Clem. p. 68. “ ὁ θεῖος λόγος, ὁ φανερώτατος ὄντως θεὸς ὁ τῷ δεσπότην τῶν ὅλων, ἐξισωθεὶς ὅτι ἦν υἱὸς αὐτοῦ, καὶ ὁ λόγος ἦν ἐν τῷ θεῷ ἐξισωθεὶς, *exaquetur*, vis argumenti sita est in hoc verbo.

Respondeo, primum in genere, nullam esse necessitatem, ut intelligatur omnibus numeris absoluta æqualitas, nempe *in sensu inteso*, cujusmodi dogma Athanasianum requirit; est autem id D. B. vitium frequentissimum, quòd premit verba, ut emungendo exprimat id quod Authores nunquam intellexerunt: Sufficit iis æqualitas respectiva, comparatione factâ cum reliquis creaturis. Deinde D. B. non accipit ab Authoribus, sed vel in patrocinium causæ suæ, vel per necessitatem adactus, ad eos affert, quod hæc æqualitas intelligenda est, respectu non *Persona*, sed *Natura divina*, distinctione diu post illos Authores denatos, fabrefactâ. Ideoque D. B. facillè mutat Personam in Essentiam, & Essentiam in Personam. Revera æqualitas est inter duos tam Essentiis quàm Personis distinctos; Aliter quoniam D. B. tenet unam *numero* essentiam divinam, diceret potiùs Patrem & Filium, *eosdem* esse, respectu essentiæ divinæ ejusdem, quàm *æquales*: Et quare, quæso, sit inæqualitas, quoad *personas*, non quoad *naturas*? O quam inæquales & viles sunt hominum alii præ aliis, qui cum illis eandem habent specificam naturam! Præterea quoniam D. B. agnoscit superioritatem & inferioritatem, *majoritatem* & *minoritatem* quoad Personas, inde exurgit tantum respectiva, non absoluta æqualitas; & quoniam

niam alibi D. B. fatetur solum Patrem esse Summum Deum aliquo respectu, viz. resp. Originis, ita ut Pater sit *causa*, & *auctor* Filii; Patrique hîc assignat ἐξοχλῶ, & prærogativam ut & alibi auctoritatem, è contrâ Filio minoritatem nempe ut Filius erat; ita tandem Filius ut Filius non erit Summus Deus: & D. B. erit *Autotheorum* judicio semi-Arianus, i. e. semi-blasphemus. Respondebo jam distinctè ad partes Testimonii à D. B. citati, & ostendam illud plurimum facere contra D. B.

1. ἑξισωθεὶς, i. e. *exæquatus*. Exæquatus est, q. d. factus æqualis, & minus significat, quàm ἴσος, cujus Neutrum plurale Poeticum *adverbiascens* ἴσα, usurpatum à Paulo & Christo applicatum, significat similitudinem (fatente Reverendo Pearsono in Symb.) quod etiam demonstratur à cognatis vocibus, Phil. 2. viz. μορφῇ, ὁμοιωµατι, χήµατι. Hoc alibi pluribus demonstravi, & integram paragraphen Paulinam multa argumenta suppeditare adversus *Homo-ousianos* horum dierum. Sed proculdubio Veteres sententiam suam de coæqualitate ex textu Paulino malè intellecto mutuati sunt.

2. Clemens ἐν τῷ distinguunt τὸν λόγον à Patre, quasi τῷ δεσπότῃ τῶν ὁλῶν; quæ verba Patri ἔδοχλῶ & prærogativam asserunt, fatente D. B. i. e. inquam ego, Filium non esse Summum Deum.

3. Ratio è Clemente assignata, & à Sandio allegata, viz. quia est Filius Dei, idem probat; est enim omnis Filius quâ scilicet Patre suo minor; nec gentes ad quas scribit Clem. rationem hanc aliter intelligerent: (ad quam rationem Sandii D. B. nihil respondet) Neque id prorsus negaverit D. B. sed in suam sententiam quoad naturam divinam vellet

vellet pertrahere. Esto! modò intelligatur natura προσχεσάτη, *propinquissima*; & ita ut non introduxerit duos Deos.

4. Distinguit Clem. Filium à τῷ Θεῷ cum Articulo, ex ipsius Clementis sententiâ, ἐξοχλῶ significante; id est Filium non esse Summum Deum. Citat etiam D. B. p. 144. ἐν γὰρ ἅμφω ὁ Θεὸς: simile habetur in aliis Patribus; sed responderit Tertullianus, adv. Prax. c. 22. “ Non quoad singularitatem, sed unitatem, similitudinem, conjunctionem, dilectionem: Et quomodo Tertullianus aliam unitatem teneret, qui in eodem Libro sæpiùs vult Filium esse tantum *derivatam portionem paternæ Divinitatis*? Responderint etiam Ariani citati à D. B. p. 266. 24. “ Adeò ut personis quidem tres sint, τῇ δὲ συμφωνία ἐν. *Consensu autem unum*. Vide p. 103. l. 22. Et ita Conc. Antioch. Socr. 1, 2. c. 10. D. B. p. 145. Clem. 517. novum producit Testimonium, viz. ἰησοῦν τὸ παντοκράτορικῶ θελήματι. Hæc D. B. transfert: *Omnipotente suâ voluntate quæ potiùs transferenda sunt; qui Omnipotentis voluntate*: Et ita verba facerent contra D. B. Nimirum D. B. addidit de suo (suâ) cui nihil respondet in græco, & quoniam (θελήματι) toties in Clemente Dei voluntatem respicit; & mox D. B. 147. 18. jungitur cum παντοκράτορι, viz. θελήματι παντοκράτορι. P. 147. D. B. inducit Petavium objicientem Clem. p. 537. “ ὁ μὲν ὅν θεὸς ἀναπόδεικτον — Deus quidem sub demonstrationem non cadit, adeoque sub scientiam; “ Filius verò Sapientia est & Scientia & Veritas, “ & quæcunque cognata sunt istis; proinde demonstrationem habet & enarrationem. D. B. vult sensum esse Deum per Filium revelari; sed malè;

malè ; opponis enim hîc Deum (κατ' ἐξοχῶν), intelligens Patrem, quod facit contra D. B.) Filio, tanquam incognoscibilem, cognoscibili ; quod & alii faciunt. Novatianus dicit, c. 31. " Si Filius esset æquè incomprehensibilis atque Pater est, duos fore Deos. Neque tamen negaverim, Filium etiam incomprehensibilem esse suo genere, & pro *modulo derivationis*, ut Tertull. sed nunquam ut paribus passibus Pater & Filius irent, æquatione factâ, ut ibidem loquitur Novatianus ; vel ut in eodem halitu uterque diceretur incomprehensibilis, ut fit in Symbolo quod vocant Athanasianum. Lactantius in loco pro nobis citato, l. 4. c. 6. vocat Filium *incomprehensibilem* ; sed Adversarii intelligere nolunt distinctionem inter *sensum intensum* & *sensum remissum*.

Idem Novatianus ibidem ait, " Si Filius invisibilis fuisset, cum invisibili collatus (sanè optima collatio fit per φῶς προσεχέσθῃ) " par expressus, (quid ! an Filius impar Patri ? Ergo non summus Deus, qui ex sententiâ Novatiani est extra comparem) " duos invisibiles ostendisset, & ideò duos comprobâset & Deos. Hæc nobis usui erunt postea. Quoniam autem D. B. veretur ne tandem Joannes Arianus audiret, Joh. 1. 18. *Deum nemo vidit unquam* : id non est metuendum nobis, qui scimus Joannem non tam propè ad *Athanasianismum* accessisse : Interim D. B. optimè novit Veteres usos esse textu illo Joannis ad distinguendum Patrem à Filio, tanquam Deum invisibilem à Filio visibili.

Seçt. 3. p. 316. D. B. allegat ex Clem. Protrept. Cl. p. 74. 75. " αἰδιόϛ στῶν ἰσοϛ ἐς ὁ μέγας ἀπ-
 " ρερεϛ, θεϛ ἐν ὁ τῶ αὐτῶ κ' πρὸς τῶς ; *unius et-*
 " *am Dei*, qui idem & ejus Pater est. Miror
 H quare

quare D. B. allegaret hæc verba, quæ multis modis contra eum pugnant ; nam imprimis Clemens appellat Christum nomine *Jesu*, quod ei proprium erat, *quâ homo erat* ; deinde loquitur de Christo tanquam Pontifice ; sed Summus Deus Pontifex esse nequit, qui nempe homo esse debet, Heb. 5. 1. 1 Tim. 2. 6. & multò minùs ab æterno : Quanquam D. B. vult Christum fuisse Mediatorem ante incarnationem ejus. Papæ ! Sed video D. B. non intelligere summum Sacerdotium Domini nostri Jesu Christi, ideòque in præsentia, nolo eum nimis exagitare. Denique in ultimis verbis ostendit Clemens, l. 4. se credidisse solum Deum Patrem esse unum illum Deum. Quid clarius ? Legantur ultima verba sine commentario, θεὸς τε ἐν ᾧ τὸ αὐτὸ καὶ πατὴρ. Neque attributum αἰδίου militat pro D. B. potest enim tam sumi à parte post (ut aiunt) quàm à parte ante, quùm tantùm bis reperitur in novo Test. Ita sumitur Judæ, v. 6. θεομοῖς αἰδίοις ; veluti *gualam*, apud Hebræos. Lactantius de Opificio Dei, c. 17. “*Anima humana est æterna. Et sic hoc loco accipi debet, ubi loquitur Clemens de Sacerdotio Christi, Heb. 5. 6. εἰς ἡρῆς εἰς τὸ αἰῶνα* : Nimirum splendor unius vocalæ, viz. (αἰδίου) allexit & inescavit eum, qui ut vim suavissimæ illius vocalæ non amitteret, totam sententiam in suam ipsius perniciem devoraret : Factum similiter in ultimo Testimonio D. B. p. 318. à me, pro nobis citato (in Clem. 703. A.) tanquam gigantesco, ut putabam, ἐξυπηρετῶν, &c. Nam certè citius ignis & aqua concordabunt, quàm Summus Deus & ἐξυπηρετῶν : sed deceptus est D. B. ἐκὰς splendidiore, viz. ἀνάρχος γενόμενος, *sine principio existentis* : Verum id non est *sine principio genitus* voluerunt

luerunt enim (ut jam ante ostendi, & idem postea pluribus ostendam) Veteres Philosophi Christiani, Filium aliquo modo in Patre extitisse ab aeterno; sed ne quisquam sentiret & eum ab aeterno *genitum* esse, diligentissimè & expressè caverunt. Orthodoxa ne fuerit an secus istorum Philosophorum Theologia, ego nullus curo, neque utrum consenserint secum vel cum veritate; sum ego mei ipsius causâ sollicitus. Scio ut Reverendus Josephus Medus ait (de Augustino & Chrysostomo, &c.) quòd Aaron sacerdos conflavit vitulum aureum, i. e. ut puto, mystico sensu, Pontificatum Romanum; & foemina decepta, à subtili serpente, comedit de arbore scientiæ Boni & Mali, i. e. humanâ Philosophiâ, fructu illo vetito; scio me (non dicam probare sed &) demonstrare posse, plus esse mysterii, ad secula post Apostolicum propheticè pertinentis & latentis sub cortice Historiæ vet. Test. quàm ut intelligatur adhuc, stupiditati & ignorantiae horum dierum conveniat. Ut redeam ad D. B. qui ex verbis Clementis immediatè præcedentibus, confirmationem ante dictorum à se petit, viz. p. 317. " Quia nemo impedire ipsum possit præter Patrem. Sæpè observavi D. B. loca producere audacter, & quasi liberrimè & sponte sua, quæ tamen plurimum faciunt contra dogma Trinitariorum; quia nimirum novit ea bellè nota esse adversariis suis, & ab iis productum iri. Callidè igitur eis prævenit, & loca citat per Anticipationem, quasi nihil vidisset in iis contra suam sententiam. Certè locum jam citatus apertò Marte pugnat contra D. B. Imponitur enim Patrem potuisse impedire Filium, idèoque Filium Summum Deum non esse: Nam vel minimum *latere* dimi-

nutionis consistere nequit cum supremâ Deitate. Novat. c. 4. " Deus enim quicquid esse potest, quod Deus est, summum fit necesse est ; summum autem quicquid est, ita Deum summum esse oportet, dum extra comparem. Vide Geminum in Tertul. *contra Marcion*. l. 1. c. 2.

Jam tandem ut concludam hanc Clementis Vindicationem, si concederem doctissimo viro D. B. utrumque tum τὸ ὁμοῶσιον tum τὸ συναιδιον, quamvis id quidem satisfecerit titulo libri ejus & defensionis Concilii (fortè plusquam satis, quoad συναιδιον) non tamen D. B. partibus suis satisfecisse censendus esset ; nam quicquid Titulus libri præ se fert, manifestum est D. B. ubique tela sua dirigere adversus Unitarios, quatenus negant Christum esse Summum Deum, & eandem numero essentiam habere cum Patre ; quæ nisi crederet D. B. (qui Eusebium tantis laudibus effert) etiam & ipse ab *Autotheis*, & aliis Catholicis, hæreticus audiret ; quemadmodum à Zelotis quibusdam audire possit Semi-Arianus, qui nempe nullam ne minimam inter Personas inferioritatem vel minoritatem, ab ordine, ullo respectu inferri credunt : Quoad Veteres quosdam idem refert D. Dallæus, l. 2. p. 116. l. 1, & 5. Meritò igitur & fortassis consultò D. B. Adversarios suos fortiter adeò calumniatus fuerit, ut *Autotheorum* & Zelotarum invidiam declinaret. Non (inquam) partibus satisfecisse censendus est D. B. Certum est enim (quod Curcellæus fusè probat) fuisse *Homo-ousianos*, qui tenuerunt essentiam eandem specificè, & alios *Homo-ousianos*, qui æternam τὴν λόγον Divinitatem crediderunt ; neque tamen Christum fuisse summum Deum, sed mediæ cujusdam naturæ : Atque ita sensit Alexander Episcopus ipse, cujus Pres-

Presbyter Arius erat, ut Schlictingius contra Meisnerum ait, p. 144. Quod attinet ad infinitum circulum cuius D. B. meminit, p. 317. & obscuritatis ipse accusat, ut obscurus est, ita obscurus per me licet permanferit. Ita tandem, non adeo multis spero me Clementis Testimoniis plenè & dilucidè satisfecisse; quæ primo loco & accuratius examinavi, quia tam mihimet ipsi, quàm D. B. videtur omnium Veterum proximè ad *Homo-usianos* accedere, & quia ista huic novæ Dissertatiunculæ occasionem præbuerunt. Progredior ad Justinum, ex quo p. 358. D. B. p. 108. l. 31. citat, “ Non ut Solis lumen nomine tantum numerari, verum numero aliud quiddam esse, ἀλλὰ ἕ
“ ἀριθμῶν ἑπὶ τὸν τι ἔστι. Nimirum non vult Justinus, ut similitudo luminis, per omnia quadraret, sed ita tamen ut verbum per se esset subsistens Persona, ut in *Ante-Nicenisimo* ab Eusebio ostensum, vid. Euseb. *de Demonst. Evan.* l. 5. c. 5. quæ nullo dubito quin Justinus intellexit, tam de *Essentiâ*, quàm de *Personâ*. Neque enim distinctio illa (ut paulò ante monui) tum erat in usu aut inventa: D. B. autem intelligit, “ Filium *numero* seu
“ *Personâ* alium à Patre, sed neutiquam *Naturâ*
“ diversum; quippe qui ex ipsâ Dei essentiâ
“ genitus sit, ac proinde Filius ipsi consubstantialis. Quòd ne D. B. crudè tantum asserere videretur, similitudinem alteram accersit in auxilium, viz. productionem ignis ab igne ejusdem substantiæ: Verum satis est Justino, si Essentia Filii sit divina, i. e. θεοεικέλης, ὁμοιοῦς, προσεχέσῃ: Nam si similitudo nimis pressèurgeretur, Filius non haberet eandem *numero* essentiam cum Patre, ut neque germen (quod sequitur in Justino) est idem *numero* cum plantâ vel gene-

rante. Quod ad loca Scripturæ citata spectat; Psal. 45. v. 6. & Hebr. 1. iis alibi satisfacimus, & Responsiones ab Unitariis peti possint.

P. 115. D. B. allegat ex epistolâ Justinî *ad Diognetum*, multa magnifica de Christo dicta, viz. " Quod illi astra obtemperant, &c. quibus omnibus Clementis *προσεχέσεται* abundè satisfacit: Justinus etiam vocat Christum *τεχνίτην. καὶ δημιουργόν τ' ὅλων*. Resp. Hoc non esse enuntiatum de Filio simpliciter, & tanquam causâ primâ vel primariâ, quemadmodum Pater sæpius dicitur *ποιητὴς τ' ὅλων*, sed secundariâ & ministeriali, de Filio utpote quem Pater ad id misit (*πέμψας*) & ut sequitur, *ὃ τῶς ἔργους ἐκτίσσει*: per quem Pater creavit. Hic urget D. B. " Sed non misit eum " *καθάπερ ὑπηρετῶν*, tanquam *Ministrum*, in maioribus literis. Responsio est facilis: vult Author ejusmodi ministrum, cujusmodi sunt Angeli & homines, qui terrena gubernant, &c. ut seipsum exponit; non servum serviliter servientem; est enim satis longum intervallum inter Angelum & Filium genitum ex essentiâ Patris, qui ergo habuit in suo genere & divinam essentiam, non *longè absistentem* à naturâ omnipotentis, sed tantum quantum requiritur ut non sint duo Dii, vel ita ut duo Moscovienses Fratres faciant unum summum Imperatorem.

D. B. p. 71. l. 26. negat Christum fuisse Dei *servum*, nisi propter Incarnationis dispensationem, & concludit Triumphans.

Quod erat demonstrandum, quum ipse D. B. vult Christum fuisse Mediatorem ante Incarnationem; & Isa. c. 42. 1. ait, *Ecce servus meus*. — Num Patres hunc & alios ver. Test. locos de Christo tantum post Incarnationem intellexerunt,

runt, vel unquam negârunt ante Incarnationem Christum Deo Patri *ministrâsse, ejusque mandatis fideliter paruisse?* Dixerit fortè D. B. se non dixisse *ante*, sed propter Incarnationis dispensationem. Fortè : ergo & Mediator erat ὁ λόγος ante mundi Constitutionem ; Mediator, hoc est Sacerdos, Propheta & Rex Populi divini. Quid ! potuitne Christus ministrare & servitutum servire, sponte suâ, non coactus ? Sic enim concionantur in Phil. 2. hoc est, Deus sponte suâ potest non esse Deus ; nempe propter dispensationem voluntariam, ante Incarnationem (servitus enim non eum dedecuit, modò res ipsa per se fuerit possibilis). Supponit igitur D. B. dispensationem voluntariam (quam an vult esse partem humiliationis τῷ λόγῳ nescio) propter mundi veteris creationem ; nam de hac non de nova creatione loquuntur Patres, quando de *ministrando* loquuntur. Certè ego non satis mirari possum cur D. B. adeo sibi congratularetur de voce (ὑπὲρ τῆς) negatâ de Filio à Justino (si illa Epistola Justiniani est) quam centies ille de τῷ λόγῳ & ante nativitatem Christi enuntiavit ; idque D. B. tam benè novit quam suiipsius nomen. Sed reprimo me : quare mirarer ego si D. B. id lucrari possit, viz. quod Justinus, negando ὑπὲρ τῆς, negaret Filium esse creaturam. Forte ita ! Nempe non ita prorsus ut Angeli sunt, qui non sunt ex substantiâ Dei geniti : sed retorqueo argumentum ex celebratissimis scriptis γνησίς, sine dubio, Justiniani, ubi Filium affirmat ὑπὲρ τῆς ; ergo & creaturam esse. Sed bene habet quod *Fons & Origo* tam facilè solvet sexcentos hujusmodi nodos. P. 261. 12. & vide p. 445. ubi agnoscit ὑπὲρ τῆς, sed pro more suo, facile se extricat ab eo quòd priùs ὑπὲρ τῆς negaverat ; & benè

habet quod nos scimus Apostolorum neminem, uspiam hujus *Originalitatis* meminisse, sed hominem Jesum Christum, & omnia ejus ad Deum tanquam Originem & Caput Christi referunt. Id verò libenter scirem, quare D. B. non scripsit prima verba hujus Testimonii in grandiusculis literis, viz. *ὁ αὐτὸς ὁ πατὼρ γενέτωρ*, i. e. *Ipse Omnipotens & omnium Conditor invisibilis Deus*, &c. Adeò nullam causam D. B. gloriandi habuit de hoc loco, quasi medelam porrigenti (ut ait) locis illis *omnibus*, in quibus scriptor sanctissimus de Filio Dei loqui minùs honorificè videatur; *minùs honorificè*, accipimus confessionem ejus, & quòd alibi fatetur Patres non benè se expressisse; unde nos saltem excusabiles videamur, qui Patres non benè se exprimentes non benè intelleximus, ut D. B. videatur; nec mereamur stupiditatem, impudentiam, hæresin, blasphemiam, cum multis aliis maledictis, tanto fervore, tantoque cum furore roties nobis objici, quorum omnium D. B. Christo Domino est aliquando rationem redditurus; Matth. 5. 22.

Accedit ad locum à me in *Ante-Nicenisimo* (quem ibi vide) & aliis citatum, ab Apol. 2. p. 52. ubi Justinus videtur Angelos cum Spiritu Sancto tertio loco conjungere, indecorè admodum, si sensisset Spiritum Sanctum fuisse Summum Deum; & distinguit Patrem sub nomine *verissimi Dei*, à reliquis Personis, quod D. B. prætervidit quasi nihili faciendum; & satis habet excusare Justinum ab Angelorum invocatione, dum ipse D. B. invocat Spiritum Sanctum in publicis precibus, sine ullo exemplo vel præcepto in Scripturis, vel veteris Ecclesiæ praxi, saltem in solennibus conventibus, quicquid unus vel alter fecerit, ut

ut Justinus hic potiùs venerationem & cultum aliqualem exhibet, quàm formali oratione compellat; cui generalis aliqua optio vel venerabilis existimatio, vel æstimatio Angelorum ministerii causâ, satisfacere potest; atque ut cum Deo & Christo, suo ordine & sensu limitato jungantur. Vide D. Hammondum in Apoc. 1. 4. siquidem nemo dubitare potest quin Angeli coli possint & debeant cultu aliquali & sui generis.

D. B. conjungit Angelos, non cum σεβόμεθα, sed διδάξαντα, atque ita locum reddit: " Verum
 " hunc ipsum & qui ab eo venit, υἱὸν ἐλθόντα,
 " (atque nos ista & aliorum famulantium affimi-
 " latorumque bonorum Angelorum exercitum
 " docuit) Filium, & Spiritum Sanctum colimus,
 &c. Respondeo, separat D. B. non separanda, ordinemque absurdè perturbat: nam ut duram Parenthesin emolliret, primùm posuit (docuit) ultimo in loco, quod primum obtinet in græco, διδάξαντα ἡμᾶς ταῦτα, &c. tum etiam Filium sejungit ab ἐλθόντα, & cujus mentio imprimis facta est cum Patre; hîc illum introducit tandem post semilunulam, & immediatè conjungit Spiritui Sancto, ne Spiritus Sanctus in Parenthesi includi videretur, quem Justinus cum Angelis conjungit, quasi unus eorum esset & Præcipuus (ἡγμονικὸς) ut reverà est (quidquid Justinus senserit): neque repugnat ordo verborum (ut omnes nôrint); Christus ait, *Ego & Pater unum sumus*: num igitur Christus Patre major? Neque sufficientem rationem assignat D. B. ab ante dictis, viz. quod Christiani Christo confisi impuros Dæmones rejecerunt; nisi verba nostra illata fuissent immediatè per modum oppositionis, puta, in hunc modum, διδάξαντα ἡμᾶς ἀνοσίχθους δαίμονας; dein mox,

— ΤΟΝ ΥΙΟΝ ΔΙΔΑΞΑΝΤΑ ΗΜΑΣ ΑΓΓΕΛΩΝ ΕΡΑ-
ΤΟΝ. Vereor autem ne & sic etiam Spiritus San-
ctus Parenthesi includeretur. Sed quid opus est
verba Justinī torquere? Nam certum est idolola-
triam in Christianum orbem invec̃tam esse per
multos praelusivos gradus, & non sine omni melio-
rum Christianorum culpā. Quinetiam potuit
Justinus abripi nimium, ut obviam iret crimina-
tioni Paganorum, quasi Christiani Athei essent,
nec satis haberent Deorum. Hic sensus mihi vi-
detur suā sponte fluere, ex totius scripti scopo,
quem præterea extra dubium ponit Athenagoras,
qui Angelos similiter ob similem causam inducit.

Seçt. 3. c. 2. p. 311. D. B. dicit Petavium ex
Justino nullum locum proferre potuisse, aut certè
nullum protulisse, qui Filii τῷ συναϊδίῳ repugnat.
Resp. Si non produxit, at producere potuit;
num enim credibile est tantum virum, non le-
gisse, p. 284. B. “ ἀρχὴν πρὸ πάντων τῶν κτισμάτων,
“ Primitus vel in initio ante creaturas omnes, &c.

P. 215. ἀρχὴν πρὸ πάντων τῶν ποιημάτων, τὰ τ'
αὐτῆς γένημα ὑπὸ τῆς θεῆς ἐγένετο. *In initio ante
omnia opera, &c. ἀρχὴν pro ἀρχῇ: aliter πρὸ meli-
ùs abesset. Utcunque πρὸ πάντων causæ nostræ
sufficiunt, si intelligantur ut intelligi debent, &
ab omnibus istiusmodi verba intelligi solent.*

Mox D. B. insignem locum citat ex Apologîā
1. videamus. “ ὄνομα δὲ, &c. universalium au-
“ tem rerum Patri (num argumentum situm est
in his verbis? Certè ea supponunt potiùs Patrem
esse principalem) “ quia ingenitus est, nomen
“ impositum non est.

Hæc verba egregium argumentum suppeditant
adversus D. B. nam Filius genitus est; ideòque
habere Patrem se vetustiore potuerit, qui illi
nomen

nomen dederit : Annon (obsecro) omnes Patres id sibi jure vendicant ut Filiis suis nomina impo-
fuerint ?

Præterea Justinus Filio expressè nomen attri-
buit (licet paulo obscurioris significationis) cujus
etiam etymologiam exhibet, viz. $\chi\tau'$ τὸ κεχεῖσθαι
 $\kappa\epsilon$ κοσμήσαι τὰ πάντα δι' αὐτῆς τὸ θεὸν ($\chi\alpha\tau'$ ἐξο-
 $\chi\omega$) : quòd per illum Deus omnia conformaverit atque
ornaverit. Dein Patrem nomine τῆς θεῆς à Filio
signanter distinguit, & Filium tanquam ministe-
rialem causam inducit, δι' αὐτῆς.

Habemus etiam D. B. confitentem, c. 312. 15.

“ Quia & Christi nomen ejus Divinitati tribuit

“ Justinus. Mox D. B. producit similem locum.

P. 19. “ ὁ θεὸς ἀποστέλλων πρὸς τῆς ἐβραίων τὴν

“ μυστήριον, &c. Nullius meminit nominis, sed per

“ participium quoddam, unum se & solum Deum

“ arcanè ($\mu\upsilon\sigma\tau\iota\kappa\omega\varsigma$; fortè vult in ænigmate de quo

postea) docet ; “ Ego (inquit) sum existens ille.

Resp. Tertullianus *adv. Prax.* c. 17. Et hoc no-

mine Christum vocari posse vult, viz. Omnipoten-

tens, Altissimus, & qui est, quoniam multi di-

cuntur Filii & non sunt.

Ludit quidem Tertul. sed interim ostendit se

non credidisse, Filium esse τὸ ὄντα. Quomodo

jam probat D. B. Christum per τὸ ὄντα hic intelli-

gi : Imò quia p. 113. ipse Justinus sic exponit

illum qui apparuit è rubo ; & similiter alii per-

multi : credo ! sed certus sum me nuper, dum hæc

meditarer, legisse in Justino vel aliquo alio horum

Patrum, Filium repræsentasse Deum Patrem,

ejusque Personam sustinuisse ; præter Theophi-

lum quem vide, p. 100. A. “ ἀναλαμβάνων τὸ

“ πρῶτον τῆς πατρὸς — Assumit Personam Pa-

“ tris & Domini universorum, is venit in Para-

“ disum

“ difum ſub Perſonâ Dei. Quid clarius ? Quem-
 admodum reipſâ veriſſimum eſt Angelum, Dei
 Omnipotentis Perſonam ſuſtinuiſſe ejusque no-
 mine loquutum, non quaſi legatus eſſet, ſed ut
 Perſonam induens, veluti edocti ſumus à Sacris
 Scriptoribus, viz. ab Authore ad Hebræos, &
 Stephano, Act. 7. 38. idque ego demonſtravi in
ſeparato ſcripto, quod funditus evertit omnes pauco-
 rum horum Theologorum Platonicas ſpeculation-
 nes. Scio quidem hoc loco non quaeri, quid ve-
 rum eſt, ſed quid Juſtinus ſenſit : Agat igitur &
 oſtendat D. B. ubi Juſtinus in ſcriptis ſuis, ſine
 circumſtantiis vocat Filium abſolutè Deum, id-
 que loco Subjecti, & cum Articulo, ut hîc & in
 contextu. Sic ſtatim p. 19, &c. ἐπεὶ τοῖνυν ὁ θεὸς
 ἡπίστατος : ſciet, &c. ὁ θεὸς ἔφη : ὁ θεὸς ἀπετέλλων. In
 priore Patrem exprimit per τὸ πάντων πατρί, &
 apertè Patrem diſtinguit a Filio, ὁ υἱὸς ἐκείνους κο-
 μιῶσαι—δι αὐτῶν τὸ θεόν : Ergo per τὸ ὄντα intelli-
 git Patrem. Num poſſibile erat ut hi Patres,
 Patrem toties, imò toties & toties ſignanter Pa-
 trem, *Dei ſimplicis* nomine, Omnipotentis, Crea-
 toris, &c. appellarent, niſi ſenſiſſent illum habere
 Naturam excellentiorem. Si dixerit D. B. etiam
 Poſt-Nicenos, & nos etiam Trinitarios, ita dicere
 ſolere. Reſp. Quid ſi placet vobis, vobis metip-
 ſis contradicere ; etiam & in praxi Papiſtæ orant
 tres Perſonas meliùs quàm vos, neque tamen illi
 ſatis officio ſuo faciunt : Vos ita dicitis, quia vis
 veritatis id à vobis extorquet, quando non cogi-
 tatis de ſerviando *Hypotheſi*. Filius verò (inquit
 D. B.) eſt ὁ ὢν ; *exiſtens* ille, ὡς συνὰν ἡ γεννά-
 μεν. Reſpondeo D. B. turpiſſimè tum adde-
 re, tum auferre : Addit, dicendo, “ Ut Patri co-
 “ *exiſtens*, ex ipſo ab *aterno* naſcens. *Ab atero*
 non

non est in græco: Aufert; nam verba sunt, (D. B. p. 312.) ὁ λόγος πρὸ τῆς ποιμᾶτων, &c. Qui pro nobis faciunt, & prætermisit D. B. Jam quando hoc telum extorſi ex manibus D. B. illud idem in illum retorquebo, nam Justinus de Patre loquens, vocat illum εἷς ἢ μόνον θεόν, & quod αὐτὸς ὅστις μόνος, ὁ αἰὲς ὢν. Quæ verba D. B. p. 313. sic reddit. " Ipse enim solus est, qui semper existit. Unde obiter observare licet, quàm futilliter nugantur Sophistæ in Joh. 17. 3. dicentes non scriptum esse, *te solum esse verum Deum*, sed *te solum verum Deum*. Unde liquet etiam quòd nisi Patres turpiter sibi contradixerint, quando dicunt Filium semper cum Patre fuisse, intelligi debent ut ante dixi, saltem de comparativâ æternitate, i. e. longo intervallo; quale loquendi genus est valde familiare; sed de his plura postea. Observavi quòd D. B. solet quandoque citare loca propter solum *Dei* nomen Christo tributum, (quo nomine Christum appellari potuisse ostendimus supra ex Justino) vel propter solam ejus Sapientiam. Et Clemens Alexandr. sæpè similiter p. 534. γνῶσκον—*qui est cognitione præditus, jam Deus evaserit, dixi Dii estis & Filii altissimi*. Ostendat ex Justino vel ex quovis alio Patre, Christum vocari Deum *super quem non est alius Deus*, vel cum simili Periphrasi, quòd Justinus expressè negat sæpè, & multis contrarium probat in *Dial. cum Tryph.* in ipsissimo loco ubi probat Christum esse Deum; quod D. B. probè novit, sed prætermittere visum est, ut causæ suæ conducibilius. Denique videantur verba Justinì, quorum Eusebius meminit, l. 4. c. 18. ab Irenæo, l. 4. c. 14. " Quoniam Justinus ipsi quoque Domino non credidisset, alterum Deum annuntianti præter Creatorem:

“ torem: Cypr. *ad Pomp.* cujus Dei? Creatoris?
 “ intelligit Patrem. Atque ita in uno Testimo-
 nio habemus tres egregios testes. Juxta D. B.
 sententiam potuit Christus, nullum alterum De-
 um annuntiâsse præter seipsum, vel præter Spiri-
 tum Sanctum. Si hæc sit vestra Theologia, sit
 anima mea cum melioribus Theologis. Superest
 objectio una cujus mentionem feci in *Ante-Nice-
 nismo*, desumpta ab *immesitate & invisibilitate Dei*,
 quam D. B. fatetur ingenuè: *fatetur, fatetur*, ut
 alibi loquitur, non modo à Justino, verum etiam
 à reliquis Patribus duci posse. & esse vindice
 dignissimam, p. 462. (& iudice statim ut spero).
 Etiam vel hinc videamur nos excusabiles; fatetur
 enim seipsum ad hunc lapidem olim offendisse,
 quem proinde ut ab aliis amovere annittatur, offi-
 cii sui esse arbitratur. Audiamus hujus nodi
 Gordiani solutionem, quæ paucis verbis compre-
 hendi potest, viz. expedit hunc nodum *per as-
 sumptas species, per symbolicam & œconomicam præsen-
 tiam. Origo Trinitatis & œconomia sunt apud*
Trinitarios nostros duæ omnipotentes distinctio-
nes. Sed hîc D. B. non potuit recurrere ad Origi-
nem, vel principium petere: fugit igitur ad Œco-
nomiam.

Resp. Verum esse quod dicit, neque Patres has
 visiones aliter intellexisse. Tertull. *Prax.* c. 14.
 multis ostendit apparitiones has factas esse in æ-
 nigmatibus, in imagine, in speculo. Proculdubio
 Patres agnoverunt longè majorem Filii omnipræ-
 sentiam (id quod potissimum ex Clemente liquet)
 quàm apparitiones illæ, ut & ascensiones & de-
 scensiones illæ de quibus loquuntur, præ se ferre
 videntur: Veruntamen iidem Patres præ primis
 solliciti erant ut Patri tanquam summo Deo præ-
 rogativam

rogativam assererent, tum quoad *naturam* tum quoad *attributa & operationes*; (nam in his omnibus apud Patres erat etiam *sensus* tum *intensus*, tum *remissus*; vel ut Novat. ait, tum *profusus*, tum *temperatus*: Quàm rectè Philosophati sunt, id ipsi viderint) adeoque ut senserint immensitatem Dei Omnipotentis, Filii & Spiritus Sancti immensitati præstare & transcendere: (quanquam fortè non longè, siquidem natura Filii erat *προσσεχέσθην*, ut Clem. vel *non longè absistens*, ut Irenæus; & *prima virtus* post Patrem, ut Justin. quem solum *sensu profuso*, ut immutabilem & æternum à Filio distinguit, p. 61.) at verò in tantum transcendere, ut Deus Omnipotens neque ascenderit, neque descenderit, sic neque apparuerit neque apparere potuerit in loco, ad eum modum quo Filius apparuit, ne vel ænigmaticè. Nempe judicabant id consistere non potuisse cum summâ & profusâ ejus attributorum *ὑπεροχῇ*; idque non propter indecentiam aliquam, ut D. B. ait: (quanquam fortè quod Tertullianus ait, *se credere non potuisse summum Deum in uterum mulieris descendisse, etiam si scriptura ita dixissent*, talem evasionem patiatur) neque quia Pater est *Fons Trinitatis*: Quid enim fons spectat ad motum localem, nisi lavandi aut potandi causâ? Oeconomia symbolica non potest mutare attributa divina, atque ut non dedecuit Filium, sic neque dedecisset nec dedecuit Patrem. Sed ut inutiles reciprocationes præscindam, & rem in compendium redigam, Patres harum causarum mentionem non faciunt: siquidem Patres ineffabili Dei supereminentiæ toti intenti sunt, & inter reliqua *diacritica* attributa quæ simul congerunt, prout in *Ante-Nicenisimo* ostensum, volunt ut Deus per naturam suam solus sit & *ἄρξεντος*, idque abso-

absolutè, sine ullo respectu ad apparitionem, five in ænigmate five non : Apprimè autem observari merentur illa Tertulliani verba, & minio notari *Prax. c. 14.* “ Consequens erit, ut invisibilem
 “ Patrem intelligamus, pro plenitudine majesta-
 “ tis; visibilem verò Filium, pro *modulo derivationis.*

Solebant Veteres comparare Patrem Soli, Filium Solis radio. Pergit igitur Tertullianus;
 “ Sicut nec Solem nobis contemplari licet, quan-
 “ tum ad ipsam substantiæ summam, quæ est in
 “ coelis; radium autem ejus toleramus oculis
 “ pro temperaturâ portionis quæ in terram inde
 “ porrigitur.

Substantiæ summam & portionis ait : profectò nisi sit aliqua substantiarum differentia, viz. Patris & Filii, stulta est omnis hujusmodi ratiocinatio; & sanctè profiteor me per totam vitam meam, nunquam vidisse majorem alicujus Authoris contortionem, quàm hîc illi faciunt qui Tertullianum Orthodoxum Trinitarium esse volunt : Annon præstiterit dicere Tertullianum Montanistam jam fuisse, ut revera fuit; nisi veriti fuerint, quales existimarentur habere avos & proavos, qui ipsos tulerunt progeniem vitiosiore. Nollem mihi verba dari (fateor) sed libenter scirem, quid in *esse reali, Originatio* illa, pro quâ D. B. adeo acriter contendit, confert ad Personam Patris, præ Personâ Filii, ut Persona Filii esset oculis nostris tantò tolerabilior : Et fortè ita ut Spiritus Sanctus, quia Essentiam suam vel Personalitatem Filio etiam acceptam fert, visibilis esse possit sine ænigmate ? Quod dixi liquet etiam ampliùs ultra contradictionem ex iis quæ Tertull. habet, c. 15. ubi dicit, Paulum videndo tantum Christum, ferè excæcatum esse ; (ait enim, “ Neque ipse sine pe-
 “ riculo

“ riculo, luminis expertus est) qui si Omnipotētem vidisset, proculdubio etemplō mortuus esset : Et paulō ante, *quem nemo vidit hominum, nec videre potest exaggerans amplius. Exaggerans !* quid hoc est (obsecro) quod tanto hiatu promittit ? Pergit Tert. *qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibleē* : de quo & supra dixerat ; *Regi autem seculorum immortalī, invisibili soli Deo* : ut & contraria ipsi Filio adscriberemus, *mortalitatem, accessibilitatem*. Atque hoc modo Tertullianus assignat rationem quare alter videri potest, alter non potest. Mentionem hīc facit (ut dixi) *portionis Divinitatis*, cujus phraseos durissimæ D. B. hanc assignat rationem, p. 154. quia Filius non est omne id quod est Deus, est enim *unica tantum Persona* ; libenter eum roga-rem num Pater etiam est *portio Divinitatis*, quia non est omne id quod est Deus ? Est enim *unica tantum Persona*, sunt præter eum duæ aliæ : At Tertullianus vocat Patrem *totam Divinitatem* : Propter eandem rationem, alius ejusdem generis Theologus D. Sh. negat ipsum Patrem esse summum Deum : Quare igitur non semper invocant totam Trinitatem ? Nam quando invocant unam Personam, non invocant (ut videtur) Summum Deum : Utinam per Dei gratiam, aliquando saperent ad sobrietatem, neque inviderent imprudentes (spero, si id fieri possit) hominis Jesu Christi exaltati Divinitati, ex instinctu Diaboli, qui bellè novit quò speciosa hæc omnia ultimatè tenderent, viz. ut Jesum Christum Filium Dei, vera suâ Deitate spoliaret : Quicquid ab ipsis prætenditur, hoc est quod à Satanâ intenditur.

Jam si quis difficultatem moveret, vel diceret se non posse concipere, quomodo hujusmodi vir-

tutes & præsentia se habuerint, ut consistere possint, & ita ut una Persona sit in terris distincta ab alterâ in cœlis; distincta quidem sed co-hærens & non separata; oratum eum velim ut non desiperet, expectando à curiosis absurdorum dogmatum Authoribus, ut usque adeò in omnibus consentirent vel secum vel cum veritate. Certum est Tertullianum sæpe dixisse, *Filium fuisse Sermonem in principio*; alibi ait, *Prax. c. 5. Deum non fuisse sermonalem in principio*; dicit etiam, (ut D. B. notat) *secundam personam, aliquando separatam substantiam esse, aliquando non*: Discamus igitur nos ad Scripturas tanquam ad lapidem lydium & tanquam ad sacram anchoram, confugere, dum alii gaudent per Platonicas, sed aerias speculationes volitare; ad Scripturas, ad Christum, ad Apostolos, Patres illos majorum Gentium nos nosmet recipiamus; ibique videbimus, Filium Dei, Dominum nostrum dici & Deum & Dei Filium, propter alias rationes, quàm hi Platonici Doctores tradiderunt; qui non erant Scripturarum admodum periti, quas tamen abundè in scriptis suis citârunt, nihilque magis quàm loca ex Prov. 8. Ps. 2. Ps. 45. *cor meum eructavit bonum verbum*: & Ps. 110. *ante luciferum*, &c. Quas plerique ferè omnes viri cordati jam sciunt, aliud quàm illi vellent significare: Interim hoc ab illis lucramur, quòd Scripturas adeò frequenter citando, illas confirmant, quatenus planè ostendunt se illas ex suo cerebro non confinxisse, quas tam parùm intellexerunt.

D. B. accedit ad Athenagoram, quem in Indice reponit inter eos qui Filii æternitatem negâsse videantur (accipimus quod ultrò largitur) & videatur Athenagoras esse *Homo-onianus*. P. 27. *A. verba*

verba sunt, “ Tria quidem secundum *potentiam*,
 “ *actu* verò & *essentiâ* unum. Ita quidem (fateor)
 Trinitariis *Homo-ousianis* adstipulantur. Sed pro-
 culdubio D. B. vidit ultimam partem in græco
 non esse: Nihilominus D. Estwickius eam alle-
 gavit contra D. Bidlium, & fortè ea in proximâ
 editione, in Græcum transferri possit & imprimi:
 Unde videre licet, quàm parùm firma est argu-
 mentatio, ab uno vel altero verbo, vel sententio-
 lâ; imò sanè vix tuti sumus ab integrarum pagi-
 narum, quin & librorum suppositione. Vide
 doctissimum Dallæum *de usu Patrum*. D. B. ci-
 tat, p. 10. πρῶτον γέννημα εἶναι τῷ πατρὶ ὅχι ὡς
 γινόμενον πρῶτον γέννημα, *primam progeniem*, quæ
 verba τῷ συναδίσῳ, dupliciter adversantur, tum
 ut *Primus*, tum ut *Genitus Filius*.

1. *Ut Primus*: nam ut supra audivimus à Ter-
 tulliano, *nullus est ordo prioritatis in eternitate*: Ec-
 quidam ex ipsis adversariis à Pauli verbis, in
 Col. 1. 15. concedunt, Christum esse, inter crea-
 turas quæ ibi intelliguntur, numerandum; sed eum
 esse *Primum* vel *Primogenitum*. Tum,

2. *Ut genitus*: omne enim genitum initium ha-
 bet, (ideoque Pater dicitur *Ingenitus*, id est, No-
 vatiano, c. 31. *Originem vel Principium nesciens*)
 & id maximè quod genitum est per *voluntariam*
 generationem, ut Justinus ait, vel quando Pater
voluit, ut Veteres loquuti sunt. Frustra hîc dici-
 tur, si Sol fuisset ab æterno, splenduisset ab æter-
 no; nam magna est differentia inter generatio-
 nem rei permanentis atque subsistentis, & radio-
 rum Solis successivè generatorum; neque enim
 unus aliquis radius generari potuit ab æterno. At
 verò ipse D. B. hoc nomine culpat Athenagoram;
 fatetur enim D. B. generationem de quâ hîc agit

Athenagoras, non fuisse ab omni æternitate, sed intelligendam de generatione quam *Prolationem* vocant, paulò ante mundi Constitutionem; Quorsum igitur D. B. allegat hunc locum? Nempe propter verba sequentia ἄχ' ὥς γινόμενον, non quasi factum quiddam, in quâ clausulâ ferè tota ejus argumentatio consistit; reliqua sunt tantum expositoria, & ad evitandum tela Adversariorum composita.

Utut autem ille sæpè gloriatur de vi hujus vocis, vis tamen ejus omnis levi Spiritu diffabitur. Agnosco γινόμενον hoc loco significare factum, quod de Filio negat Athenagoras; ita quidem: Sed mox ipse Athenagoras seipsum exponit, viz. se loqui de tali effectiōe, qualis est τῶν ὑλικῶν συμπάντων, & Angelorum quos (ut D. B. notat) dicit γινόμενος, p. 27. Quod & non obscure innuit, p. 11. de Angelis pariter loquens, ad Atheismi calumniam propulsandam; ut de Justino supra monui. Vult igitur Athenagoras Sermonem non esse factum, i. e. ut reliquæ creaturæ, quarum nullæ ex essentiâ Dei productæ sunt. Quod igitur D. B. sæpius dicit de reliquis creaturis tanquam potentialiter in Deo, longè subsidit infra acumen D. B.

Ita etiam explicat seipse Athenagoras in Parenthesi, viz. “(à principio Deus (κατ' ἐξοχῶν) “ qui est æterna mens, habuit in se λόγον;) αἰδώς λογικὸς ὢν, id est, Sermo potentialiter erat in Deo respectu essentialis (Dei) Rationis & Sapientiæ, tanquam attributi, non distinctæ Personæ: Istiusmodi tria Principia, ipsi Sociniani nunquam negaverunt.

Athenagoras manifestè opponit γινόμενον τῷ προελθόντι; expressè (inquam) per discretivam ἀλλὰ;

ἀλλὰ; ἔχ' ὡς γινόμενον, ἀλλ' ὡς προελθὼν. Ergo
 προελθὼν æquipollet, & idem est quod τὸ μὲ γι-
 νόμενον; non autem opponit γινόμενον τῇ προε-
 λθῶσι alicui, qualem D. B. per somnium ex suo
 cerebro fingit ab æterno, quasi μὴ γινόμενον
 esset; ac si dixisset Athenag. (non quasi non ab
 æterno genitus); neque hujus rei in loco citato est
 vel vola vel vestigium. Neque aliunde id D. B.
 unquam probare valebit: sed reverâ D. B. planè
 coactus est, coactus est (inquam) duplicem ante
 mundum conditum Filii *generationem*, (rem inau-
 ditam & ὁμοδόξοις suis hospitem) statuere; ni-
 mirum unam propriè dictam ab æterno, ut hodi-
 ernorum Theologorum sententiam defendat; al-
 teram *metaphoricam* in *Prolatione* paulò ante mundi
 constitutionem, ne Patres Primitivos deferat, &
 ad unum omnes offendat: Quarum duarum *gene-
 rationum* D. B. meritò Inventor habendus sit; Et
 quid ni fuerit etiam duarum *Prolationum*, i. e. *Pro-
 cessionum* Spiritûs Sancti ante mundi constitutio-
 nem? Sed nescio quâ fretus Scripturæ autoritate,
 quæ de unâ tantum temporali Processione in diem
 Pentecostes loquitur. Patres Ante-Niceni adeò
 planè de generatione per *Prolationem* loquuntur,
 adeò constanter & uniformiter omnes, ut D. B.
 negare vel occultare nequiverit, qui ipse citat ab
Apol. Tertul. Prolatum & Prolatione generatum. Vi-
 de Theoph. p. 100. B. τὸν τ' λόγον ἐγέννησε προ-
 φέρον, hunc *Sermonem* genuit *prolatum*. Et Iren.
 l. 2. c. 48. " Quomodo ergo Filius à Patre pro-
 " *latus est*? Dicimus ei, quia *prolationem* istam,
 " *sive generationem*—generationem ejus inenarra-
 " *bilem* existentem nemo novit, non Valenti-
 " *nus*—neque Angeli, nisi solus qui *generavit* Pa-
 " *ter*, & qui natus est. Jam quis satis mirari po-
 test,

test, si Veteres tenuissent (ut D. B.) *Prolationem* ab æterno, quòd nunquam de eâ sub nomine *Generationis* loquerentur, sed semper de *metaphoricâ generatione*; & mirarer insuper si quis id unquam præter D. B. crediderit; nempe qui de *prolativâ illâ generatione* unquam audiverit: Non enim videntur nostri vulgares Theologi de *prolatione* ista vel fando unquam audivisse; adeò in officiis suis defungendis, semper de generatione ab æterno, perorant & disputant. D. B. igitur meritò sibi suum inventum gratuletur; neque ego miror quòd D. B. culpavit Athenagoram, sed quòd non pari jure culpaverit Patres Primitivos omnes. Ego verò culpo D. B. qui in p. 121. scribit, (ut Filius sit λόγος ab ipsâ mente paternâ, ab æterno existens & nascens): & nascens, contra mentem Athenagoræ; dixisset rectius, secundum Athenagoram, si inexistenciam aliqualem τὸ λόγος ab æterno, viz. *Potentialem* statuisset. Culpandus est pariter D. B. p. 344. l. 8. dum ait, Filium modo ineffabili, à mente & cogitatione Dei Patris ex æterno *natum* esse; id *natum*, non rectè dictum esse judico; sed quasi astutè suis ipsius verbis additum. Desinat utinam D. B. dictamina & inventa sua proponere, & saltem producat vel unum Patrem, qui loquutus est expressè de generatione Filii, ante ejus *prolationem* paulò ante mundi constitutionem. Ipse D. B. Eusebium, quem adeò laudat id negantem (p. 378.) citat: “ Nam priusquam
 “ *ἀκτῷ* gigneretur *δυνάμει ἥν ἐν τῷ πατρὶ ἔχεν*
 “ *τῷ*, &c. *potentia erat in Patre, ingentâ* quâdam
 “ *ratione*, cum Pater semper sit Pater, Rex item
 “ *semper* atque Servator & omnia sit *potentia*,
 “ *semper* eodem modo ac similiter se habens.

Papæ!

Papæ ! Quid jam agendum ? Sane corclama-
tum est penitus, nisi hæc ab impostore aliquo in-
trusa fuerint in Epistolam Eusebii ; qui tamen
plerunque fingere solent ad mentem temporum
& authorum, quòd ferè perinde est : Atat verba
Eusebii genium redolent ; & præter alia permulta
responderit D. B. ad integrum Eusebii librum
contra Marcellum, quem scripsit jussu Concilii
Constantinopolitani, ad Catholicam fidem de-
monstrandam. Ausim asserere me ex meipso in-
cidisse in sententiam quam proposui in *Ante-Nice-
nismo*, tanquam naturalem ; Petavium nondum
legi ; de Huetio quoad hanc causam nedum audi-
veram, antequàm sententiam ejus legerem in D.
B. Et quum ambo Catholici fuerint, credibile est
eos, vi solâ veritatis victos esse. Quod autem
D. B. Petavium miratur, quatenùs vult Athena-
goram esse tum Sabellianum, tum Arianum ;
ego non adeo miror. Videtur enim fuisse Sabel-
lianus *ante prolationem*, & Arianus *post*.

De Theophilo Antiocheno scribens D. B. p.
359. citat Th. p. 88. " Non enim erant Prophetæ
" cum mundus crearetur, sed Sapientiâ Dei
" (*κατ' ἐξοχὴν*) quæ in ipso est, Sermoque ejus
" sanctus semper præsto est, *αἰὲν συμπαρόντων αὐτῶν*.
Huic argumento jam antea satisfeci, & postea
pleniùs satisfactum erit : In præsentiarum dico,
quod ad locum citatum attinet, non video quare
illi non satisfecerit sensus *comparativus* vel *periodica*
sempiternitas, in sensu *temperato*, i. e. longum in-
tervallum ; nimirum à Prophetarum, de quibus
loquitur, tempore, ad *prolationem* toties memora-
tam. Pergit enim Theophilus immediatè, p. 88,
" Quapropter per Solomonem Prophetam sic fa-
" tur, *quum ipse prepararet cælos aderam*. Sed D. B.

per συναίδιον, absolutam æternitatem intelligit in
 sensu profuso. Pariter Irenæus, l. 4. c. 37. loqui-
 tur de Verbo & Spiritu semper cum Deo : sed
 patet eum de *comparativâ* sempiternitate loqui ;
 sequitur enim, “ Quoniam Sapientia quæ est Spi-
 ritus erat apud Deum, ante omnem *constitutio-*
 “ *nem* : per Solomonem ait Deus, *sapientiâ fundavit*
 “ *terram--creavit me principium viarum suarum--cum*
 “ *pararet cælos aderam cum illo.* Et quum in proxi-
 mæ citato Testimonio Theophilus ait, p. 100.
 λόγον γενήσας & τῷ λόγῳ αὐτὸς διαπαντός ὁμιλῶν,
Verbum gignens & cum Verbo semper conversatus : Si
 de Deo dici possit quòd *semper* erat cum Sermone
post prolationem, quare dici nequit vicissim, quòd
 Sermo *semper* erat cum Deo, intelligendo etiam
post prolationem? Jam si supponamus hanc clausu-
 lam probare absolutam æternitatem, quidam te-
 nuerunt Angelos ab æterno creatos, quia Moses
 nihil loquitur de eorum creatione : Et Scheiblerus
in Metaph. docet mundum non fuisse ab æterno
 (ut sensit Aristoteles) sed potuisse creatum esse
 ab æterno : Alii similiter senserunt *materiam pri-*
mam increatam esse, quia Moses de ejus creatione
 nihil habet : Et Patres de quibus agimus multò
 absurdiora dogmata tradiderunt, ut puto, ipsius
 D. B. iudicio. Mirum est igitur, & admodum
 iniquum, ut hominum adeò Heterodoxorum dog-
 mata nobis pro Canonicis & Catholicis obtrude-
 rentur, utut alias pro valde piis & ob Canitiem
 venerandis habeantur ; siquidem fuerunt & in il-
 lorum tempore alii meliores & magis Orthodoxi,
 quamvis illi, propter Philosophiæ & humanæ lite-
 raturæ existimationem, iis aliis palmam præripue-
 rint, apud summos rerum moderatores, Principes
 & Episcopos, post paulò in crassam & foedam ido-
 lolatriam

latriam apertâ fronte ruentes, cum multa sanctorum strage, & tandem vivi-comburio; & nondum adhuc, ad hunc diem usque, pars maxima (non modo Pontificiorum, sed & Protestantium) ab istâ crudelitate liberati sunt; quia bene sciunt si Evangelium liberum esset, errores suos detectum, & probabiliter abolitum iri. Sed dicturus eram, supponens hanc clausulam probare absolutam æternitatem, quamvis hoc satisfecerit quidem Sectionis titulo, non tamen scopo D. B. (neque horum dierum *Athanasianis*, quibus nullo pacto satisfactum est, nisi ὁ λόγος agnoscatur tanquam Summus Deus) cui non satis erat *Homoousianismus* Nicenus, vel etiam æterna Divinitas, Esto igitur quod D. B. aliquid lucratus est ex Theophilo, tamen summâ causâ cecidit, dum Theophilus de Deo loquitur ut *non in loco*; de Sermone tanquam à Deo distincto, ut *in loco*; de *prolatione* vel *eructatione Sermonis*; & de Sermone, ut Dei *Ministro*: Quod Deo Summo æquè convenit (quicquid è D. B. non erubescante, confidenter prolatum est) atque convenit Pro-Regi Hiberniæ, ut sit Rex Angliæ. Hæc omnia (inquam) majorem inæqualitatem postulant, quàm nostri Theologi omnes jamdiu nos docuerunt, & quam sub manu suâ D. B. agnoscere debet, si velit esse Presbyter Ecclesiæ Nationalis; modò ingenuè & candidè utrobique ageret; quod si vellet, neque charitate destitutus esset, puto eum æquè Unitariorum atque Trinitariorum ecclesiis gratum futurum.

Videamus jam quid D. B. attulit ex Theophilo ad probandum τὸν λόγον fuisse Personam ante *prolationem*. Præcipuum ejus argumentum situm est in his verbis Th. p. 100. B. “Antequam quicquam

“ quam eorum quæ facta sunt, fieret, hunc Con-
 “ filiarium habuit, ut qui Mens & Prudentia ejus
 “ foret; cum vero jam condere quæ deliberave-
 “ rat instituisset (ἐθέλεισε) hunc Sermonem ge-
 “ nuit *prolatum*. Itane omnino? Sed ubinam gen-
 tium, Apostoli ad hunc modum concionantur?
 In actis Apostolorum? Id nego. Vel Scriptura-
 rum ullibi? Esto, dices; sed videtur hic Theo-
 philus asserere Sermonem fuisse Personam ante
prolationem; consiliarius enim necessario debet esse
 Persona. Deinde ἐν τῷ ostendit Theoph. τὸν
 ἔχοντα λόγον fuisse ante *prolationem* in Deo, viz. in ejus
visceribus, vel in corde Dei, idque ab æterno.

E contra loquitur de Deo ut non in loco, de
 Sermonem ut in loco, & in *prolatione* genito; de
 Sermonem Dei *administro*, ut alii de quibus supra
 disputavimus. Quid jam igitur agendum, &
 quo pacto nos ex his angustiis nosmetipsos extri-
 cabimus?

Respondeo; Ipse D. B. viam planam & faci-
 lem ostendit, imò longè faciliorem quàm ille cal-
 cavit ad duas generationes ostendendum. Nem-
 pe siquidem veritas quoad generationem & *perso-
 nalitatem* Filii, utrobique consistere non possit cum
 verborum *proprietas*, vult D. B. ut generatio se-
 cunda sit *metaphorica*, & significet tantum mani-
 festationem; quamvis non videam, cui Deus ma-
 nifestum faceret Filium suum in *prolatione*, quando
 nemo erat præter Patrem & Filium. Cui mani-
 festaretur? Genitus est enim jam tum in eodem
 instanti. Dico igitur quoad *personalitatem*, figura-
 rum loquendi genus admitti debere, & ex alterâ
 parte stare, quàm voluit D. B. idque jam demon-
 strare volo.

1. Veteres semper explicant priorem partem per simplicem inexistentialiam, (sic Novat. qui in Patre fuit, processit ex Patre) & non per generationem: sed *genuisse quempiam* est fundamentum Relationis: ergo nisi Filius Persona divina erat antequam Filius erat, non erat Persona divina, viz. à Patre distincta, ante *prolationem*, in Patrum Judicio. Novat. c. 31. "Est ergo Deus, sed" in hoc ipsum genitus ut esset Deus: i. e. Persona à Patre distincta.

2. Theophilus dicit *Sermonem* extitisse priùs in visceribus Dei vel in corde Dei: hæc sunt planè metaphorica, ut & ea quæ de *deliberando* habet, & *congaudendo*: Num Deus sine metaphorâ Consiliarium habuit? David vocat Præcepta Dei *consiliarios suos*, Ps. 119. Num igitur præcepta Dei sunt Personæ? Et D. B. pag. 362. 18. concedit Theophilum respexisse ad comparisonem Verbi divini ad humanum: Ex eo quod Theoph. dicit *de visceribus Dei*, Petavius (ut à D. B. citatur) concludit, Sermonem juxta Theophilum ab æterno non extitisse: Et rectè ut mihi videtur, quemadmodum ex eo quod Levi erat in Lumbis Abrahami, rectè concluditur eum apud ipsum Abrahamum *actu* non fuisse. Et stultè admodum quæreretur, in quâ parte Lumborum manus ejus erant, & in quâ parte pedes, imò tota persona Levi, quam certum est tum fuisse, Heb. 7. 10. *ἦν ὅτε*, &c. & decimatam, v. 9. sed decimas solvere, non est nisi personæ; neque aliam solutionem (credo) nostri acceperint Beneficarii.

3. Est etiam iste loquendi modus apud nos satis familiaris, veluti quando dictum, *ego mecum deliberavi*; id mihi propria meipsum ratio dictavit: quis tam stolidè me intelligeret, quasi ego credere

rem me esse unam personam, & Rationem meam esse alteram?

4. Tertullianus evidenter ostendit se loqui figuratè, & per ἐπὶ πάντων *adv. Prax.* c. 5. ubi dicit, ut reliqui solent, “ Ante omnia Deus erat
 “ solus, ipse sibi & mundus & locus & omnia. Quia dixerat adversus Hermogenem, “ Patrem
 “ esse Filio antiquiorem, & Filium habuisse initium. Et *Prax.* c. 19. “ Patrem nullum initium habuisse, idque quia *non prolatus*: *Non prolatus*, ait exclamans, & quia solus fuit semper, ideòque ordinem habere non potuisse, viz. ut sit *primus*: tum quasi seipsum corrigens: “ Quid dixi
 “ (inquit) num Pater solus? Ita quidem: sed neque solus, quia Rationem suam secum semper habuit: i. e. Deus est infinitè Sapiens, Potens, ὡντόχρονος, ideòque non indiget sodalibus ut nos ad abigendum solitudinis tædium; & nos aliquatenus idem experimur in nobis metipsis, quando cogitationibus intenti sumus. Quis jam adeò rudi manu tractaret tantum virum, quasi ex *Ratione* Dei faceret Personam distinctam à Deo? Novat. Tertulliani æmulus in c. 31. locutus de processione Filii ad condendum universa, i. e. de *prolatione*, subjicit; “ Deus utiq; *procedens ex Deo*, secundam personam efficiens: *secundam personam efficiens*; quid clarius? D. B. vult primam Personam esse *Mentem*, & secundam *Rationem* hujus esse; sed quid? Annon & secunda Persona est mens, etiam rationem suam habens? Collega ejus D. Sh. scribit Patrem, Filium & Spiritum esse *tres Mentem*, tam realiter à se invicem distinctas, quàm sunt Petrus, Jacobus, & Joannes; & tamen esse unam tantum Mentem Divinam (ut eodem halitu sibi in terminis contradiceret): atque hoc pacto habebimus

Ratio-

Rationes Rationum, & Personas infinitas; nimirum, fociorum satis, adversus solitudinis malum, adversus quod memini etiam D. Morum cavisse in *Paralipomenis*.

5. Tertullianum stomachatur, quia disertè scripsit, *fuisse tempus quando Filius non erat*: Vult igitur, eum primò fuisse Hæreticum, p. 397. Deinde (quasi D. B. quò se verteret nesciret) vult eum scripsisse tantum ἀγνωσκῶντας: Et mox suum esse vult planè; ut omnes ad unum Patres sui essent; proculdubio; dubio procul! Nescio igitur quomodo D. B. satisfactum erit; sed aliis viris satis esse potest, quod Tertullianus in eo ipso loco *adv. Homogenem*, c. 18. ubi Filio initium ascribit, in eo ipso, ipsissimo (inquam) loco, vult tamen Sophiam, ante *prolationem* intra Deum extitisse: *Intra Deum*, i. e. ut Theophilus habet, *in visceribus Dei*: sic in c. 4. *adv. Prax.* “Proinde Sermo-
“nem cum ipsà & in ipsà Ratione, intra semetipsum
“habet, i. e. in visceribus suis. Similiter expresse, *adv. Hermog.* “Ex ipso & in ipso Deo fuisse ante *prolationem*. Et Sermone ait, *adv. Prax.* 8. fuisse *semper in Patre & semper apud Deum*. Quæ verba D. B. pro se citat, ut & Carmina *adv. Marc.* l. 5. c. 9.

Cum Patre semper erat, unitus gloriâ & ævo.
Addere potuisset proximum carmen,

Omni tenentis enim solus quia verba ministrat.
Et paulò post,

Tandem venit ab imperio Patris Omnipotentis.
Ex his omnibus abundè liquet Theophilum & reliquos Patres Ante-Nicenos, non credidisse Filium fuisse Personam ab omni æternitate. Quod erat demonstrandum.

Quæ demonstratio nisi perfecta fuerit in Theologia,

ologiâ, profectò nuntium remittam Euclidi, quin etiam & rationi meâ, quæ in posterum à me distincta Persona habebitur.

Non sine omni ratione exposuisssem Theophili verba, ubi primùm de *deliberando* loquitur, per *anticipationem*; quasi ante *prolationem* dicta, post *prolationem* intelligenda: sed quæ jam dixi Theophilo sufficient.

D. B. p. 399. Tertulliani verbis, viz. *Patrem non semper fuisse Patrem*, opponit Novatiani verba, l. i. c. 31. *Semper enim in Patre, ne Pater non semper sit Pater.*

Resp. Verba Eusebii ante citata hunc nodum solvunt, ubi eum non modo Patrem semper fuisse asserit, sed & semper Regem, & semper Servatorem & omnia *potentiâ*.

Placet Patribus quandòque sensum affinem, quamvis exilem, proferendo, quasi lascivire: Nam quo sensu Filius semper erat in Patre, eodem Pater semper erat Pater, ex relatorum vi: Novatianum autem de relatis *ut sic* loqui, patet ex sequentibus, viz. " Quia Pater illum etiam ali-
" quâ ratione præcedit; quòd necesse est quo-
" dammodo prior sit, quâ Pater: *Quâ Pater*, ut
sciamus eum de relatis *ut sic* loqui. Nota quòd quibusdam absunt verba, *aliquâ ratione, quodammo-
do, aliquo pacto*. Ut autem obscurum hoc caput illustremus, res altiùs repetenda est. P. 649. l. 12.
" Ex quo quando ipse voluit, Sermo Filius natus
" est, qui non sono percussus aeris, aut tono co-
" actæ de visceribus vocis *accipitur*.

Accipitur in sensu quo dicimus, *hoc vel illud illi acceptum ferendum*. Idem significatur per *agnoscitur*, in sequu. Sic p. 650. 12. " Cuncta sibi sub-
" jecta Filius accepta refert Patri. Sed in sub-
" stantiâ

“ *stantiâ prolatae à Deo virtutis agnoscitur. In Substantiâ, videtur hæc verba opponere evanidæ naturæ soni ab aere percusso, ita ut Verbum sit substantia per se subsistens. Sic lin. 26. Substantia, sc. illa divina cujus nomen est Verbum (de ipsâ summi Dei substantiâ non sic loqueretur) Virtutis. Sic postea, sive dum Verbum, sive dum virtus— prolata à Deo virtutis. Loquitur enim de nativitate Filii in prolatione. Pergit ;*

“ *Cujus sacrae & divinæ nativitatis arcana, &c. Divina : videtur hinc (& ex lin. illâ 26.) l. 23. vicinus in nativitate, scribi, pro divinus in nativitate, dum ex eo Patre qui originem solus non habet, nascitur. Pergit ;*

“ *Hic ergo cum sit genitus à Patre, semper est in Patre : Id est in ejus visceribus & potentialiter, siquidem ita Novatianus seipsum exponit.*

“ *Semper autem sic dico, ut non innatum sed natum probem. Natum, i. e. ut sequitur, l. 44. originem nascendo contraxisse : Nascendo, i. e. in prolatione, non ab omni æternitate. Quando ergo dicit, ut non innatum sed natum probem, est q. d. si Pater non fuisset Pater semper potentialiter, neque potuisset Filium actu natum, ex se oriundum habere ; & duo innati facerent duos Deos. Dixi igitur, cum sit genitus à Patre semper est in Patre, nimirum ut genitus vel natus aliquando esse possit, quemadmodum nasci certè debuit, nisi duo forent Dii. Sequitur ergo locus citatus, viz.*

“ *Ut sit semper in Patre, ne Pater non semper sit Pater, i. e. potentialiter ; nam hûc filium continuæ argumentationis nos deducit. Ita locum intelligimus de potentiali inexistentiâ ante prolationem.*

Sed verba, cum sit genitus à Patre semper est
in

in Patre, complectuntur sensum etiam post prolationem, uti liquet ex verbis illis, l. 25. " Et qui
 " in Patre fuit, quia ex Patre fuit, cum Patre
 " *postmodum* (postmodum) fuit, quia ex Patre
 " processit. Sic *tempus* postea sumi videtur maxime proprie, pro duratione, quatenus mensuratur à motu corporum coelestium. Dicit enim, p. 659. l. 1.
 " Qui ex eo, qui originem non habet, *principium*
 " *nativitatis*, ante *omne tempus* accepit.

Fateor autem non debuisse tantum virum tantà cum ambiguitate & obscuritate loquutum esse, vel potius lusisse: utut autem se res habuerit quoad clausulam citatam, reliqua hujus longi capitis, contra *Athanasianos* & D. Bullum caperatà fronte arietant: Illa præcipue, p. 649. l. 47. " Filius
 " autem nihil ex arbitrio suo gerit, nec ex Con-
 " filio suo facit, nec à se venit, sed imperiis pa-
 " ternis omnibus & præceptis obedit, ut quam-
 " vis probet illum *nativitas* Filium, tamen mo-
 " rigerà obedientia asserat illum paternæ volun-
 " tatis, ex quo est, ministrum; ita dum se Patri
 " in omnibus obtemperantem reddit, quamvis
 " sit & Deus, unum tamen Deum Patrem de
 " obedientiâ suâ ostendit, ex quo & originem
 " traxit. Pudeat, pudeat D. B. hæc tam clara cavillari & futili distinctione obnubilare, quæ ut-
 " ut illi sexcentis nodis solvendis par visa sit, spero quòd sobrii viri huic uni satisfaciendo longè im-
 " parem judicaverint, & ad puriores fontes greges suos (adaquationis causâ) diduxerint. Non opus est jam ut memorem expressa verba Novatiani in
 C. 11. *ante quem nemo erat præter Patrem.*

P. 411. 9. D. B. ait Sermonem fuisse distin-
 ctam hypostasim à Patre ante processionem, adeoque *ab aeterno*. Adeoque *ab aeterno*, id nego, viz.
 quod

quoad distinctam personalitatem: quoad aliqualem inexistentiam concedo.

Iterum p. 405. 32. D. B. à Tertull. *Prax.* c. 5. ait Sermonem in *Primordio*, id est, *ab aeterno*, apud Deum fuisse: i. e. *ab aeterno*? Itane? Unde (rogo) D. B. sibi sumpsit hanc libertatem vel potius licentiam interpretandi? *A primordio*, (inquit) i. e. *ab aeterno*; dicerem potius *à primordio*, i. e. *non ab aeterno*. Verùm probet D. B. parenthesin istam; ego illam falsam esse probabo, ex verbis immediate sequentibus, viz. (vide D. B. 403.) “Cum magis rationem competat antiquiorem haberi; num aliquid æternitate antiquius? Et ut sequitur: “Quia non *sermonalis* à principio sed *ratio-* “*nalis* Deus etiam ante principium. *Ante principium!* Quid? *Ante æternitatem!* Mihi videtur per primordium vel principium hoc loco, intelligi status ille qui fuit ante Sermonis prolationem quoniam nempe Deus secum deliberavit de mundo condendo; ut vidimus in Theophilo: quod intervallum Tertullianus statim exprimit; “Nam etsi (inquit) Deus nondum Sermonem suum miserat, proinde eum cum ipsâ & in ipsâ ratione infra semetipsum habebat tacitè cogitando & disponendo *secum*, quæ per Sermonem mox erat dicturus. Num D. B. Personam faciet de Dei cogitationibus: Vereor ne ex *Eum cum ipsâ*, duas personas constituerit; duasque alias ex *cogitando secum*.

D. B. citat ex Tertulliani, l. 4. c. 25. contra Marcionem. “Patrem se *non minori*, tradidisse omnia. At certè Tertullianus (fortè Librarius) contradicit Servatori nostro in terminis dicenti, Joh. 14. 28. *Pater meus major me est*. Utri credam? Et aliquatenus ipsi D. B. ubi dicit Fili-

um minorem esse Patre respectu Originis, & Spiritum Sanctum Filio; tum certè Spiritus Sanctus multo minor est Patre, quia minor est minore, & duo habet principia. Eidem D. B. placet ut solus Pater *aliquo respectu* sit summus Deus, p. 94. Quod introducit exclamans, *fateamur, fateamur!* Ain vero. Num summus Deus quicquam debet, vel creaturæ suæ gratias egerit, quod agnovit eum solum esse summum Deum *aliquo respectu*? *Aliquo respectu?* i. e. non absolute ita ut homo Deo sit propitius; si homini placuerit.

P. 440. D. B. monet piam & studiosam juventutem, contra Calvinum inter alia, quia partem illam Symboli, viz. *Deum ex Deo, lumen de lumine*, &c. cum aliis, *cantillationis* nomine vocitavit. Sed Calvinus erat *Autoreus* & elatior Catholicus quam D. B. Ego preces meas libenter jungerem, ut Deus & Christus ejus jam tandem juventutem Academicam ab istiusmodi corruptorum technis & imposturis liberaret.

Quamvis simul agnoscere debeam D. B. ingenii acumine & solertiâ ipsum Tertullianum æquare, sed stylo facili & scelici eum longè superare: Agnosco virum sanè magnum, sed in eo infoelicem quod non bonam causam defendendam suscepit; at, at, infoelicissimum, eo quod à Christianâ charitate, plusquam à Christianâ veritate, deficere videatur. D. B. allegat ex Irenæo, eum loqui de Deo & Verbo ejus singulari pronomine; quod sit ratione intimæ unionis & conjunctionis, ut ejus rei rationem reddidi in *Ante-Nicenisimo* ex Lactant. l. 4. c. 29. & de scripturis allegatis alibi dictum ad id à me allegatum ab Irenæo, l. 2. c. 48, & 49. viz. quod Christus nescivit diem judicii, Matth. 24. 36. & Marc. 13. 32. D. B. respondere

non

non potuit per *Originem Trinitatis*, sexcentis nodis solvendis parem; quod me subridere fecit; respondet autem per *quatenus homo & quatenus Deus*: Sed hæc distinctio argumento satisfacere nequit, quia Irenæus loquitur cum Scripturâ.

1. De solo Patre sciente diem & horam, qui duas naturas non habet. D. B. vult relationem fieri ad divinitatem Christi, quæ ut ait *Spiritus* nomine vocatur in superioribus, quâ omnia scivit Christus. Verba sunt; *Et si enim Spiritus salvatoris qui in eo est scrutatur omnia & altitudines Dei, sed quantum ad nos, divisiones gratiarum sunt, & divisiones ministeriorum, & divisiones operationum.*

2. Juxta D. B. argumentum Irenæi potuerit esse hujusmodi: Ego non novi (inquit Christus) diem & horam, &c. *quatenus sum homo*; sed *Spiritus meus*, i. e. *divina Persona*, cujus homo ego sum, ille novit, quia *Spiritus meus major me est*. Sed Irenæus ait, *quia Pater meus major me est*; probans non modo Filium non nōsse, sed solum Patrem scivisse.

3. Verba à D. B. citata, videntur manifestè per loca à Gallasio in margine citata, viz. 1 Cor. 2. 10. & 1 Cor. 12. 4. ad Spiritum Sanctum referenda.

4. Reprimit Irenæus curiositatem hominum, & vult ut quædam libenter nescirent ipsi, sed Deo ea concederent: Et ad id urget, quod ipse Filius nescivit diem & horam Judicii: Jam argumentum ejus efficacius fuisset, si arguisset à Christo quantus, quantus est, non autem ut homo merus erat.

5. Loquitur Irenæus de Christo ut Verbo Dei & Domino, non ut de homine mero; "Oportet, inquit, credere Deo & Verbo ejus cui & soli dixit, *sed & doctis meis*. Mox; "Dimittere ita oportet agnitionem hanc Deo, quemadmodum Dominus

" horæ & diei, &c. Et mox; " Etenim si quis
 " exquirat causam propter quam in *omnibus* Pater
 " *communicans* Filio, solus scire & horam & diem,
 " *Domino* manifestatus est. Hinc evidenter de-
 monstratur Irenæum non loqui de Christo *ut ho-*
mine, quatenus humana natura distinguitur à di-
 vina, sed potius de Christo *ut Deo*, quatenus di-
 vina natura distinguitur ab humanâ. Idem argu-
 mentum efficacissimum ducitur à Christi ipsius
 verbis, Act. 1. 7. sed id alterius loci. Verat
 jam se D. B. in omnes formas, ut multo verbo-
 rum apparatu diluat, hæc argumenta tam perspi-
 cua, & ex pio (ut credo) affectu, ut Divinita-
 tem Jesu Christi defendat: Interim non videt,
 non videt, quàm violat, quem colit; quàmque
 laborat Jesum Christum, verâ ejus divinitate spo-
 liare, quæ nimirum in ejus exaltatione consistit, &
 non in imaginariâ quâdam naturâ, à quibusdam
 Platonicis Theologis olim inventâ, & in Christi
 Ecclesiam introductâ. Permittat igitur me de me-
 ipso gloriari, quasi Christi Divinitatem defenden-
 te. Sed præterire non debeo, Testimonium be-
 ne notum, ex lib. 2. c. 43. quod D. B. pingit ma-
 jusculis literis, quia est grandiloquens & majus so-
 ciis suis, viz. " *Non enim infectus es ô homo, ne-*
 " *que* semper coexistebas Deo, sicut proprium
 " *eius Verbum*. Sed D. B. non debuit mutare
 verba: Codex meus, Gallasii 1570. habet (*prox-*
imum) *proximum ejus verbum*; quod consentit cum
 Clementis *πρὸς ἑσδν*. Interea ex quo hæc
 scripsi quæsi locum in *Feuardentio*; qui dicit in
 Noxis (*proximum*) *expunximus*, sed quo jure nescio.
 Spero autem me in superioribus Gigantem hunc
 debellasse, per ea quæ dixi de generatione, *ex es-*
sentiâ in prolatione, & de inexistentiâ ante prolatio-
nem.

nem. Hic addo ex Novatiano, c. 23. " Ubi innuit
 " Sermonem non esse factum, viz. ait cum con-
 " stet hominem ex Deo *factum* esse, non ex Deo
 " *processisse*, i. e. ex essentia ejus processisse, ut
 Sermo ejus qui ideo infectus dicatur. Vide quæ
 supra de *μὴ γενόμενον* Athenagoræ: Ideo in
 Symbolo dicunt non *factum*, sed *genitum*, & in
 comparatione cum aliis creaturis, veluti in hoc ca-
 pite facit Irenæus. Aliàs nihil pensi habent Ve-
 teres dicere Filium *factum* esse, Deum *fecisse* sibi
 Filium, *Prax.* II. & 7. Sermo qui *factus est Fili-*
us Dei prodendo. Et contra *Marcion*, l. 2. c. 27.
Quam ex semetipso proferendo filium fecit.

Quoniam autem Irenæus, lib. 4. c. 75. solum
 Deum infectum esse ait; idemque in loco proximi-
 mè citato à D. B. l. 3. c. 8. (ubi obiter, Deum
præcepisse Filio dicit) non videretur absonum (si
 opus esset) exponere verba subintelligendo (De-
 um) cui Sermonem conjungere solet Irenæus: q. d.
 Non enim infectus es ô homo, ut Deus, neque
 semper coexistebas Deo, ut proximum ejus Ver-
 bum. Irenæus est obscurus Author, qualem D. B.
 vocat Tertullianum (*συνετεινόν*) ideóque excusan-
 di sumus, si eum nonnunquam minùs rectè intel-
 ligimus, qui ex sententiâ D. B. ipse non rectè in-
 tellexit Scripturas; ideóque meritò nos censea-
 mus, à vinculis ejus autoritatis nosmet esse liberos.

Ad Giganticum meum argumentum ex Irenæo,
 viz. à *dominio* Filii in Spiritum Sanctum, D. B.
 nihil respondet; fortè locum illum prætervidit:
 quod miror.

Ad locum illum præclarum Origenis, l. 8. adv.
 Celsum, ubi Origenes condemnat Christianos
 paucos, qui dicerent *Christum esse summum Deum*,
 idque quia Christus ipse dicit, *Patrem se majorem.*

D. B. respondet (quod veritus sum) à *Principio Trinitatis*, dicitque Filium quâ Deus est, Patre minorem esse; imò, id esse planè Catholicum. Papæ! Quid ni igitur & ego sim Catholicus, qui credo, bonâ fide, Christum esse Deum ex Deo, sed Patre minorem quatenus est Deus? Quin etiam & aliud verendum, viz. ne Celsus has argutias aut non intellexisset aut subsannâset. Respondet etiam D. B. ad multa alia à doctissimo Huetio validissimè objecta (quem post hæc à me scripta vidi) suo more ut mihi videtur. Liber D. B. editus est, ante librum Origenis græco-lat. *de oratione*, ubi dicit, p. 48. se demonstrâsse Patrem & Filium *non habere eandem essentiam*; & proculdubio in libro *de oratione* non loquitur *apostolice*: Dicere autem *essentiam* sumi quandoque pro *personâ*, & contra, est futilis Cothurnus cuiusvis pedi aptabilis; & certum est in illis temporibus dicere *duas hypostases*, idem erat atque dicere *duas essentias*, ut facilè agnoverit, qui vel minimam candoris micam habuerit.

P. 56. Origenes multis ostendit, preces ordinarias, quas *προσευχές* vocat, Christo faciendas non esse, & blasphemiam pleno ore evomit in nostram Lyrurgiam, quando dicit: " Stulti per
" nimiam simplicitatem, & ob disquisitionis &
" examinis defectum peccant, qui Filium orant
" cum Patre, vel seorsim ab illo.

Doxologia autem ejus facta est Patri per Filium, in Spiritu Sancto.

D. Estwickius respondens D. Bidlio, dixit se non vidisse Eusebii librum *de Ecclesiastica Theologia*, ubi omnium iudicio Arianizat, & Spiritum Sanctum expresse facit creaturam, non exceptam in Joh. 1. 3. Quod probabile est acutos oculos

D. B.

D. B. prætervidisse: si vidisset, quid responsurus fuisset, non possum conicere; reliquis multis Arianis, sine dubio per *originem* & *fontem Trinitatem* responsurus. Sine dubio permulti mirabuntur D. B. unquam velle suscipere justificationem Origenis, Eusebii, & tantum non Lactantii, quineritiam & Constantii Imperatoris (num credibile est?) quem *Athanasiani* accusare solent, tanquam magnum Trinitariorum Catholicorum, & ipsius Athanasii persecutorem. Retrospeciamus jam ad ea quæ dicta sunt; quid magni in causæ suæ patrociniū attulit D. B. allegando circiter 30 Patres, quorum vix pars dimidia scripta ulla indubitatae fidei nobis reliquerunt, puta autem 30 ex totidem Episcoporum millibus, ad ostendendum Catholicismum, i. e. plurimorum Christianorum sententiam ab Apostolorum temporibus, & deinceps. Audiamus Eusebium de Episcopis dicentem Eccles. Hist. l. 5, c. 22. " Eleutherio (Romæ) " successit Victor, Juliano apud Alexandriam " Demetrius, apud Antiochiam Octavus Serapion, Cæsareæ Theophilus, & Narcissus in Hierosolymis, apud Corinthum Bacchylus, apud " Ephesum Polycrates nobiles in Episcopis habebantur, sed & multi in aliis locis referuntur, " per idem tempus Egregii Sacerdotes. Atque idem Eusebius mentionem facit multorum Unitariorum, qui propiores erant Apostolis, & gloriabantur de Apostolis, & Apostolorum successoribus tanquam suis (maximam partem) ante Victorem, qui Theodotum Coriariū Romā expulit, & quod magni habebantur Philosophi & Mathematici, quorum nomina ab eo memorata sunt, Aquila, Symmachus, Theodotus, Artemon, Paulus Samosatenus, Natalis, Beryllus,

Theodotus, Asclepiodotus, Hermophilus, Apollinides, quorum tres primi illustres fuerunt vet. Testamenti Interpretes; præter eos qui dicti sunt *Ebionæi*, de quorum tum moribus tum dogmatibus, tarda fides adhibenda est eorum adversariis; quorum si genuina scripta habuissimus, melius & rectius, tum de viris ipsis, tum de illorum doctrinâ, judicare potuissimus. Responderit utinam D. B. quare è tot Arianis Episcopis, ne vel unius alicujus scriptum ad nos pervenerit? Ego puto me scire hujus rei rationem, nimirum qui corpora illorum viva comburerent, & libros illorum flammis cremandos committere non dubitarent. Ferunt Arianos crudeles fuisse, proculdubio Athanasianis non crudeliores; quicquid olim Magister eorum Athanasius ipse tenuit de conscientiarum libertate generaliter loquendo, quibus gradibus à Christianâ veritate, iisdem à Christiana charitate defecerunt, ut testantur vivi comburjæ propter dogma illud Pontificiorum, quod D. B. vocat idolum Transubstantiationis, p. 396. Doleo, quod talis vir uteretur papistico illo argumento, pro Catholicismo, ab Autoritate Ecclesiæ, p. 2. Siquidem responsiones facile peti possint, à Reformatis in causâ Transubstantiationis; neque satis est quod D. B. citat Authores qui propiores erant Apostolis, nam & illis Ante-Nicenis antiquiores erant, Cerinthus, Valentinus, Marcion, &c. Judas vidit & vendidit ipsum Christum, & Simon Magus vidit Petrum, ab eoque voluisset emere Spiritum Sanctum.

Jam tandem, ut concludam, si concederemus D. B. ejus Testimonia validissima esse nobis qui novimus mysterium grandis Apostasiæ, non esset satisfactum; quin à Patribus Ante-Nicenis ad

Apo-

Apostolos provocaremus: Disputamus tamen
 argumento ad hominem, & quia si erraverint
Athanasiani, illorum error plus fecerit contra il-
 los, quàm error ex parte nostrâ contra nos: ni-
 mirùm quia Adversarii nostri, nobis obtruserunt
 errores suos, & Symbola à Scripturis aliena; nos
 autem nemini adversus liberam examinationem
 præjudicamus. Præterea ostendimus, Adversa-
 rios nostros præsertim è Pontificiis non esse infal-
 libiles; & qui erraverint quoad Patres, errare
 etiam posse quoad Scripturas, atque etiam illo-
 rum argumentum ab autoritate Ecclesiæ ne pili-
 pendendum esse; adeò ut Petavius meritò pro
 Monstro Jesuitico habeatur. Nos intereà inge-
 tes Deo debemus gratias, qui tot scripta Vete-
 rum, à tot retrò seculis & inter tot Librorum
 corruptores, ejusmodi etiam quorum interfuit
 eos corrumpere, in eâ quam habent aliquali inte-
 gritate, nobis præservaverit.

F I N I S.

Vera

FILED

De Divisione Civili

Commissarius

Vera & Antiqua

F I D E S

De Divinitate Christi

ASSERTA,

Contra D. D. G. BULLI

Judicium Ecclesiae, &c.

Per Anonymum.

Anno Domini MDCXCV.

Editor ad Lectorem.

AUthor hujus Tractatûs quis sit ego qui
scire maxime vellem, nescire possum;
qualis autem quantûsq; satis manifestò appa-
ret, profectò Ecclesiasticæ literaturæ, lima-
ti judicii, æquissimæ mentis, mitissimi in-
genii, laudem sibi cum paucis communem
ex hoc ipso opere faciliè consequetur.

Vera & antiqua Fides, de Divinitate Christi asserta.

Siquidem hujus Authoris consilium fuerit, è probatissimis pristinae antiquitatis Doctoribus thesin suam astruere, & firmare, Clementem Romanum incurioso silentio præterisse, ut mihi videtur haudquaquam debuerat: atque fortè parum conveniebat illi cum Clemente. Photius narrat, Cod. 126. *Quod is idem Clemens reprehenditur, quod summum Sacerdotem, præsidemque, Dominum nostrum Jesum Christum appellans, ne illas quidem Deo convenientes, & sublimiores de eo voces pronunciet. Huic affinis est Grotii animadversio in literis 347. Quod de Christo semper loquitur, non ut posteriores Πλάτωνιώτερον phrasi Platonis Philosophiam quæ redoleat, sed simpliciter planè, & ut Paulus Apostolus solet: & quod alia quoque dogmata, postea subtilius explicata, simplicius ἀφελέστερον tractet. Atque antiquitatis Epistolarum, quæ Clementis dicuntur luculentum indicium id esse autumat. Idem de Barnaba judicium esto, cujus Epistola (quod ad Mysteria jam expendenda attinet) pari dictionis simplicitate conscripta est, atque ea quæ est Clementis prima. Frustra esset illum consulere de subtilitatibus Platoniciis, nimirum quæ nondum in Christianam Theologiam irreperant. Idem simplicitatis, & perspicuitatis Character reperire est per omnem Polykarpi Epistolam, uti Photius etiam annotavit,*
Cod.

Cod. 126. *Hac Epistola [inquit Photius] multis referta est admonitionibus cum perspicuitate ac simplicitate ad Ecclesiasticam interpretationis formam. Iræneus in suo contra hæreses libro tertio, illum egregio hoc testimonio decoravit. Extat [inquit] Epistola Polycarpi ad Philippenses scripta, ex qua, & characterem fidei ejus, & prædicationem veritatis qui volunt, & curam habent salutis sue possunt ediscere.* Quamquam autem Polycarpus illic de Jesu Christo crebro loquatur, atque occasionem pulchram nactus esset, invitante prælustres appellationes quascunque Christiani de gente Platonis in Dominum nostrum postea contulerunt, nullam tamen in illa, æterni logi, præexistentiæ, aut generationis ex ipso Dei sinu, (diligens sis licet scrutator) mentionem invenieris. Istiusmodi locutiones apud hunc authorem neutiquam occurrunt, solummodo Jesum Christum, in locis quibusdam, æternum Sacerdotem, Deique Filium nuncupat: De quo porro refert, ut Pater illum à mortuis suscitaverit, atque ad dextram suam considendi potestatem dederit. Verbo dicam, omnino similis Apostolorum Polycarpus, honores illos solos Christo attribuit, quos illi, post mortem & resurrectionem ejus, Pater Optimus Maximus impertivit. At at Platonici Patres valde sibi placent, imputantes illi gloriam præexistentem, quæ naturæ suæ privilegio compositus est; quod quidem est novum Evangelium priori è diametro oppositum, quinimo verisimile videtur, Polycarpum verba facere de Platonismo, [qui in Ecclesiam jam tum introferri coeperat] ubi Philippenses ad colendum Deum cum timore & in veritate, dimisso inani vaniloquio, & multorum errore; in quo ita multi renebantur implicati, commonet, atque adhorratur. Quam esse potest ista loqua-

loquacitas? quis & qualis iste error, quem Philippen-
sibus ut devirent, suavior importunus esse non gra-
vatur? an non Philosophiam indigitat platon-
icam, figmentorum, & absurdorum theorematum
plenissimam? *Credite in illum* [inquit Polycarpus]
qui resuscitavit Dominum nostrum Jesum Christum ex
mortuis, & dedit ei gloriam, & sedem in dextera sua,
cui subiecta sunt, &c. Et paulò post, — *Relin-*
entes vanitatem multorum, & falsas doctrinas, ad illud
quod traditum est nobis verbum à principio, reverta-
mur. Quidpote simplicius? verbum à principio
traditum [si modo Polycarpo fides adhibenda sit]
ad hoc breve fidei suæ symbolum restringitur, sc.
ut quis credat in illum qui resuscitavit Dominum
nostrum Jesum Christum ex mortuis, & dedit ei
gloriam & sedem in dextera sua, cui subiecta
sunt, &c. Hoc symbolum cum Apostolico appri-
me convenit, & loquacitati multorum non semel
reprehensæ ex adverso opponitur, cumq; de glo-
ria Christi per obedientiam crucis sibi comparata
unicè agat, inde efficitur Polycarpum præpos-
teram illam præexistentiæ gloriam, quam Platonici
Christo perperam affingunt, sub nomine inanis
vaniloquii, vanarum & falsarum doctrinarum per-
strinxisse. En jam antiquitatem exceptiones nul-
las admissuram! en tres Apostolorum discipulos,
quorum scripta clarissimè testantur, Dominum su-
um Jesum Christum de Divinitate sua traditio-
nem reliquisse planè nullam, præter quæ illum no-
bis exhibet sancti spiritus virtute à virgine proge-
nitum, & è terræ visceribus reatum, ut hono-
rem, potestatem, & Divinitatem à Patre excipe-
ret, ipsam hunc temporis articulum speciatim, &
proprie respicit Vox illa Patris, — *Tu es filius me-*
us, &c. Deniq; ab his veterum monumentis
per-

perspicuam, evangelicam hanc doctrinam integri & defæcati illius ævi Orthodoxiam fuisse: contrarium autem istud alterum Platonizantium Christianorum dogma, puram putam esse loquacitatem & erroneam liquido apparet. Quod si Author noster justus atq; æquus fuerit, profecto ad fontes illos puros & pellucidos nos adduxisset, inde veritatis doctrinam eliciendam esse docuisset, petendam inde (juxta Irenæi phrasin) *fidei characterem*. Jam autem expendamus quid sibi velit Author noster *ἀναθηματισμὸς* Symbolo Nicæno annexi fervidus Hyperaspistes. Quem allegat, ab Ignatii Epistola, p. 5. locus, tantum abest ut suam substruat Hypothesin, quod eam planè impellat, atq; funditus evertat; quod & ipsi suboluisse verisimile est, quoniam levi corruptela clausulam aliquantum immutavit versio sua adulterina. Locus honestè redditus sic se habet; *Est unus medicus carnalis & spiritalis, genitus & ingenus, in carne factus Deus, in morte vita vera, & ex Maria, & ex Deo.* Hæc verba, ἐν σαρὶ θεὸς γεγόμενον, si Authori nostro substrictiùs interpretem agere liceat, nihil aliud significant, quàm *in carne Deus*, vox autem illa *γεγόμενον* quàm sibi molestam non sine causa, abscidit homo catus; luculenter ostendit, Ignatium differentem contra illos, qui Jesum Christum Josephi esse filium rebantur, eodem modo, quo & alii homines suorum Patrum dicuntur esse filii, non opposuisse isti errori Jesu Christi incarnationem, Trinitariorum, sc. commentum: solummodo autem generationem ejus, vi & virtute spiritus sancti effectam atq; operatam. Quod idem est ac si dixeris, Ignatium in hoc loco, de Deo incarnato nec verbum protulisse; de homine verò solo in carne Deo facto, utpote tum ex Deo,

tum

tum ex Maria nato. Atq; jam patet sensus, in qo pronuntiat Medicum nostrum esse *carnalem & spiritualem*, quoniam mirâ sui conceptione atq; particeps sit simul carnalis simul spiritualis naturæ; *genitum*, eò quòd ex muliere sicut cæteri homines & tempore qo partus edi solet, genitus fuerit; *ingenitum*, nempe quia Patrem hominem neminem habuerit: deniq; tum *ex Deo*, tum *ex Maria* genitum, quod quæ præcesserunt omnia exponit, *i. e.* genitum fuisse ex Maria, Spiritus sancti operatione, & non Iosephi congressu, quemadmodum opinabantur Ebionitæ. Vox enim *Deus* planè opponitur vel hominibus universim omnibus, vel Iosepho solo; quòd etiam patet ex alio ejusdem epistolæ loco, ab Authore nostro, in pagina sua septima, allegato; adeò illi bene cedunt suo delectæ acumine probationes.

Sed denuo reponamus paragraphum, atq; eum integrum, de qo disputavimus, εἰς ἰατρὸς ὅτιν σαρκικὸς, καὶ πνευματικὸς, γεννητὸς, καὶ ἀγεννητὸς· ἐν σαρκὶ γινόμενος θεὸς, ἐν θανάτῳ ζωὴ ἀληθινή, καὶ ὡς πατὴρ, καὶ ὡς υἱός, πρῶτον παῖδός, καὶ πῶτε ἀπαῖς, ἐν θανάτῳ ζωὴ ἀληθινή. Ita suus Athanasius, pro qo græcus Textus habet, ἐν αὐθανάτῳ ζωὴ ἀληθινή, quasi velit, quòd Christus sit factus in carne Deus in immortalī vitâ verâ, vel per veram vitam immortalem, unde sequitur in Textu appositissimè, primùm *passibilis*, & tunc *impassibilis*.

Locus alter Ignatii, P. 7. ab Authore citatus, sic stat; *Iesus Christus Deus noster conceptus est ex Maria secundum dispensationem Dei, ex semine quidem David, Spiritu autem sancto.* Ubi eadem in loco supradictò jam antè annotata antithesis, inter *Deum*, & *Mariam*; inter *Davidis semen*, & *Spiritus sancti operationem*, per omnem occurrit Epistolam;

L

atq;

atque in illa, Trinitariorum antichresin, inter æternam generationem, & nativitatem temporalem, inter Dei Patris finem, & Mariæ uterum, inter cælos & præseppe: ceterasque istiusmodi pueriles ineptias, sperare frustra esset. Locum planè genuinum habes in Epist. ad Smyrnicos: *Verè existentem (Christum) de genere David secundum carnem, (id est, filium Davidis secundum carnem) filium vero Dei secundum voluntatem & potentiam Dei, eo quod natus est verè ex Virgine.* Quem locum censura acri suâ cum perstrinxisset Dallæus, ut prorsus Hæreticum, propterea quod nobis exhibet Dei filium, qui talis, non naturâ, sed divinâ voluntatè & potentiâ factus fuerit, respondet Pearsonus, *Vindic. Epist. Ignat. part. 2. cap. 9. Ignatium non loqui de æterna generatione filii constitit, sed de Incarnatione patris, ut & antecedentia & consequentia demonstrant.* Jam verò, si suam debeat filiationem Christus mîrandæ suæ ex virgine conceptioni, si sola sufficiat ex Matre intacta nativitas, non antè homini concessa; ut Christus rectè dicatur, & verè sit verus veri Dei filius; non video quis usus esse queat æternæ generationis, aut cui bono interserviat. Interpolator, affirmat Pearsonus, *ad divinam naturam hæc trahens, verborum ordinem mutare coactus est.* Sic autem nos legimus *ἀλλοῦς ὄντα ἐκ γένος δαβὶδ καὶ σαρκος, υἱὸν οὐκ ἔχοντα, ἀληθινὰ καὶ συνάμυνον οὐκ ἐκ γυναικὸς ἀλλοῦς ἐκ πατρὸς γεννῶν;* omnino quasi respexerit illa verba Angeli, *Spiritus sanctus superveniet, &c. ideoque & quod nascetur ex te sanctum vocabitur filius Dei.* Incarnationem autem Christi factam per voluntatem & potentiam Dei nemo negat. Constat ergo, etiam fatente Pearsono, tantum nominis viro & Trinitario, Jesum Christum esse verum Dei filium, nulla habitâ ratione æternæ (nescio cujus)

cujus) generationis, eò quòd ex Virgine natus sit, per potentiam & voluntatem Dei, quinetiam vir doctissimus, ipsam hoc in loco institutam Antithesin, inter *filium Davidis secundum carnem, & filium Dei secundum potentiam*: hanc, inquam, Antithesin ab æterna Christi generatione omnino separat, nihilq; cum ea commune habere confitetur: Non loquitur (sic Dallæo replicat) *Ignatius de æterna generatione, sed de incarnatione*: benè habet & ista incarnatio, fuit adeò admirabilis ut Christo dederit verè esse filium Dei. Atq; cæteræ jam suprà à nobis annotatæ, examinatæ & ritè perpensæ Antitheses, inter carnalem & spirituales, ex Mariâ & ex Deo, &c. adeò huic nostræ sunt perlimiles, ut ovo vix ovum similis. Sed tamen insudant Theologi & multo cum conatu ad æternam generationem, eas, utcunq; reluctantes, pertrahere moliuntur. Vera, juxta Ignatium, dispensatio, alia est prorsus ab incarnatione Dei altissimi, nequaquam verò alia quàm mira *Messia conceptio*, q̃i Deus est simul atq; homo, nimirum Dei virtute mulieris ex substantia progenitus. Medici nomine honestat Ignatius quæ quæso? nisi q̃i factus fuerit Deus, utpote genitus, & ex Mariâ, & ex Deo, & ex Davide, & ex Spiritu sancto, hanc ille dispensationem divinam vocitat, eaq; planè est divina, imò & per excellentiam Oeconomia dici mereatur, quando hac voce usq; adeo delectantur Platonici. Est & hoc Christianorum Mysterium revera magnum. Fortè operæ pretium erit, si celebris hujus loci schema lectori ante oculos ponamus, ita certè Ignatio abutendi ansa omnis præcidetur.

Synonyma.

Carnalis,
Genitus,
Ex Maria,
Passibilis,

Anisfoicha

Spiritualis,
Ingenitus,
Ex Deo,
Impassibilis,

In carne, i. e.
per nativitatem,
Factus Deus.

In morte, i. e.
per mortem,
Factus Auctor vitæ veræ.

Si legamus autem ut codex Medicæus ἐν ἀθά-
νάτῳ ζωῇ ἀληθινῇ, sensus eliciendus planè est hu-
jusmodi, quòd Jēsus Christus in carne, sive ex ho-
mine mortali, factus fuerit Deus per immortalem
vitam veram, per resurrectionem à mortuis, &
ascensionem in coelos; factus ex Maria homo
passibilis, ex Deo Deus impassibilis. Favet huic
interpretationi interpres Usserianus, q̄i sic vertit;
*In carne factus Deus in immortalī vita vera, quòd per-
inde est ac si dixerit, per immortalem vitam veram.*

Ita non tunc temporis imponebant Christianis
necessitatem credendi Deum altissimum fuisse in-
carnatum, ut è contrario ab Ignatii Epistolis ad
Tarsenses & ad Philippenses appareat pro hæresi
habitum fuisse, vel affirmare, quòd *Jesus Christus
fuerit supra omnia Deus*. Illum errorem Ignatius
ex diversis sacrosanctæ scripturæ locis damnat,
coarguit & refellit: imò in Epistola ad Philip-
penes, illi ipsi q̄i affirmabant Christum esse su-
pra omnia Deum, disertè coarguuntur q̄asi ne-
gassent ex Virgine natum fuisse. πᾶς δὲ πάλιν
ἐπὶ σοὶ δοκεῖ ὁ χρεῖς εἶναι ὅτι παρ' ἐνός, ἀλλ' ὁ
ἐπὶ πάντων θεός, ὁ αὐτὸς πάντοτε ὢν, &c. *Quo-
modo*

modo rursum non tibi videtur Christus esse ex Virgine, sed ille qui est super omnia Deus, ille sc. omnia potens? Qis ergo est qui hunc misit, dicito quisve qui huic dominatur? vel cujus sententia subiectus fuit, aut cujus legem adimplevit? tu qui nullius sententiam vel potestatem habens, Christum separas à generatione, & legislatores ingenuum esse pronuntias; illumque cruci affixum qui est sine principio. Ubi & isthoc observandum venit, vocem ἀγέννητος quam D. B. in loc. Epist. ad Ephes. tantoperè urget, hinc apertè damnari: Ecquis Veterum eam de Christo præexistente usurpatam non damnavit?

Has jam Epistolas Ignatio falsò adscriptas regerere parum valet, quando Origenes in octavo suo contra Celsum libro, eundem errorem pariter impetat, atque incuset. Græcus Origenes apud me non est, ex latino autem interprete sic loquitur, *Esto autem non deesse quosdam, ut in tam numerosa credentium multitudine, qui discrepantes ab aliis, temerè affirmant, quod servator sit Deus ille, qui est super omnia, ἡ Σατὴρ εἶναι ἡ ὅτι πᾶσι θεὸν*, nos certè hoc non facimus, qui credimus ipsi dicenti, *Pater qui me misit major me est*. Intererat ergo medium quoddam inter illorum errorem, qui, sicut Author noster, Jesum Christum pro Deo summo habuerunt: & Ebionitarum errorem, qui eum merum esse hominem rebantur, neque aliud erat illud medium, quam opinio Nazarenorum, sive Profelytorum primorum, quos ad Christianismum ipsi perduxissent Apostoli. Hi autem Nazareni, sive Profelyti Apostolorum primi, credentes Jesum Christum Spiritus sancti operatione à Virgine progenitum, fidem orthodoxam puram, atque integram conservabant. Profecto sic est, Phrasis ista, *verus homo, ψιλὸς ἀνθρώπος*, alio sensu nunc

dierum usurpatur, quàm quod obtinebat per illa Ecclesiae secula prima: juxta enim Veteres, opponebatur Servatoris nostri conceptioni mirabili in utero Virginis: juxta verò recentiores Theologos eterna, nescio cui, ex ipsa Dei substantia, generationi opponi censetur. Notæ etiamnum aliquæ veteris sensus, quod usurpata olim fuerit ista Phrasis, occurrunt apud Sanctum Epiphanium Hæres. 29. ubi de Nazarenis verba faciens, inquit, De Christo verò certò affirmare nōqueo, utrum Cerinthi, vel Merinthi impietate illà decepti, (Nazaraei) simplicem illum hominem asseverent, an uti se res habet, per Spiritum sanctum de Maria Virgine genitum esse fateantur: *εἰ δὲ αὐτοὶ τῇ τ' προσηγμένῳ Θεῷ κληρωθῶν, καὶ μητρὶν δυνάμει ἀχθέντες ἡλὸν ἀνθρώπου ἐκμήσαντες: ἢ καὶ οὗτος ἡ ἀληθεῖα ἔχει, διὰ πνεύματος ἀγίου γεγενῆσθαι καὶ μαρίας διαβεβαίονται.* Duæ hujus loci ex adverso posita partes aperitissimè ostendunt, quòd non statim credat Jesum Christum esse *merum hominem* quod conceptionem suam ex Virgine Spiritus sancti interventu profiteatur.

Paria habes apud eundem Epiphanium Hæres. 54. quæ est Theodotianor. cap. 1. Illi (inquit) *nudum hominem*, ἡλὸν ἀνθρώπον, esse Christum asserunt, atq; ex humano semine genitum, καὶ οὐκ ὁ πέραν τῆς ἀνδρὸς γεγενῆσθαι. Quid clarius? exponit Phrasin hanc *nudus homo*, per illam alteram, ex humano semine genitus. Item apud Eusebium, Hist. l. 3. c. 27. Eum (Christum) simplicem, vulgarem, & solum hominem censuerunt [Ebionai], & ex concubitu viri cum Maria editum, propter autem profectus in virtute, eum hominem justum censuerunt, ἵνα τοὶ πολλοὶ διὰ αὐτὸν καὶ κοινὸν ἦσαν, καὶ προκοπὴν οὖτος αὐτοῦ λόγον ἀνθρώπου δεδιδαγμένων, καὶ ἀνδρὸς ἐν κοινῳίας, καὶ τῆς μαρίας γεγενῆσθαι.

Rursum

Rursum & hîc ex sententia Ebionæorum, Christus simplex & vulgaris homo dicitur, quoniam ex concubitu viri cum Maria prognatus habebatur. Quibus addas Irenæum, *verum hominem eodem sensu usurpantem*, l. 3. c. 21. *Si nudum hominem cum dicunt ex Josepho generatum, perseverantes in servitute pristina inobedientia moriuntur.* Illi Christum nudum hominem censebant, Irenæo si credamus, quia eum ex Josepho, non ex Virgine genitum censebant.

Agmen claudet Justinus, vel Auctor, quisquis is demum sit, Quæst. & Respons. ad Orthod. Quæst. 66. *Si [Christus] genitus quidem est ex Spiritu sancto, filius Dei, genitus autem ex uxore Josephi, filius Josephi, Spiritus sanctus superveniet, &c. quapropter, &c. vocabitur, &c.* [Τὸ γέννησέν τινι μὲν ἐκ τοῦ ἁγίου πνεύματος ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, γεννηθέντι δὲ ἐκ τῆς ἁγίας τοῦ Ἰωσήφ, ὡς τὸν Ἰωσήφ, &c.] Nota imo. Nasci ex Spiritu sancto, & ex Josephi Uxore, hîc opponi. Christus dicitur filius Josephi, quatenus natus ex uxore Josephi, & filius Dei, quatenus natus ex Spiritu Dei. 2do. Christum dici filium Dei propter nativitatem ex Spiritu, in sensu, filio hominis, opposito. hoc est excellentissimo; quod tamen præfractè negat Auctor passim in suo libro. Hæc judici æquo abunde satisfacere posse sperarem, sed fert animus Adversario fidentissimo erroneam suam opinionem quasi è pulmonibus revellere.

Experiat duabus allegationibus, quæ Mantissæ loco porrigentur, quarum quæ prior, non est facile contemnenda, à Neoterico licet petita; altera erit antiquissima sacrosancta, cui fidem detrectare non audebit. Imprimis appello Usserium, quem Author solet non parvi facere, Dissert. in Ignat.

cap. 12. Neq; [inquit ille] satis adhuc habuit per-
 spectum [Diabolus] utrum beatissima servatoris Ma-
 ter, viro jam desponsata, virgo fuisset in partu, utrum
 in partu illo, Dei an Josephi filius esset agnoscendus
 [Christus]. Vides ut doctissimo multi nominis
 viro, eiq; Trinitario, filius Dei opponitur filio Jo-
 sephi; qualis autem Dei filius opponitur filio Jose-
 phi? filiúsne ab æterno genitus? nequaquam. De
 istiusmodi filio híc non agitur, verùm filius Ma-
 riæ ex Deo genitus per Spiritum sanctum. Ita &
 alii Trinitarii de hac re, in transcurso, & non ex
 professo agentes, i. e. quando à præjudiciis libera-
 ti, filiationis Jesu Christi rationem adducunt ali-
 am nullam, præter generationem solam ex Deo
 per Spiritum sanctum. Sed qid multa? ipsa Dei
 oracula testamur clara adeò atq; expressa, ac si
 scriptor Entheus id maximè in votis habuisset, ut
 prævalituræ Platonico-Christianismi insaniz ob-
 viam iret: Luc. 1. 35. Πνεῦμα ἁγίον ἐπελεύσεται
 ἐπὶ σε, καὶ δύναμις ὑψίστη ἐπισκιάσει σοί· διὸ καὶ
 τὸ γενόμενον ἅγιον, κληθήσεται ὑπὸς Θεοῦ. *Spiritus
 sanctus superveniet tibi, & virtus altissimi inumbra-
 bit te, quapropter quod nascitur ex te sanctum, vocabitur
 filius Dei: Vocabitur, i. e. erit filius Dei, Jesus
 Christus; quomobrem quæso? nimirum quoniam
 [si Lucas fide dignus sit, qí omnia de Christo se
 penitus assequutum profitetur] Spiritus sanctus
 supervenerit matri suæ, quæ divinitus obumbrata,
 hominiq; intacta illum enixa est. Quum igitur
 primævi Christiani, de Jesu Christo tanquam me-
 rui hominem longè præcellenti, sermonem in-
 stituerent, vel ut de Logo præexistente, qí ab
 initio apud Deum esset, planè designabant Spi-
 ritum illum sanctum, virtutem illam divinam quæ
 mundum creaverit, & Jesu Christi corpus for-
 maverit,*

maverit, formatum incoluerit, atq; habuerit quasi pro Templo; exinde Dei oracula propalam relaturus.

Hæc illorum vera erat & genuina sententia circa articulum jam disceptatum, quæ quidem postea aliquanto immutari cœperit, eò quod horum hominum discipuli Platonice Trinitatis præjudiciis laborantes inter *Logum* & *Spiritum* distinguerent, atq; ita Synonymas dictiones in diversas res maleferiato Platonistarum acumine dispertirent. Ut quod res est dicam, quicquid illi nobis retulerunt de filio æterno, invisibili, de generatione sua incomprehensibili, aliisque id genus contemplationibus phantasticis, aliud nihil est præter theologicam *Allegoriam* in coelicæ illius virtutis naturam quæ virginem sanctam obumbraverit: & cum hanc *Oeconomiam* nomine appellitarent, fortè ad communis Philosophiæ genium ipsos se accommodare studuerint, ut sic Ethnicos piâ fraude illectos, minori negotio ad sui ipsorum professionem perducerent. Fieri etiam potest illos in animo habuisse, his mediis eliminare, sublimè ferre, involucris verborum obtegere, quicquid per historiam de Jesu Christo, nimis scabrum & impolitum, humile, & abjectum Philosophis esse videretur. Nec quis hæc temerè dicta putet, quando tum Ethnici, tum Christiani Religionis suæ probra, sibi invicem objecerunt. Putidarum suarum fabularum insulsa ineptia pedefecit Ethnicos, eas itaque in allegorias converterunt: è contra humilem agnoscere servatorem Christianos [tam turpiter errarunt] *dispudivit*, quocirca summo studio enitebantur spirituales, sublimes, & *mysticos* mirandæ suæ nativitatis sensus ut eruerent. Ita sublimium mysteriorum opus non infœcunda, utriusque religionis exprobranda capita, uterque utrinque amoliebantur.

Hujus rei veritatem manifestissimâ probatione certam dare possumus, tantum est ut expendatur, quomodo veteres *Logum*, & *Spiritum* indiscriminatum usurpent, & dubitari nequeat quin per ambas voces unum idemque intenderint. Iplius Author noster, ut assolet, primum nobis exhibet argumentum paginâ suâ decimâ; ubi Irenæi locum contra Ebionitas præten- dit, *Unitatem Dei, & hominis per fidem non recipiebant in suam animam, quoniam* [inquit Irenæus] *dominum Jesum merum esse hominem censebant.* Sed hoc quomodo liquet? nempe quoniam censebant, eum ex Josepho & Maria, ut & cæteri nascuntur homines, nequaquam autem ex Virgine, mediante Spiritu sancto, progenitum. Adversus hunc errorem quali argumentator responso Irenæus? nempe congeritur eos non animadvertere quoniam quemadmodum ab initio plasmationis nostra in Adam, ea quæ fuit à Deo inspiratio vitæ, unita plasmati animavit hominem & animal rationale ostendit: sic in fine, verbum Patris, & Spiritus Dei, adunitus antiquæ substantiæ plasmationis Adæ viventem & perfectum effecit hominem

* Hæc verba Author omisit, dubio procul eo quod Irenæus Patrem fuisse incarnatum innuere videtur.

* capientem perfectum Patrem. En verba disertâ adeo & dilucida, ut nec dubitandi prætextus subsit, quin per Spiritum sanctum, & verbum Pa-

tris rem unam eandemque denotaret, sc. inspirationem, & Spiritum Dei, qui formaverit novum Adam, separatim ab inspiratione, & divino Spiritu qui primum Adam animaverit: quippe Irenæo, tunc temporis, id solum erat in votis, rationibus quas protulerit, ut refutaret Ebionæos. Aiebant illi, Spiritui sancto nihil rei fuisse cum conceptione Jesu Christi, jam nihil aliud quærebat Irenæus,

nisi

nisi ut conceptionem mirandam certam redderet, atque probaret, illisq; ut fidem faceret Iesum Christum fuisse vivum perfectum hominem, quem perfectus Pater, mediante Spiritu suo, mirum in modum genuerat, sicut omnipotentis verbi miraculo, primum hominem cum Spiritu vitæ animaverat. Siquis ergo temerè asserat, Irenæum, Logon, sensu, quem vox jam obtinuit, usurpasse, satis pro imperio Dogmatisten agit, omnino destitutus argumentis, quibus assertio sua innitatur.

Quinimo ut perlegamus locum quem Author poster citaverit, non autem mancum, & mutilum, ut illi usu venit, sed perfectum & integrum, sanè perspicuâ cogente veritate fatebimur, quod Irenæus in comprobanda Divinitate Iesu Christi, cum posuerit mirandam ejus, virtute Spiritus sancti, conceptionem, ultra non progreditur. Sic ergo locus iste se habet, l. 5. c. 1. *Vani autem & Ebionæi unitiorem Dei, & hominis per fidem non recipientes in suam animam, sed in veteri generationis fermento perseverantes, neq; intelligere volentes, quoniam Spiritus sanctus advenit in Mariam, & virtus altissimi obumbravit eam, quapropter & quod generatum est sanctum & filius altissimi Dei patris omnium, qui operatus est incarnationem ejus, & novam ostendit generationem: uti quemadmodum per priorem generationem, mortem hereditavimus, sic per generationem hanc hereditaremus vitam. Reprobant itaq; hi commixtionem vini cœlestis, & sola aqua secularis volunt esse, non recipientes Deum ad commixtionem suam. Perseverant autem in eo qui victus est Adam, & projectus de Paradiso, non contemplantes quoniam quemadmodum ab initio plasmationis nostræ in Adam, ea quæ fuit à Deo inspiratio vitæ, unita plasmati animavit hominem, & animal rationale ostendit, sic in fine, verbum Patris,*
&

& Spiritus Dei adunitus antiquæ substantiæ plasmationis Adæ, viventem & perfectum effecit hominem, capientem perfectum Patrem: ut quemadmodum in animali omnes mortui sumus, sic in spiritali omnes vivifiscimur: non enim effugit aliquando Adæ manus Dei, ad quas Pater loquens dicit, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & propter hoc in fine, non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex placito Patris, manus ejus vivum perfecerunt hominem, uti fiat Adæ secundum imaginem & similitudinem Dei. Hactenus Irenæus, quibus in verbis vocat ille unionem atque commixtionem Dei & hominis, descensum Spiritus sancti in Mariam, & Spiritum sanctum verbum appellat; dicitque porro Patrem operatum esse incarnationem filii, sive novam generationem per ipsissimas manus, quibus veterem Adæ generationem perfecit: quas manus. idem Irenæus, lib. 4. cap. 37. verbum & sapientiam, filium & spiritum nuncupat, iustum illud potentissimum atque sapientissimum significans, quem Deus in creando adhibet; quique quatenus in Deo est, ejusque ut ita dicam, anima, Spiritus dicitur; quatenus autem ex ore ejus procedit ad creaturas condendas, & quodammodo generatur, sermo & filius: nimirum, quo figurato loquendi modo, Dei potentia atque sapientia, manus ejus appellantur; eo similiter & Dei spiritus, sermoque, filiusque ab eodem Irenæo dicuntur.

De cætero sanctissimus Pater ipso in loco proximè citato, verbum & spiritum, unum, idemque habet, atque verba Salomonis quæ alii filio accommodent, ipse ad Spiritum sanctum trahit: Verbum, inquit ille, id est filius, semper cum Patre erat: quoniam autem & sapientia, quæ est spiritus, erat apud Deum ante omnem constitutionem, per Salomonem ait,

Deus

Deus sapientia fundavit terram, &c. & *rursus*, Dominus creavit me, &c. *Unus igitur Deus qui verbo, & sapientia fecit, & adaptavit omnia.* Atqui, inq̃ies, expresse distinguit Irenæus *Verbum* inter & *Spiritum*; imò & ipse David, inq̃am ego, eandem distinctionem usurpat, à q̃o & suam, nisi fallit conjectura, primævos Patres, q̃i Platonicos antecesserunt, desumpsisse autumo: *Verbo*, inq̃it, *Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris ejus, &c.* Qi autem non videt Regium Prophetam eandem Dei potentiam sub diversis vocibus deprædicasse, nã facit ut intelligendo nihil intelligat, q̃asi verò verbum non sit Spiritus oris, & Spiritus oris non sit verbum, nisi mavis esse ructum, nòsq; obtundas bello isto centièsq; repetito Platoniorum argumento, *eructavit cor meum verbum bonum.* Vix profectò à chachinnis temperet, q̃i Davidem audiat à nostris theologis in Trinitariorum numerum reponi.

Sed pergo: præterea hoc ipso in loco, q̃em præ manibus habemus, impensè extollit Irenæus Christi ex Spiritu sancto generationem, eamq; adstruit longè præcellentiorem, q̃am q̃æ Adamo per inspirationem vitæ obtigit. Hoc Irenæus ait, Bullus negat: ac proinde Christum eo nomine, excellentiori modo q̃am Adamum, Dei filium haberi posse, præcisè inficiatur. Sed de his fusiùs, cum ad quatuor Scripturæ rationes, q̃ibus Christus, modo perfectissimo, Dei filius evincitur, deventum erit.

Deniq; ut planum fiat, in sua ista Christum inter & Adamum, instituta comparatione, Irenæum, ultra Christi ex Virgine nativitatem, non progredi, adducam q̃æ ipse in hanc rem habet, lib. 3. cap. 31. *Si igitur primus Adam habuit Patrem homi-*
nem,

nem, merito dicere, & secundum Adam ex Joseph esse generatum: si vero ille de terra quidem sumptus est, & verbo Dei plasmatus est, oportebat id ipsum verbum, recapitulationem Adæ in semetipsum faciens, ejusdem generationis habere similitudinem. Ad quæ ita Annotator Irenæi: docet (Irenæus) oportuisse Christum redemptorem ex Virgine nasci, quoniam Adam prævaricator ex terra Virgine formatus fuerat. Jam patet ex Irenæo nullum alium esse Logon Dei, imaginem Dei aliam nullam, præter, ex Spiritu sancto, procreatum Dominum nostrum Jesum Christum.

Argumentum meum secundum depromptum habetur à Cypriano, qui postquam citaverat Psalmum secundum, ubi de Rege Deus profatur: *Ego inungens Regem meum, præfeci Sion, monti sanctitatis meæ*, hæc verba habet: "In quo monte
" Spiritus sanctus, filius Dei Rex constitutus est,
" annuntians voluntatem, & imperium Dei, &
" Patris sui. Et cap. 4. Carnem Adæ in se ~~si~~
" ~~gualam~~ [hæc vox Marcionitarum hæresin redolens]
" Christus portavit & eam in ligno suspendit,
" quæ caro, à Deo Patre Jesu [Christi], vocata
" est Spiritus sanctus: qui de coelo descendit,
" is, Christus, i. e. unctus Dei vivi, à Deo vo-
" catus est, Spiritus carni mixtus, Jesus Christus. Videtur Cyprianus carnem Christi, Spiritum sanctum vocitare, respectu celestis ejus ortus, quoniam à sancto Spiritu, vel virtute celesti efformata est; eoq; innuere, quod eam ob causam Scriptura dicat, carnem Christi à coelo descendisse, filium hominis coelo delapsam esse. Tunc temporis de coelo descendit Christus, quando à coelo originem traxit per Spiritus sancti operationem.

De Idol. vanit. cap. 6. *Sermo & filius Dei mittitur, qui per Prophetas omnes retro illuminator & Doctor humani generis predicabatur: hic est virtus Dei, hic ratio, hic sapientia ejus & gloria; hic in virginem illabitur, carnem Spiritus sanctus induitur, Deus cum homine miscetur; hic Deus noster, hic Christus est, qui mediator duorum, hominem induit, gem perducit ad Patrem.* Cyprianus, hæreticus fuerit nec ne, non dicam, certè Antitrinitarius; utrum à communione sua, illum Ecclesia rejecerit, ferali anathemate percusserit, & Gehennæ flammis addixerit, id Bullus optimè novit. Quid est *Logos* juxta sanctum Cyprianum? *Spiritus est sanctus* qui in Virginem illapsus sit; *Spiritus est sanctus* qui ipsum se cum homine commiscuerit; *Spiritus est sanctus* qui carnem induerit; *Spiritus est sanctus* qui Christus sit, qui Deus est noster. Quod si quis jam reponat nihil impedire quò minus secunda Trinitatis persona nomen tertiæ sibi assumat, eum ad Anticyras relegandum censeo, neque enim aliter tam putidum ægri cerebri figmentum deponatur. Et quare suos sibi eruerent oculos homines partium studiosi, cum sole clarius luceat, quòd sanctus Cyprianus in loco jam citato alludat ad servatoris nostri conceptionem admirandam, imò sublime suum dicendi genus, mysterium illud solum pro fundamento habuit.

Aliud nobis exhibet argumentum Theophilus Antiochiensis ad Autolicum, lib. 2do. *Is genitus* (sermo) proinde egens est: Ipse verò ingenitus nullius rei eget, Deus igitur habens suum sermonem in suis visceribus, genuit eum, cum eum oructaret cum sua sapientia [id est, cum Spiritu sancto] ante hæc universa. Hunc sermonem habuit ministrum in creatione mundi, & per ipsum omnia fecit; hic principium

tum dicitur, quia omnium est principium, dominatorque
 omnium, quia per ipsum facta sunt: Hic igitur existens
 Spiritus Dei, & principium, & sapientia, altissimique
 potentia descendit in Prophetas; per quos de mundi crea-
 tione, nec non de reliquis loquebatur; non enim erant Pro-
 pheta cum mundus crearetur, sed sapientia Dei, quae in
 ipso est, sermoque ejus sanctus semper praesto erat. *απὸς
 τῶν ὧν πνεῦμα θεοῦ, καὶ ἀρχή, καὶ σοφία, καὶ δύναμις
 ὑψίστη κατήρχετο εἰς τοὺς προφῆτας, καὶ δι' αὐτῶν
 ἐλάλει, &c.* Theophilo quodque duo sunt, *Sermo*
 & *Sapientia*, quia ex visceribus Dei progrediuntur,
 quique ipsi, ceu manus ejus semper praesto sunt: &
 interdum unus & unicus est, quia ipsemet omnia
 est, & sermo, & spiritus, & sapientia, & poten-
 tia, &c. quid ita, nisi quoniam is idem sive sermo,
 sive Spiritus, tum ratione prolationis (Sermo
 enim est Spiritus cum sono emissus, Spiritus autem
 silens sermo, [ut Patres loquuntur] alter tacitus, al-
 ter vocalis) tum variarum operationum ratione,
 varia sortitur & nomina. Verbo dicam, in hoc
 allegorico dicendi genere, accuratas locutiones in-
 easum quæras, non poterat autem verbis magis
 disertis notum facere, quod is ipse, Spiritum Dei,
Logon, Dei sapientiam, potestatem, pro Synony-
 mis dictionibus rem prorsus eandem indiganti-
 bus, habuerit. De sensu hujus Authoris non est
 ut quis male judicet, velit modò animadvertere,
Logon vel Spiritum de quo agit Theophilus, eun-
 dem esse atque illum, cujus afflatu divino exciti,
 coelestes olim monitus edifferebant sancti Pro-
 phetae. Theophili verba cum illis Irenæi, &
 sancti Cypriani, supra allegatis maxime consenti-
 unt. Quid non videt hos Patres numero tres, una-
 nimi consensu, per *Logon* aliud nihil voluisse,
 nisi Spiritum propheticum cujus plenitudo inhabi-
 taverit

taverit in Jesu Christo *corporaliter*, & quem Divus Paulus appellat *plenitudinem Divinitatis*: quam explanationem firmat Origènes in 2da Hom. in diversos. Extat latina tantum versio hujus homiliae, in qua sic loquitur; " Sicut ait Apostolus, "
 " Col. 1. *in quo plenitudo Divinitatis corporaliter habet*; Videlicet per plenitudinem Divinitatis, "
 " mysticos legalium umbrarum intellectus appellans, quos Christus in carnem veniens in seipso "
 " *corporaliter*, hoc est, veraciter habitasse & docuit, & manifestavit, quoniam ipse est fons & "
 " plenitudo gratiarum, veritas symbolorum legalium, finis & prophetiarum visionum. Jam autem Jesus Christus, juxta Patres, isto Spiritu prophetico replebatur, non tantum quando Spiritus quasi columba in ipsum placide descenderit, & Deus ipsum Prophetam esse jusserit, verum etiam speciatim, quando conciperetur virtute Altissimi, & quando nasceretur Prophetam, i. e. quando ipsa nascendi lege muneris prophetico aptatus pararetur; quam posteriorem rationem adhibebant & allegabant contra istos qui Christum Josephi esse filium censerent, eo quod mira sua nativitas, non tantum ad Prophetici hominis, sed etiam ad Dei Prophetici honorem, ipsum subvexerit: atque huic innixam fundamento, duarum naturarum distinctionem, cum grano tamen salis accipiendam, formari posse non negamus. Sed ut dicamus duplicem dari Jesu Christi filiationem, divinam, & humanam; humanam, propter nativitatem ex Maria; divinam, propter prolificam obumbrationem altissimi; solam vero humanam naturam natam; nec illam esse minus vere humanam, utcumque mirabiliter
 M pro-

productam; hanc tutiorem & saniores, & sacro
codici magis consentaneam loquendi formulam ad-
bitramur.

Huc respicit Author Qæstionum & Responsi-
onum ad Orthodoxos in loco a nobis supra lau-
dato: *Iesus Christus* [inquit] *factus est filius Dei,*
utpote natus ex Spiritu sancto, & filius Josephi quoniam
natus ex uxore Josephi. Duplicis hujus filiationis
rationem indicans, protinus adjicit celeberrimum
istum sancti Lucæ locum, *superveniet tibi Spiritus*
sanctus. Quibus verbis generationis Jesu Christi
mysterium omne comprehensum exhibetur. *Natus est ex Maria:* est ergo verus homo; sed natus
mediante Spiritu sancto, & absq; viri congressu,
quocirca est etiam, tantum non sensu qd Pater
ejus, *verus Deus.* Atq; hæc est, [si ita loqui lice-
at] duarum naturarum quasi unio quædam. Vocat-
ur Josephi filius, solummodo quia natus est ex
Josephi uxore, quæ quidem filiatio legalis nomi-
nanda erit: ac factus est filius Dei, quia natus est
ex Spiritu Dei, & hæc filiatio est propria, &
naturalis; quod quidem respectu, modo res ultra non
trahatur, non incongrue dici potest *lumen de lumi-*
no, & de Deo, Deus. Jam progredior ad Iustini
Martyris autoritatem, neq; enim probationes
meas dispono juxta ætatum seriem, in quibus Pa-
tres allegati claruerunt, sed juxta argumentorum
ab illorum scriptis collectorum vim & efficaciam.
Iustinus in secunda sua Apologia distincte & per-
spicue explicat verba illa, *Spiritus sanctus super-*
veniet tibi; Per Spiritum autem [ait] *& virtutem il-*
lam ipsam quæ à Deo est, aliud nihil intelligere fas est,
quam Logon, quem Dei primogenitum esse Moses Prophe-
ta declaravit, atq; hic Spiritus Virgini superveniens
eamq; obumbrans, non per concubitus sed virtutem,

καὶ ὅτι ἡ ἀρχὴ τοῦ πνεύματος ἐν τῇ δυνάμει
 τῆς θεότητος, ὅθεν ἄλλο νοῦσαι θεός, ἢ τὸ
 λόγον ὅς ἐστι πρῶτος τῶν πάντων ὁ πρῶτος
 ἐμφανισθεὶς, καὶ τὸ τοῦ ἐκείνου ἐπὶ τῇ παλαιότητι, καὶ
 ἐπὶ τῇ συνέσει, καὶ διὰ συνέσεως, ἀλλὰ διὰ δυνάμεως
 ἐκείνης κατέστησε. Et ut facilius percipiamus
 gem, & galem Logon ipse indicet, paulo infra an-
 nescit, eum esse Spiritum illum qui numine suo af-
 flaverit Prophetas, & locutus sit, quandoque sub
 persona Prophetarum, quandoque sub illa Patris, quin
 & interdum ipsius ex ore populi. Est & hoc cla-
 rum adeo atque manifestum, ut enarratione ulte-
 riori non indigeat.

Expendamus quæ Tertullianus habet, sub finem
 disputationis ejus contra Praxeam: hoc argumen-
 tum sicut persequitur, quæ super eo deduxit
 orationem, satis digna est quæ tota perlegatur, tam-
 etsi ego impræsentiarum sectionem duntaxat unam
 inde seligam, at ejusmodi unam, quæ mihi vide-
 tur adeo extra omnem dubitandi aleam posita, ut
 nostram necessario dissolvat controversiam. In
 hæc verba, Spiritus superveniet tibi, hoc modo ani-
 madvertit Tertullianus: “ Cæterum ut alia E-
 vangelia non interponam, quæ de Nativitate
 “ Dominica idem confirmant, sufficit eum qui
 “ nasci habebat ex Virgine, ab ipso annuntiari
 “ Angelo, filium Dei determinatum, Spiritus
 “ Dei superveniet, &c. propterea, &c. vocabi-
 “ tur filius Dei. Vellent quidem & hic argumen-
 “ tari, sed veritas prævalebit; nempe inquit &
 “ filius Dei Deus est, & virtus altissimi altissimus
 “ est: nec pudet illos adicere, quod, si esset,
 “ scriptum fuisset, gem enim verebatur ut non
 “ aperte pronuntiaret, Deus superveniet & Al-
 “ tissimus obumbrabit te? dicens autem, Spiri-

tu, Dei, etsi Spiritus Dei Deus, tamen non di-
 recto Deum nominans *portionem totius* intelligi
 voluit, quæ cessura erat in filii nomen. Hic
 Spiritus Dei, idem erit *Sermo*. Sicut enim
 Johanne dicente; *Sermo caro factus est, Spiritum*
 quoque intelligimus in *mentionem sermonis* ita &
 hic *sermonem* quoque agnoscimus in nomine *Spiri-*
tus. Nam & Spiritus substantia est sermonis,
 & Sermo operatio Spiritus, & duo unum sunt.
 Cæterum alium Johannes profectus carnem
 factum, alium Angelus carnem futurum, si non,
 & Spiritus sermo est, & sermo Spiritus. Sicut
 ergo Sermo Dei, non est ipse cuius est, ita
 nec Spiritus, etsi Deus dictus est. Non tamen
 ipse est cuius est dictus: nulla res alicujus, ipsa
 est cuius est. Agedum mi D. B. dogmatis, ut
 loqui ames *υπεριότεις* propugnator acerrime! po-
 tin' es hæc Tertulliani dissertatione tres Deos ex-
 cudere? diligenter perpende! penitus excute!
 propius intuere verba prolata! siquæ forte mystico
 sensu unus & alter Deus lateat. Quin ut animi
 mei sensa tibi liberè proferam, metuo ipsi Ter-
 tulliano, ne tu, Domine, sacro commotus Zelo,
 ipsum simul cum Unitariis, pro hæretico, & ho-
 mine nefario, [quæ tua est Christiana dogela]
 damnatum devoveas. Per Spiritum Dei Angelus
 haud designavit ipsum Deum, ita disertè affirmat
 Tertullianus; jam ut hic fallatur, at certe non
 ignoravit quid is ipse senserit, atque per Spiritum,
 se intelligere ait partem totius, sive ut alibi profa-
 tur, radium unum ejus quæ est substantia Dei;
 alioquin enim sequeretur, Patrem, secundum Roaxe-
 an, fuisse incarnatum. Afferit etiam quod hæc
 pars det filio suum nomen, eum scilicet constituat
 primogenitum Dei. Spiritum & Logon usu pro-
 miscuo

miscuo confundit, & intermiscet, quodque tum Johannem cum Lucam fecisse ita sibi persuasum habebat, ut nec vereatur asserere, perinde esse ac si alter dixisset *Logos superveniet tibi*, & alter *Spiritus sanctus factus est caro*. Siquidem vox *Spiritus* denotat *Logon*, & vice versa *Logos, Spiritum*. Postmodum Platonici ingenii acumine harum vocum unum idemque significantium, usum nos edocere non gravatur, e. g. Partem illam totius, sive radium Divinitatis de quo disputaverat, dicamus oportet *Spiritum*, si substantiam ejus indigitemus: fin operationes, *Logon*. Dicam brevi, quæ inter nos jam agitata est controversia, ipse judicet, & quasi Tenedia bipenni dissecat, pronuntians *Logon, & Spiritum*, esse unam, & eandem rem, i. e. eandem potestatem.

His addi possunt, quæ ille ipse Tertullianus in sua fidei regula de Præscr. tradiderit, viz. ut *Logos postremò delatus sit ex Spiritu Patris, Dei & virtute in Virginem Mariam, & caro factus est in utero ejus, atque ut ex illa natus egit Jesum Christum*. Vide in ejusdem Tertull. cap. 26. adv. Prax, cap. 6. lib. 3. adv. Marcion. cap. 19. de carne Christi, & ipsum de Oratone initium. Poteram hic aliorum Patrum testimonia adducere, nempe Hermæ, Novatiani, Lactantii, Marii Victorini. Esset autem labor superfluous, expressum adeo atque luculentum est illud jam nunc adductum, ut veritatem in tam aperta luce positam ultra clarare quod studeat, Soli lucem seenerare velit. Non me latet Patrum plerisque Platonismi præjudiciis laborantes, hos suos rerum & verborum de religione Christiana conceptus, interturbavisse; & opaca variæ expositionis nube, aliquando obduxisse: quinetiam probe novi, ubi primum *Logon, & Spiritum* seorsim disjungere

jungere atq; internoscere coeperunt, ad incertis
 reducti, quid de Spiritu determinandum esset plane
 ignorabant. At postquam diu multumq; hæsitassent
 incerti, [velut iste faber apud Horatium] quæm
 & qualem, Spiritum esse juberent, tandem eum
 esse *Deum* maluerunt; cæterum de ejus Divinitate
 altum silet Concilium Nicænum. Nec audebat
 Constantinopolitanum quicquam quod illorum
 spectaret directè, aperte proloqui. Imò puduit
 & sub ævo sancti Basilii, disertis verbis appellare
 Spiritum *Deum*. Cujus jam ratio perspicue liquet,
 nempe fingebant *Logon* personaliter distinctum,
 i. e. re verà sejunctum à Spiritu sancto; hunc
 utiq; honorificis suis appellationibus privabant,
 ut illum alterum eisdem ornatum, & cumulatum
 populo colendum exhiberent. Ex injuria ergo
 unius, summa alteri facta est accessio Dignitatis;
 & quædam obniterentur concilia quædam, non ta-
 men Spiritui sancto fecisse satis habebantur; jam
 tandem temporis diuturnitas, & tacite succrescens
 consuetudo, liberalius agentes illum ad honores
 suos restituerunt, in suam dignitatis sedem, il-
 lum quasi postliminiò receptum reposuerunt: Nec
 est quod queratur Logos, utpote qui nihilo minus
 proximum à Patre locum tutatur. Atq; hæc, ni
 fallor, luculenter demonstrant, quo sensu Ignatius,
 Justinus, Irenæus, sanctus Cyprianus, & Tertullia-
 nus, creditu necessariam existimabant, Jesum
 Christum esse verum Deum. Ut opinio illorum
 ferebat, credamus oportet, Jesum Christum Dei
 nomen meruisse propter divinam & mirabilem
 conceptionem, quam effecerit & sacraverit sancti
 Spiritus virtus generatrix: atq; hanc opinionem,
 [sancitam tectam ut aiunt] conservabant, & pro-
 pugnabant, contra hæterogeneos quosdam hæreti-
 cos,

cos sibi invicem, & veritati pariter adversantes; quorum alii credebant Christum esse *verum* supra omnia Deum, & alii *merum* esse hominem, natum ex Josepho, & Maria. Hos utroq; hæreticos, constitutiones, quæ Apostolicæ vulgo dictæ sunt, pravi erroris ipsis, arguunt, & condemnant. Lib. 6. cap. 26. de prioribus hæc habentur [constitutiones græcæ ad manus non sunt, tralatio sic habet] *Alii eundem Jesum esse Deum super omnia existentem suspicantur, cum sui ipsius Patrem opinati, eum filium, simul & Paracletum conjicientes, quibus quid potest esse execrabilius? Quid credebant Christum supra omnia Deum, illud in ipsa eorum thesi habebatur, ut & hodie apud nostros theologos habetur; quod autem conjiciebant eum sui ipsius esse Patrem, simulq; filium, & Paracletum, hoc ex eorum assertione per consequentiam deducebatur; id tamen potuere negare, ut & hodie negatur; præsto enim illis erat distinctio personarum; at verò si contra veteres hæreticos valet consequentia, contra recentiores Sabellianos quidam etiam pariter valeret? Qicquid id est, his Constitutionum verbis offensus Dallæus sic reponit de Pseudopigr. Apostol. Hæreticus ergo Paulus, hæretica omnis Ecclesia, quæ id ipsam contra Arianos constantissime assertit, Christum se, esse summum Deum. Sed omnino necesse est, ut tunc temporis lectio obtineret diversa prorsus ab ea, quæ jam habetur Com. 5. cap. 9. ad Rom. Siquidem ista Phrasis πάντων θεός, acriter tot Patrum censura, excepta fuerit, & tanquam hæretica explota, nec tamen interea divo Paulo quicquam reponerent, prorsus inexcusabiles; nisi vetera exemplaria sentium alium aliis verbis, aut saltem aliter, dispositis præ se tulissent.*

Quod ad contrariæ sententiæ hæreticos attinet, nos etiam perstringit Author Constitutionum, illi memorantur, in sexto ejusdem libri capitulo, sub nomine Ebionæorum, qui docuerunt, [prout Author noster testatur] *filium esse merum hominem*, *Ἰλδὺν ἀνθρώπου*, ex volupiate viri; & Josephi, ac Mariæ conjunctione natum affirmabant. Hic locus per omnia similis est isti alteri ab Epiphanio nuper allegato; & denuo exponit quid per merum hominem, *Ἰλδὺν ἀνθρώπου*, intellexerint Patres antiqui. Ad Patres antiquos provocant Trinitarii. Agedum coram illis ipsis Patribus comparebunt Unitarii; illorum se sistunt tribunali, omni reverentiâ admissuri, quicquid Patres antiqui pro fide orthodoxa in hoc articulo decreverint. Hæresios crimen est juxta hos homines Apostolicos profiteri *Jesum Christum esse summum Deum*; & ex altera parte à vero aberramus, si *Jesum Christum merum esse hominem* statuamus, non aliter quam ipsi nos sumus, generatum. Inter hæc duo extrema medium *ὁρθόδοξον* locum occupat. Quæ si fides de persona Jesu Christi creditu necessaria, quæras; nempe Christum habuisse Patrem, Deum, Matrem, Mariam, i. e. natum fuisse ex beata Maria, vi & efficacia Spiritus sancti. Hæc est vera & solida, imo ipsissima, saltem primaria ratio ejus Divinitatis, & creditu necessaria; quia conceptus verbis, non in Patrum primævorum solummodo scriptis tradita, sed in ipso sacro Codice revelata, & humano captui accommodata. Hæc est vera, antiqua, veneranda Catholica Ecclesie confessio in Symbolo Apostolico conservata; *Credo in Jesum Christum filium Dei unicum*; sed quomodo fuerit ille Dei filius; sequentia explanant, nempe quia conceptus sit de Spiritu sancto, & Virgine Maria.

Re-

Reliquum est ut despiciamus quid in hac re senserit Origenes, & quoniam Author noster G. B. SS. T. P. ex iis solis operibus, quae solis Rufini translationibus extant, allegationes suas excerpterit, monendus est dedecere hominem ingenuum, quam male fidei interpretes Rufinus fuerit, consulto [ut ita dicam] oblivisci: & nolle secum reputare; quam infamem ipsi Origeni notam iure merito inuulerit Petavius, sc. *Ut quicquid apud eum occurrat sanae fidei minus accommodum & congruum, adhibito procul suum sit: at si quod orthodoxum aspiciam habuerit, id omne illi merito ex candore datum.* Quid quod is flocci facit suam ipsius censuram, usque Origenem appellans, quasi non pudendis probris & ipse eum lacerasset, ut legere est p. 12. *Ad Origenem venio, quia, si quis alius, &c.* Non est ergo ut metuemus ab hoc Patre; quem quia appellat, indignis modis excipit; quamquam faciam ego ut Author sciat, quod iam scit, sed nescire satagit, nimirum tantum abfuisse Origenem, ab imponendo necessitatem credendi summum Deum carnem induisse, quod e contra, doctrinam de Logo is reponit inter articulos non quae ad fidem sed Philosophiam Christianam spectant. Quod si secundam suam homiliam in diversos percurras, invenies ut is inibi definite distinguat fidem a scientia; & actionem [quam dicimus Evangelium populi] a Speculatione; in qua consistit Evangelium perfectorum, & theologia litteratorum, i. e. hominum cum seraphicis ingeniiis humanam supra sortem alte eminentium. Porro notabis ut etiam repraesentet sanctum Petrum fidei & actionis typum, in illa eius fidei professione, *Dei et Christus filius Dei*; sanctum vero Iohannem quamquam exemplar, tum scientiae, tum speculationis, sed quod dixerat, *In principio erat Logos.* Imo

quoties de scientia & speculatione ageretur, omnia
 in allegorias convertit, & mysticos sublimes sen-
 sus mira affectatione insequutus est. Jamq; con-
 stat ut is Philosophiam de *Logo*, inter doctrinas
 posuerit, quæ ad speculationem pertineant, nec
 sint adeo necessariae, ut esset rudi vulgo, fidem
 illis detrectare, nefas. Aliud ejus opusculum
 consulamus, quod non ita suspectum habetur, sed
 sine controversia ad Origenem refertur, volo
 præfationem ejus ad Johannem. Illic occurrit
 memorabilis illa, quæ usus est, modo non invenie-
 rit, distinctio inter Evangelium intelligibile & sen-
 sibile, quo nomine Christianos in duas classes parti-
 tur; alterum eorum qui cum sint infantes in fide
 rudimentis evangelicis regantur; alterum adul-
 torum & adeptorum, qui miro acuminè divinita-
 tem *Logi Dei* glorificati comprehendere valeant.
Fieri nequit, (inquit ille) ut is qui multorum utilitati exi-
positus est, evadat ad præstantiora & in sublime, meli-
orèsq; reddat per Christianismum in occulto existentem,
eos qui Christianismum in aperto existentem sequuntur.
Hanc ob causam, tum Spiritu tum corpore Christiani uti-
simus necesse est, & corporale Evangelium prædicare
quando opus fuerit, dicendo carnalibus nihil esse propo-
sum nisi scire Jesum Christum, & hunc crucifixum,
atq; hoc quidem ita faciendum est: cum autem inventi
fuerint elevati Spiritu, & in ipso fructificantes, aman-
tèsq; sapientia cælestis; hi participes efficiendi sunt
Verbi regressi post incarnationem, ad id quod erat in prin-
cipio apud Deum. Quidpote simplicius? doctrina
de Logi Deitate, mera est Philosophia Christiana,
cujus cognitio haudquam est rudi populo necessa-
ria; sed propriè spectat ad perspicaces felicissimi
ingenii viros, Lynceo (si placet) oculatiores, &
quæ de meliore luto finxit præcordia Titam, quæ quæ
 ipsa

ipsa natura comparatio fund ad intelligentiam sci-
entiarum mysticarum & allegoricarum. Hæc ætas non ita
valde multos produxit hoc insigni Characterem no-
tabiles, nec quidem scio unum. Author noster,
[utcumque in Iectandis Patrum platoniorum
scriptis operam locaverit, ut istum expediret arti-
culum] ea pandere sufficiat, quæ animos nostros
venerabundo stupore percillant. Ad me quod
attinet sit ananimer inter illos despectos Idiotas,
qui rudimentis evangelicis gubernari non dedignantur,
& cum Apostolo nihil sciant præter Jesum
crucifixum, satis habeo, ad altiora noster non
assurgit animus.

Sed ad Origenem quancumque de filio opinio
pectori ejus infederat, nullatenus tamen illum Pa-
tri æquare sustinuit, quæ est hujus ævi intemperan-
tia male sana. Alta & spiritualis ejus Philoso-
phia usque eo haud processit: è contra, in decimo
quarto suo Vol. in sanctum Johannem hæc habet.
*Qi. (filius) tanta aut majore præstantia à Patre su-
peratur, quanta ipse, atque Spiritus reliqui non vulgaria
superant.*

Idem dixit Apuleius de Socrate; *Socratem*, in-
quit ille, *sapientia dignitas cuius amplissimo Numini
conqubant: nihil enim est Deo similis & gratius,
quam vir animo perfecte bonus, qui tam hominibus
cæteris antecellit, quam ipse à Diis immortalibus
distat. De Deo Soc.* Eia age quicumque famæ suæ
dispendium facere non veretur, frontem perfricat,
& fidenter pronuntiet eruditissimum hunc Patrem
defensisse necessitatem credendi Jesum Chri-
stum esse Deum summum, & Deum summum
fuisse incarnatum! Quod res est dicam, omnia hu-
jusce Patris, aliorumque anathemata, quæ Author
noster allegavit, in sui ipsius caput, suique similium,

qi dicunt Jesum Christum esse super omnia Deum, vel in Ebionitas, qi volebant illum ab homine procreatum, gravi cum ruina decidunt. At fidos Apostolorum filios qi agnoscunt Jesum Christum natum & ex Deo, & ex Virgine, nequam feriunt; quoad illos hæc sunt fulmina bruta; horrida quidem, sed tamen plane innocua, quæ contorquet Zelus præservidus, & libertatis prophetandi impatiens. Si quando Patres doctrinam de *Logo* ultra mirificam conceptionem extendere videantur, ideo est, quia de Spiritu sancto qi isti conceptioni interfuit, verba facientes, sermone usi sunt allegorico juxta methodum ipsis familiarum; & quam illi ipsi Theologiæ nomine honestaverint; quæ quidem ars est eruendi alios, delitentes, spirituales sensus, ultra significationem manifestam, facilem, utilem illam, quam verba grammaticè accepta præ se ferunt. Audiamus

7 Lettre Paste de
la, 3. an.

Dominum Jurieu, virum bonarum literarum studiis inclarescentem, & in historia Ecclesiastica versatissimum; quam scitè exponit, quæ sit ista veterum Theologia, & quomodo ab ipsa fide discrepat! Præter fidem indoctorum, [ait] quæ immixta segela ex sacro codice deducitur, Primæ Do-

ctores sibi ipsi Theologiam quandam excogitabant, & e. in se recipiebant, aliam Mysteriorum explanationem elicere, quam quæ exhibetur in sacro-sanctis libellis, in hoc est, quod a se invicem dissenserunt, [liceat interserere, & sibi ipsis repugnarunt, imò & umbratilis Philosophiæ nomine, quandòq; opinionum portentosa procederunt] quod non est ut mereretur, quandam quæ explanare studuerint, fortè alia essent, atque, nullam, explanationem passura; imò quoniam erroneam Philosophiam amplexi, eam in suis ipsorum Theologiam ad-

miserint; atq; hac causa est, quare Theologia [nempe verè sic dicta] & religio per omnia secula possumt vivere. Non est ergo culpanda fides veterum, quasi varia, & sibi parum constans, quoniam sit illorum Theologia valde dissimilanea, sed hoc semper observatu necessarium, Theologia ad fidem non est perducenda, i. e. Theologica interpretationes pro fidei articulis exigi non debent. Ita de re diligenter perpensa & cognita statuit D. Iurien; atq; eandem propter rationem recte censuit Dionysius Areopagita qd præceptoris sui Hieroth. theologicas contemplationes δευτερα λόγια secundas scripturas esse dixerit; scripturæ re vera sunt prioribus præstantiores & sublimiores, ultra quas, homines investigant mysteria ad communem Christianorum fidem non spectantia.

Spiritualem & theologicum sacrarum literarum sensum, Patres non modò verum, sed primum in intentione Spiritus Dei arbitantes, doctrinam de *Λόγο*, multa orationis luxurie dilatare, & pro ingenii viribus sublimem evehere assolebant: ita ut qd necessitatem credendi sensum spiritualem proœmii ad Evangelium Johannis nobis imponere velint, ideò qd Platonici Patres eidem immorantur, in se legem sanciant iniquam, atq; sensus allegoricos alios omnes, qd plurimis aliis scripturæ locis, illi ipsi Patres affixerunt, ac æque designatos à Spiritu sancto judicârunt, pari ratione admittere tenentur. Etenim dicant nobis quare Patrum allegoriæ æquæ autoritate fretæ, æq; ubiq; non obtineant. Siquidem allegorias probare, & rejicere, prout articulo alicui controverso expediat, aliud nihil est, si ratio rectè ineatur, quam articuli istius inconsulta everfio. Dixi, imò & ulto; repetendo constanter dicam, Patres, cum hanc opinionem

nionem imbibissent, quod Spiritus Sanctus, qui in-
 umbraverit Virginem, ipsum se quendam discessu-
 rum, carni Jesu Christi aliquo modo adunasset;
 perpetuam istam utriusque cohabitationem, juxta
 morem ipsis familiarem, philosophice tractarunt:
 & hinc orta est omnis circa Præexistentiam &
 Incarnationem mysticailorum Theologia. Atque
 hæc observatio quam sit vera, pulchre callebat
 Grætius, ut ostendunt notationes, suæ in Colof.
 I. 19. *Plenitudo [sancti] divinam virtutem dicitur
 in Christo inhabitare, i. e. perpetuo & inseparabiliter
 adesse, non per tempora ut in prophetis, hæc est v. 20. ex-
 tinctum*

En illam, quam dicunt, unionem *Platonianam*!
 & illud *Sacraiah*, sive Spiritus Dei perpetua, &
 inseparabilis habitatio in Jesu Christo; annon re-
 vera est ipsissima [de qua sermo habetur] divinæ
 naturæ cum humana, unio personalis? Hæc in re,
 alia investigare mysteria, quid aliud est, quam con-
 sultò errare; & concessam lucis usuram per vica-
 cites refugere? Eæ, quam recensui Patrum opinio
 fuit, cum innituntur altæ speculationes istæ quibus
 illorum scripta passim scateant. Ultra figando
 progressi fuerint, & de *Leg.* verba sèserint huic
 principio parum consentanea, in promptu res est;
 ipse *honoratus Plato*, *divinus Plato*, quem usque adeo
 in delicijs habuere, corripit eorum iudicium, se-
 duxit annos, & per incertam Idearum doctri-
 nam, recti de tramite transversos flectens, sinuo-
 sis errorum ambagibus, utro citroque rotatos im-
 plicuit. Plato allegorice disseruerat de bonitate,
 sapientia, & potentia Dei, quæ ille pro tribus
 principiis mundi creatoribus habuit. [Ut facile
 probatum foret, sed hic non est exempla adducendi
 locus.] Patres Platonis allegorias ad literam acci-
 pientes,

pientes, in eo turpiter delusi, foede errarunt.

Placuisse, infamantis gens sapientiae, ignotum
Idearum orbem longe lateq; peragrarent, nec
tam erant Philosophi, quam Theologi, quorum om-
nis dissertatio essentias intelligentes venditabat, qui
omnia in Spiritus, Personas, & Deos retulerunt;
omnia Dei attributa, omnia potentiae suae acta,
omnia providentiae suae opera mirabilia. Cessit
hoc in damnum, & opprobrium illorum, qui Ori-
entalis Philosophiae gentium haud satis exploratum
habebant, *ἡ δὲ ἀπὸ ἀνατολῶν μαθηματικὴ διδασκαλία*
ὁρῶσα ἴσχυεν ἐκείνην ἀποδοῦναι τὴν ἀλήθειαν

P. 43. Traditioni Nazarenorum sive Christia-
norum de gentium hierosolymis Author opponit,
nullum Ecclesiasticum scriptorem unquam ejus
mentionem fecisse tanquam traditionis diversae, ab
illa quae post Adriani tempora invaluit: sed e con-
tra Eusebium disertè testari, se didicisse ex vete-
rum scriptorum monumentis, Episcopos Hiero-
solymitanos usq; ad Adriani tempora, puram ac
sinceram Christi cognitionem amplexos fuisse.
Quod ad primam Authoris exceptionem attinet,
respondeo, jam nos ex Ignatii, Irenaei, aliorumq;
scriptis luculenter ostendimus, Orthodoxiam pri-
maevam in eo positam fuisse, ut Jesus Christus
Dei & Mariae haberetur filius, ejus generationi
neutiquam interfuit Pater putativus Iosephus: nec
Patres primævos errorem quolibet oppugnasse
præter illum Ebionitarum, qui Judæorum exempla
sequeuti, carnalem esse solum Christi nativitatem
tenuerint, & nihil aliud Jesum Christum esse quam
hominem arbitrati sint, ut Novatiani verbis utar
ab Authore allegatis, p. 18. Toto itaq; coelo
errat qui Rhetorica erotesi usus fortius affirmat,
nec ququam veterum, aut Apostolicorum Scriptorum

q̄os ipse citaverit, de hac traditione vel fando inaudi-
 visse; cujus contrarium est verum, atq; ex unani-
 mi Patrum primævorum q̄os adduximus consensu,
 liquidò apparet; q̄od ad testimonium Eusebii ab
 Authore collaudatum laxius & latius est q̄am ut
 pro definita speciali, stricta probatione in articulo
 jam disceptato, admittatur. *Nazarenos τὴν γνῶ-
 σιν τοῦ χριστοῦ γυνώσκοντες κατὰ δέξανταί,* cognitionem
 Christi genuinam recepisse, tantum est q̄od Euse-
 bius testatur, & q̄is q̄æso de eo dubitat, q̄ando-
 q̄idem crederent ipsum ex Virgine virum non
 passa natum: q̄æ erat illorum temporum genuina,
 sana, & vera doctrina. At fortè replicet Author,
 Eusebium, cū Nazarenorum fidem commen-
 det, suam de Præexistentiâ, intellexisse: sed un-
 de q̄æso [libet percontari] inaudiverit Eusebius
 doctrinam illorum fuisse, prout memorat, ve-
 ram, sanam, genuinam? an non ab Hegesippo,
 vel [ut ipse profiterur] à veterum monumentis?
 Jam, posito q̄od Hegesippus Eusebii, & Plato-
 nicorum Patrum præexistentiam nullus agnoverit,
 q̄is non videt esse confectarium manifestum, Na-
 zarenorum doctrinam fuisse genuinam, q̄ia cum
 Hegesippi, non Eusebii opinione q̄adraverit?
 q̄ippe q̄od Hegesippus Nazarenis illud testimo-
 nium, q̄alecunq; sit primus perhibuit; tantum
 recensuit Eusebius, alteriûsq; autoritate fretus
 idem posteris tradidit; q̄inimo de sana doctrina
 unusq̄isq; audenter pronuntiat juxta suam ipsius
 opinionem, q̄amcunq; vel ratiocinando didicerit,
 vel primo cum lacte imbiberit. Q̄are ergo sup-
 ponamus, Hegesippum, secundum sui seculi
 doctrinam orthodoxam, credidisse Jesum Chri-
 stum fuisse ex Deo, & Maria natum, non autem
 ex Josepho, & Maria? jam satis convenit ut di-
 cat,

cat, & satis manifestum est, quare dixerit, Nazarenorum Episcopos quindecim continua successione, cognitionem Christi gentinam recepisse: nec æquum est ut inde concludamus, quod Nazareni Platoniam Eusebii fidem amplexi fuerint; sed tantum quod alieni essent ab errore Ebionitarum.

Rem non obscuram exemplo accommodo dilucidare reddamus; Quod si Eusebius, verba faciens de non nemine Doctore Ariano, nobis retulisset, illum, quoad Jesu Christi personam, fidem profiteri sanam, & rectam; num poterat Author noster, aut quis alius suis partibus addictus, inde colligere; istum doctorem Arianum, consubstantialitatem, & æqualitatem filii cum Patre credidisse? ah! minime gentium. Ex istiusmodi testimonio, quod rectè colligatur omne huc redit, viz. Arianum doctorem istum, præ-existentiam credidisse Platoniam, quæ erat fides recta & sana, juxta Eusebium; nec tamen Eusebius vel consubstantialitatem, vel æqualitatem filii cum Patre admiserit. Eodem modo argumentemur oportet in eruendo testimonii controversi sensu. Hegesippus pro fide sana habuit, id quod Eusebius impugnavit, & sana vel erronea, fuerit Nazarenorum opinio, certè eadem fuit cum Hegesippi, & quam Hegesippus pro sana duxerit; quoniam enim alterius fidem laudat, laudat suam; sed ut interpretes exponant verba generalia ad specialem ipsorum sententiam, res est perquam familiaris. Cæterum si suboluisse Eusebio, quænam esset fides Hegesippi, profectò damnasset tum illum, tum Nazarenos. Imò quoniam fidem primævam orthodoxam de Jesu Christi mirabili conceptione puram atque integram conservaverint, tanquam ho-

mines impii, in Eusebii ætate habebantur, tantum quia abhorrent a Logo Platonico, & ab alta ardua intumescenti ea Philosophia circa generationem æternam, simplici temporalis generationis ex Spiritu & Maria, ex Deo & Virgine, doctrinæ superinstructam; at in principio alia res erat, ut nos jam liquidò ostendimus. Atq; hic rogandus est Lector, ut animum advortat periisse libros omnes Apostolicorum discipulorum quicumque in Platonismum non irruerent præcipites; inter alios vel casu perditos, vel industria deletos, etiam Christianorum qui erant ex circumcisione libros lugemus, quos inter Hegesippus fama notissimus, primorum temporum historiam Ecclesiasticam contexuerat; eiq; à Platonizantibus Christianis qui imputantur errores, in causa sunt, quòd historia desideratissimâ privemur. Juxta mecum sentit Valesius, qui in Euseb. Hist. Eccles. lib. 5. c. 11. hanc habet animadversionem: *¶ Qi libri (Clementis Alex. Hypotypeses) ob errores quibus scatebant, negligentius habiti, tandem perierunt. Nec alia, meo quidem judicio, causa est, cur Papiæ & Hegesippi, aliorumque veterum libri interciderint.* His etiam accenset historiam Hegesippi, & quos erraverit errores Hegesippus, non est difficilis admodum conjectura; quoniam qui à Platone aut olim steterint, aut jam nunc stant [quales tales sint] Christiani errorem esse aiunt quicquid suæ Hypothesi de Deo Logo, genito non factò, minus conveniat. Erat Hegesippus natione Judæus, eorum unus, quos invidiæ, odiis, atque injuriis objicere, propter præ-existentiæ errorem, unice laborarent Pagano-profelyti. Et non dubium est quin errores de quibus postuletur, communes essent illi cum Christianis Nazarenis: & quòd, per virginem Ecclesi-

am,

am, de qua loquitur apud Eusebium, intellexerit illam ex circumcissione, à Platonismo longè abhorrentem: ut & per *seductionem erroris*, Trajano vel Adriano regnante, suborti, Platonis Philosophiam indigitaverit, quæ tunc temporis in Ecclesiam introferebatur, Philosophiam ita comparatam, ut religionem Christianam indignè adulteraverit, foedè immutaverit, & immutando tantum non penitus perdiderit: quod & ab ipsis Apostolis prædictum legimus, quodque verum adeo atque manifestum est, ut ipsum Va-

In Euseb. Hist. 3. 32.

lesium video, in Eusebii locum modo allegatum, annotasse, hunc Patrem indulgisse significationem justo latiore verbis Hegesippi: Quodque Hegesippus de virginitate Ecclesiæ duntaxat Hierosolymitanæ dixerat, ad universam Christianorum Ecclesiam accommodasse.

Jam hæc magni momenti res est, & notatu dignissima; per illam utique Hegesippus fatalem Epocham designat, quando Episcopi Christiani, qui non ita pridem Ethnici Philosophi, Nazarenis Episcopis successerint, & consequenter, quando Platonismus puræ & simplicis veritatis quam Jacobi successores prædicaverant, in locum subiverit. Atque hoc accidit sub ipso Adriani imperio, i. e. cum Judæi universi una cum Christianis circumcisis abacti essent ex Judæa. Sulpitius Severus, lib. 2. cap. 45. non sine causa dixit *fidem Christianam*, i. e. [juxta opinionem suam] fidem Platonianam, *lucrum fecisse non exiguum ex illa dispersione*: quippe quod tunc temporis, cum Platonismo viam obstruere non poterat fides primitiva, quam Nazareni integram & illibatam servassent; fatale malum longè latèque se diffuderit, & rapidi fluminis instar turbidis imbribus aucti, & conciti, per

omnem diffluxit Ecclefiam, imò nec ipfi Hierofolymitanæ pepercit. Illa quidem aliquamdiu fatis digna permanferat, cui fides caffè conſervanda committeretur, at ſub illis temporibus paſſa nefas, caſtitaſis & ſimplicitaſis raram laudem perdidit, ſicut, referente Euſebio, teſtatur Hegeſippus. Hoc ipſum eſt de qo congeruntur Artemoniſis diſcipuli apud Euſebium Hiſt. lib. 3. c. 28. viz. “ Priſcos quidem omnes, & ipſos A-
 “ poſtoloſ, ea quæ ab ipſiſ nunc dicuntur, & ac-
 “ cepiſſe & docuiſſe: ac prædicationiſ quidem ve-
 “ ritatem eſſe cuſtoditam uſq; ad Victoriſ tempo-
 “ ra, q; tertiuſ decimuſ à Petro Romænæ urbiſ
 “ Epicoſpuſ fuit: à Zephirini autem temporibuſ
 “ q; Victori ſucceſſit, adulteratam fuiſſe veritatem.

Ab eodem Euſebio ibidem diſcaſ, quòd Victor Theodoto communionem Eccleſiæ interdixerit, ſed id jure merito fieri poterat, qia Theodotuſ Jeſum Chriſtum, merum eſſe hominem rebatur, i. e. non credebat eum genitum fuiſſe à Spiritu ſancto. Opinio de Chriſto mero homine, & de mirabili conceptione mediante Spiritu, erat, illa, hæreſiſ; hæc, Orthodoxia primævæ antiquitaſis. Tertullianum in ſuiſ Præſcript. rationem longè aliam de Dogmate Theodoti, reddidiſſe, non ignoro, viz. quòd ille negaverit Jeſum Chriſtum eſſe Deum, & pro mero homine habuerit; ganqam tamen nihil minùſ, & ex Spiritu & Virgine natum crediderit. Sed non eſt ut hoc Tertulliano temerè fidamuſ, utpote q; qid *Deuſ*, qid *meruſ homo* denotaret, ex Platonifmi præjudiciſ ſtatuens, ſupponebat, credere poſſe Theodotum, ut Jeſuſ Chriſtuſ eſſet meruſ homo, & negare ut eſſet Deuſ; ganqam eodem tempore illum ex Spiritu ſancto genitum libens recognoſceret, ſc.
 qia

quia hæc juxta Platoniam Hypothefin neutiquam
 dissentire viderentur. Verum enim vero ut de-
 mus fuisse Theodotum in ea sententia, cujus infi-
 mulatur à Tertulliano, & quæ Artemon, & Pau-
 lus postea amplectabantur, nihil tamen obstat,
 quin *Victor* fuerit primus, qui fidem orthodoxam la-
 cessiverit: quæ fides sub Zephyrino successore
 proximo omnino depravata interiit. At primum
 illud nequam Victoris molimen haud infirmat ejus
 historiæ authoritatem, quæ sanam doctrinam sub
 Zephyrino corruptam fuisse tradit. Ab horum
 Paparum primo, religio Christiana paululum im-
 mutata in pejus vergebat: ab altero autem pror-
 sus corrupta elanguit, & tantum non exterminata
 orbe Platonizante cessit. Quid si denuò consula-
 mus Eusebium, Hist. l. 4. c. 5. ubi Episcoporum
 Hierosolymitanorum successionem [qui numero
 quindecim ad Adriani tempora pertingebant, & à
 quibus, in successione Pagan. Episcoporum, primo
 nomen erat Marcus] recenset. In illo temporis
 articulo, ut, ex loco Eusebii jam notato, elucet,
 Nazarenorum Ecclesia concidit, evanuit, & si-
 mul cum illa Primævorum Christianorum sim-
 plex & vera fides; quam qui redintegrare, & redi-
 vivam adornare unquam studuerint, supplicia, ad
 hunc usque diem, non merita luentes, intellexe-
 runt, quam sit illud verum quod est in Proverbio,
Veritas odium parit. Succrevit unà cum novis
 Episcopis herba noxia Platonismus. Basilides, Sa-
 turninus, cæteri que Gnostica farina homuncio-
 nes, sub prætextu referendi arcana, pandendi fa-
 cra, inaudita antè & ignota Ecclesiæ, eò usque jam
 potuere; ut quamplurimos in suas partes attraxe-
 rint: atque hæc fons, & origo est mysteriorum,
 quod si ductiles rivi nostrâ hac ætate paulò minus
 in-

intumescant, τὸ πληρώματ' αὐτῶ ἐλαττομένης, nihil secius ab ejusdem Philosophiæ scaturigine profluunt; & eosdem habent Christiano-Platonico-Magistros. Quin & illo ævo Carpocrates alter mysticus Theologus emicuit. Horum quidem illuminatorum fanaticorum hominum maleficia haud ita valde diu ad Ecclesiæ opprobrium perstabant: neq; enim humana natura Religionis adjunctamento destituta patienter propudia tam infamia usq; ferre poterat. Quoad vero illorum Philosophiam, illam, limatam, sc. & expolitam, in familiam suam ascivit Ecclesia: utcunq; enim apertam impietatem, & facta nefaria non poterat non abhorreere; arduas tamen speculationes haud ita astuanti stomacho averfabatur. Anima humana ad acrem multa cognoscendi libidinem à naturâ comparata, in his se oblectare proclivis admodum erat: sed communis hominibus, & quasi insita Mysteriorum veneratio, ea est quæ Platonismi placita procuderit, efformaverit, & extremâ manu tandem perpolita necessarios fidei articulos esse jusserit. Fortè etiam cautio usq; diligenter habita ut in re religiosâ cuncta menti (speculationi nimirum) relinquendi, haud exiguam ansam dedit huic eventui: hæc enim ratione cor sensit se maximâ ex parte à proprio officio (praxi nimirum) liberum; hinc pedetentim Evangelium, doctrina merè practica, theoretica & fanatica evasit. Nuperos adeamus Platonistas, quis crederet (quod tamen verissimum est) historiæ de Jesu Christo non valde innituntur, nec vehementer instant; saltem non nisi pro crassiori habetur argumento, quicum apud populum agant. Res gestæ, Christi q; Judæorumq; & Romanorum raro adhibentur, nisi ad faciendam rudi populo fidem: sed

sed pro mediis efficacibus, extruere si cupiant probe doctum, atq; eductum Christianum, nihil nisi meras speculationes venditant, quibus seraphica ingenia ad primam adeptorum laudem manu-ducere, atq; subvectare prætendunt. His tamen non obstantibus, Evangelii autoritas solis rebus gestis fundatur; res gestæ symbolo Apostolico contentæ, prima fidei objecta censendæ sunt.

Prorsus aliud nobis fabricamus Evangelium, si modo seria cogitandi, & meditandi munia [pro-ut distinctæ occasiones, aut negotiorum intersticia, vel illæ postulant, vel hæc permittant] ad notionum abstractarum difficiles nugas, ad Chimæricam metaphysicæ subtilitatis philosophiam extendi debere contendamus. Profecto Christianitatem, systema esse dicas longè ultrà quàm par est deductum, si, pro rebus gestis, ævo suo notissimis, quæq; jam nunc possunt argumentis moraliter apodicticis, i. e. omnino verisimilibus demonstrari, nos de *entibus rationis* meditatione *industriâ* nugemur, & disceptatione internecinâ conflagamus. Messiam, sancti Spiritus mirabili virtute à beata Maria secundum prophetarum vaticinia, fuisse natum; hæc omnia passim, & verbis non ambiguis in historia de Jesu Christo traduntur: sed de Logo, de persona, de hypostatica unione, de æterna generatione, cæterisque similibus, quæcunq; philosophantur Platonici; sunt mera entia rationis, *quorum incerta significationis vocibus pacem Ecclesia inturbare,*

Non sani esse hominis non sanus juret Orestes.

Et tamen ingentes sibi assumunt animos, & magnificentius se efferunt hi viri verè Suffeni, tan-
quam

gam è Cathedra pronuntiant, & triumphali fastu gloriantur, Tam fidum est præsidium contra Soci-
nianismum Platonismus! equidem quod illi Soci-
nianismi nomine damnant, nec queat seu recta ra-
tione, five Dei verbo revelato impugnari. Quare
non sine causa est, quod nonnulli Doctores ad Pla-
tonismum tanquam ad Asylum confugiant.

Plurimis præterea Bulli Tractatum erroribus
scatere observavit hic Author, quos libens detex-
isset & refutasset, si ob privata negotia, id ipsi
licuisset; sed studiosus veritatis lector spondeat
sibi, id etiam brevi effectum iri.

*Quo me vertam, ad quem confugiam? ad Bullum, an
ad Petavium? ad Wallisium, an ad Sherlockum? &c.*
Nos certè in hac re, dum neuter alteri credit, ju-
re optimo neutri credendum putamus. Pearson.
Vind. Epist. Ignat. part. 2. cap. 8.

F I N I S.

MVSEVM
BRITAN
NICVM

Ad D. G. B. T. P.

U Num est quod à Reverendissimo G. B. Pres-
bytero Anglicano, obnixè rogarem, ni-
mirum si quando iracundiæ suæ æstus deservescere
& subsidere contingat, ut illâ præproperè arrepta
occasione secum reputare velit, Professores Chri-
stianos, quos ipse homines nefarios, & blasphemiae
propugnatores vocitaverit, Magistratum odii
legaverit, & Gehennæ flammis addixerit; se, su-
amque causam, solis rationum momentis, argu-
mentorum, non convitiis pondere propug-
nasse.

